

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН**

**ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD)
за третім (освітньо-науковим) рівнем
у галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

**Запоріжжя
2023**

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН**

ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD)
за третім (освітньо-науковим) рівнем у галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

Видання друге, доповнене та перероблене

**Запоріжжя
2023**

УДК 378.147 (075)

О-75

*Затверджено та рекомендовано для використання в освітньому процесі
Центральною методичною радою Запорізького державного медико-
фармацевтичного університету*

(Протокол № _____ від _____ р.)

Рецензенти:

О. Д. Турган – д-р філол. наук, професор, завідувач кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медико-фармацевтичного університету;

Ж.М. Рагріна – канд. пед. наук, доцент, декан I міжнародного факультету Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

Укладач:

Л. І. Васецька – канд. пед. наук, доцент, керівник Центру підготовки іноземних громадян Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

О-75   Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі :
Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) за третім (освітньо-науковим) рівнем у галузі знань 22 «Охорона здоров'я / уклад. Л. І. Васецька. – 2-е вид., доповн. і перероб. – Запоріжжя : ЗДМФУ, 2023. – 145 с.

Навчально-методичний посібник для здобувачів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» з предмету основи педагогіки за розділами «Педагогіка вищої школи та її складові» та «Виховання та навчання як єдиний цілісний педагогічний процес» створено відповідно до робочої програми дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» (ЗДМУ, 2022 р.).

Матеріали посібника розраховані на 90 годин аудиторної та самостійної роботи здобувачів (PhD) у ЗВО МОЗ України.

УДК 378.147 (075)

© Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, 2023

ЗМІСТ

Зміст.....	3
Передмова	4
Заняття № 1. Педагогіка вищої школи.....	6
Заняття № 2. Основні моделі навчання.....	19
Заняття № 3.Методи та форми організації навчального процесу у вищій школі	32
Заняття № 4. Інноваційні технології навчання у ЗВО.....	56
Заняття № 5.Організація та проведення контролю у процесі навчання.....	59
Заняття № 6. Критерії оцінювання компетентності студентів з навчальної дисципліни.....	76
Заняття № 7. Психолого-педагогічні основи процесу виховання.....	90
Заняття № 8-9. Педагогічна діяльність: її об'єктивний і суб'єктивний характер.....	101
Заняття № 10. Види і форми спілкування у системі «викладач-студент».....	131
Список рекомендованої літератури та інформаційних джерел.....	145

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичний посібник - це частина навчально-методичного комплексу матеріалів, який складено згідно з робочою навчальною програмою дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» (ЗДМУ, 2022 р.) для здобувачів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)».

Навчально-методичний посібник відповідає вимогам програми третього (освітньо-наукового) рівня підготовки «Доктор філософії» (PhD) у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальностями 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація» та 228 «Педіатрія». Відповідно до програми навчальної дисципліни цей посібник містить матеріали, які охоплюють і розкривають зміст двох розділів: Змістовий розділ I «Педагогіка вищої школи та її складові» та Змістовий розділ II «Виховання та навчання як єдиний цілісний педагогічний процес». Змістовий розділ I містить 6 годин практичних занять та 26 годин самостійної роботи. Змістовий розділ II включає 14 годин практичних аудиторних занять та 44 години позааудиторної самостійної роботи.

У навчально-методичному посібнику презентується здобувачам модель практичного заняття за єдиною класичною методичною схемою проведення етапів цього типу занять: I етап - організаційний етап, II етап – основний етап, III етап – заключний.

У посібнику констатуються цілі заняття та ставляться дидактичні, розвивальні та виховні завдання, чітко прописуються блоки знань, вмінь і навичок, які мають бути сформовані у здобувача. У цій навчальній книзі презентується теоретичний матеріал до кожної теми занять, подане пояснення та коментар до виконання кожного завдання за єдиною логікою - змістовною схемою, надається кейс методичних завдань та педагогічних ситуацій.

На практичних заняттях з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» передбачається використання інтерактивних технологій навчання для підвищення професійної компетентності викладача вищої школи та для роботи у режимі міжособистісної взаємодії «здобувач - здобувач», «здобувач - група», «викладач - здобувач» тощо. У навчальному посібнику описано організацію різних видів діяльності здобувача: виявлення та активізацію особистого педагогічного досвіду, проблематичність запропонованих положень, проведення дискусії, складання аналітичних повідомлень (таблиць), виконання практичної роботи та науково-педагогічних досліджень, створення й обговорення фрагментів занять; проведення ділових ігор, моделювання та аналіз конкретних педагогічних ситуацій, прийняття загального рішення щодо аналізу педагогічного явища чи педагогічної проблемної ситуації.

У посібнику для придання заняттям особистісно-значущої форми подані відкриті педагогічні завдання, які не мають однозначного, відомого рішення, що орієнтує на евристичну діяльність здобувача із розробки власної версії, позиції або методичного рішення.

У матеріалах кожного практичного заняття обов'язковим структурно-змістовим компонентом є завдання для самостійної індивідуальної роботи. Ці завдання ретельно прописані: даються зразки або логіко-сміслові схеми виконання, додатковий інформаційний або наочний матеріал, указівки щодо форми і терміну виконання роботи.

Методичний кейс із завданням для самостійної позааудиторної роботи включає репродуктивну діяльність (читання, перегляд, прослуховування, запам'ятовування); відповіді на питання для самоперевірки; пошукову-дослідницьку діяльність з обов'язковою трансформацією фахової інформації у формат навчально-методичної; відвідування практичних занять та лекцій професорсько-викладацького складу провідної кафедри.

Перевірка якості освоєння знань та сформованих навичок і вмінь здійснюється під час практичних занять (проміжний контроль).

Усі матеріали занять завершуються переліком рекомендованого матеріалу для підготовки здобувачів до контролю, списками рекомендованої літератури та інформаційних джерел.

Навчально-методичний посібник для здобувачів з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» може використовуватися як базовий навчально-методичний матеріал з підготовки «Доктор філософії (PhD)» у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальностями 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація» та 228 «Педіатрія» під час аудиторних занять, так і під час самостійної позааудиторної роботи.

ЗАНЯТТЯ № 1

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Комунікативна тема: *Складання структурно-логічних схем на тему «Педагогіка вищої школи». Обговорення проблеми «Чи потрібно вивчати курс педагогіки у МФ ЗВО?».*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знань категоріального та понятійного апарата педагогічної науки*
- *Розвиток навичок аналізу, узагальнення та аргументованого викладення педагогічної проблеми й явища*
- *Удосконалення комунікативних умінь ведення дискусії, використання різноманітних комунікативних тактик ведення діалогу-розпиту*

ЗАВДАННЯ

Освітні – вивчити літературу з питань загальних основ педагогіки вищої школи і, зокрема, педагогіки вищої медичної освіти, зв'язку педагогіки з іншими науками.

Розвивальні – розвивати вміння використовувати методи педагогічного дослідження (анкетування, тестування) у практичній діяльності педагога вищої школи.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «педагогіка».
2. Основні категорії та поняття педагогіки як науки: «освіта», «педагогічний процес», «виховання», «тенденції розвитку вищої медичної освіти», «наукові завдання педагогіки», «розвиток особистості», «навчання», «типи освітніх середовищ», «виховні підходи до ВМО», «принципи виховання», «засвоєння», «освоєння», «основні форми засвоєння», «кероване освоєння», «галузі педагогіки», «аспекти освіти».
3. Об'єкт, предмет, цілі та завдання педагогічної науки у медичній освіті.
4. Проблеми виховання і самовиховання.
5. Зв'язок педагогіки з медичними та іншими науками.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у категоріально-понятійному апараті педагогіки.
2. Визначати свої педагогічні цілі та завдання.
3. Використовувати різноманітні комунікативні тактики і стратегії під час тематичних дискусій.
4. Аналізувати, узагальнювати і повідомляти інформацію з проблем педагогіки.
5. Проводити дослідження, використовуючи метод анкетування, для вирішення певної педагогічної проблеми.
6. Використовувати психолого-педагогічний тест з визначення власного способу мислення, манери ставити питання та приймати рішення для ефективної професійно-педагогічної діяльності.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом.
2. Методом науково-дослідної діяльності – анкетування.
3. Методом організації навчальної діяльності: проведення бесіди й діалогу-розпиту.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Прийміть участь у діловій грі «Викладач-студент».

Умови ділової гри

Здобувачі розподіляються на 2 команди. 1-а команда – викладачі, 2-а - студенти. Кожна команда отримує логіко-сміслові схеми на тему лекції та списки категорій і понять педагогіки, картки з поясненням цих понять, але з відсутністю самого поняття. Кожен зі здобувачів складає:

- ✓ власний глосарій основних понять і категорій педагогіки або власні структурно-логічні схеми з теми,
- ✓ готує 5 питань з теми.

Здобувачі, що виконують роль викладача задають свої питання здобувачам у ролі студентів. Якщо студенти не знають відповіді на питання, вони звертаються за поясненням до викладача – у такому випадку оцінку отримує викладач. Цю оцінку викладачеві за пояснення незрозумілого питання ставить здобувачі у ролі студента.

Методичні матеріали

- Структурно-логічні схеми на тему лекції,
- список категорій і понять педагогіки,
- картки з поясненням понять, але з відсутністю назви самих понять (Додаток 1).

Практичне завдання.

Здобувачі-викладачі задають питання з теми, а здобувачі-студенти повинні відповісти.

- ❖ Якщо студент не відповідає, викладач має пояснити незрозуміле питання - у цьому випадку оцінку ставить студент викладачеві. Кожна відповідь оцінюється за традиційною шкалою оцінок: від «2» до «5».

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Складіть 3 питання анкети «Чи потрібно вивчати курс педагогіки у МФ ЗВО?»

Завдання 2. Проведіть анкетування один одного.

ЧАСТИНА III

Завдання 1. Проаналізуйте опитування й узагальнення відповідей інших.

Аргументуйте власну позицію з проблеми, яку винесено на розгляд.

Завдання 2. Сформулюйте аргументоване резюме з проблеми «Чи потрібно вивчати курс педагогіки у МФ ЗВО?»

ЧАСТИНА IV

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

Завдання 1. Провести тестування з визначення власного способу мислення, манери ставити запитання та приймати рішення (тест «Індивідуальні стилі мислення» за О. Алексеевою, Л. Громовою. Додаток № 2).

Завдання 2. Проаналізувати результати тесту і повідомити про найбільш близький вам стиль мислення, про можливості його реалізації. Дайте оцінку тесту за параметрами «необхідності / не важливості» та «правдивості / неправдивості» для майбутньої викладацької діяльності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
2. Стандарти оформлення методичних рекомендацій до практичних занять для викладачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zsmumy.sharepoint.com/:w:/g/personal/kiyashko_zsmu_edu_ua/ERkRVbKRVnJPtGjTuA3TKqUBCYlcahrw_DqpDIuXRk0yLw?e=Tgv94y
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
5. Офіційний сайт Запорізького державного медико-фармацевтичного університету [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <http://doc.zsmu.edu.ua/index.php>

КАРТКА № 1 <u>ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА</u>	КАРТКА № 2 <u>ОСВІТА</u>
КАРТКА № 3 <u>ОБ'ЄКТ ПЕДАГОГІКИ</u>	КАРТКА № 4 <u>ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІКИ</u>
КАРТКА № 5 <u>ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС</u>	КАРТКА № 6 <u>ВАЖЛИВА ЗАДАЧА ПЕДАГОГІКИ</u>
КАРТКА № 7 <u>ВИХОВАННЯ</u>	КАРТКА № 8 <u>ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇМЕДИЧНОЇ ОСВІТИ</u>
КАРТКА № 9 <u>ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІКИ</u>	КАРТКА № 10 <u>НАУКОВІ ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІКИ</u>
КАРТКА № 11 <u>РОЗВИТОК</u>	КАРТКА № 12 <u>НАВЧАННЯ</u>
КАРТКА № 13 <u>ТИПИ ОСВІТНІХ СЕРЕДОВИЩ</u>	КАРТКА № 14 <u>ВИХОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЩОЇМЕДИЧНОЇ ОСВІТИ</u>
КАРТКА № 15 <u>ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ</u>	КАРТКА № 16 <u>ОСВОЄННЯ</u>
КАРТКА № 17 <u>ОСНОВНІ ФОРМИ ОСВОЄННЯ</u>	КАРТКА № 18 <u>КЕРУЄМЕ ОСВОЄННЯ</u>
КАРТКА № 19 <u>ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІКИ</u>	КАРТКА № 20 <u>ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ</u>
КАРТКА № 21 <u>АСПЕКТИ ОСВІТИ</u>	КАРТКА № 22 <u>ПЕДАГОГІКА У МЕДИЧНОМУ ВНЗ</u>
ПОЯСНЮВАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	
КАРТКА - сфера людської діяльності, де здійснюється напрацювання й теоретична систематизація знань про педагогічну діяльність (В.Краєвський).	КАРТКА ... як надбання особистості; ... як процес набуття особистістю свогонадбання; ... як система; ... як соціальний інструмент, який існує

	для того, щоб допомогти усім громадянам отримати своє набуття.
КАРТКА - це освіта як феномен, який включає навчання, виховання в узькому значенні та розвиток особистості	КАРТКА - це навчально-виховний процес
КАРТКА розглядається як особливий вид взаємодії людей.	КАРТКА - це вияв об'єктивних закономірностей освітнього процесу
є спеціально організованим та цілеспрямованим процесом передання наступним поколінням соціального досвіду, який забезпечує розвиток фундаментальних здібностей людини.	
КАРТКА - це цілеспрямована допомога у розвитку характеру та позитивних якостей особистості, здібностей і звичок.	КАРТКА - цілеспрямовання; - яка загальна стратегія організації освітнього процесу; - практична орієнтованість підготовки студента-медика; - підсилення інтеграційних напрямків підготовки студента-медика до-перед клінічного та клінічного етапу та самостійної діяльності; - використання цілісно-духовних, виховних, соціалізуючих компонентів підготовки фахівців у цілісно-освітньому процесі.
КАРТКА визначають - аналітичну (теоретичне вивчення, опис, узагальнення, інтерпретація педагогічного досвіду); - прогностичну (ефективне керування освітньою політикою, розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо стратегії навчання); - проєктивно-конструктивну (створення нових педагогічних технологій, впровадження результатів педагогічних досліджень у практику).	КАРТКА складаються з виявлення законів і закономірностей, принципів і тенденцій розвитку, які характеризують процес навчання.

<p>КАРТКА</p> <p>- це процес становлення фундаментальних здібностей людини: розумових (вмінь думати), рефлексивних (вмінь діяти свідомо), комунікативних (вміння спілкуватися).</p>	<p>КАРТКА</p> <p>- це процес присвоєння людині норм та засобів дії, соціально значущого досвіду, здійснюється через самостійну діяльність студента (навчання), організовану викладачем (викладання).</p>
<p>КАРТКА</p> <p>- догматична (сприяє розвитку пасивності й залежності);</p> <p>- кар'єрна (сприяє формуванню активності);</p> <p>- безтурботного споживання (сприяє вільному становленню особистості);</p> <p>- творча освітня (передбачає вільний активний розвиток).</p>	<p>КАРТКА</p> <p>Найбільш значущий особистісно-орієнтований і філософсько-антропологічний</p>
<p>КАРТКА</p> <p>Єдність освітнього та виховного процесів;</p> <p>- професійність та деонтологічна спрямованість;</p> <p>- допомога та підтримка, співпраця;</p> <p>- психологічна безпека.</p>	<p>КАРТКА</p> <p>- це процес відтворення людиною історично сформованих, суспільно напрацьованих здібностей, форм поведінки, знань, вмінь та навичок, процес їх перетворення у форми індивідуальної суб'єктивної діяльності.</p>
<p>КАРТКА</p> <p>- це безпосереднє емоційне спілкування;</p> <p>- предметно-маніпулятивна форма;</p> <p>- ігрова форма;</p> <p>- навчальна форма;</p> <p>- суспільно корисна форма;</p> <p>- власне трудова діяльність.</p>	<p>КАРТКА</p> <p>- це цілеспрямоване освоєння, яке здійснюється студентом безпосередньо під керівництвом викладача.</p>
<p>КАРТКА</p> <p>- загальна педагогіка;</p> <p>- дидактика (теорія навчання);</p> <p>- історія педагогіки;</p> <p>- порівняльна педагогіка;</p> <p>- вікова педагогіка;</p> <p>- спеціальна педагогіка;</p> <p>- методика викладання різних навчальних дисциплін;</p> <p>- професійна педагогіка.</p>	<p>КАРТКА</p> <p>Філософія</p> <p>Психологія</p> <p>Історія</p> <p>Анатомія</p> <p>Фізіологія</p> <p>Патологія</p> <p>Психологія</p> <p>Логіка</p> <p>Географія</p> <p>Статистика</p> <p>Політекономія</p>

<p>КАРТКА</p> <p><i>Зовнішній</i> – освітнє середовище, навчальні плани, підручники, методичні посібники та різні засоби наочності (у медичному ЗВО – пацієнт, внутрішня картина хвороби).</p> <p><i>Внутрішній</i> – особистісні зміни й нарощування, унікальні для кожного студента (знання, засоби діяльності, здібності, сенс і цінності).</p>	<p>КАРТКА</p> <p>- це наука про соціально особистісно-детерміновану медичну освіту, яка характеризується цілеспрямованістю і керуванням, створенням умов для освоєння студентами основ професійної компетентності, духовного та професійного розвитку.</p>
---	---

ДОДАТОК № 2

ТЕСТ

«Індивідуальні стилі мислення»

(за О. Алексієвою, Л. Громовою)

Цей тест призначено для того, щоб допомогти визначитися з бажаним способом мислення, а також із манерою ставити запитання та приймати рішення. Серед запропонованих на вибір відповідей немає правильних або неправильних. Максимум корисної інформації ви отримаєте у тому випадку, коли будете як найточніше повідомляти про особливості вашого реального мислення, а не про те, як, на вашу думку, треба було б мислити.

Кожен пункт цього опитувальника складається з тверджень, за якими слідує п'ять його можливих закінчень. Ваше завдання – укажіть ту ступінь. Ваша задача — укажати ту ступінь, за якою кожне закінчення можна застосувати до вас. На опитувальнику у квадратах праворуч від кожного закінчення поставте номера — 5, 4, 3, 2 або 1: від 5 (найбільше підходить) до 1 (найменше підходить). Кожен номер (бал) повинен бути використаний тільки один раз. Кожне з п'яти закінчень у групі повинне отримати номер.

Приклад: *Коли я читаю книгу за фахом, я головним чином звертаю увагу на... .*

- 1) якість викладу, стиль;
- 2) основні ідеї книги;
- 3) композицію та оформлення книги;
- 4) логіку й аргументацію автора;
- 5) висновки, які можна зробити з книги.

❖ Якщо ви впевнені, що зрозуміли інструкцію, то продовжуйте працювати далі.

А *Коли між людьми має місце конфлікт на ґрунті ідей, я віддаю перевагу тій стороні, яка...*

- 1) визначає конфлікт і намагається висловити його відкрито
- 2) найкраще висловлює, які поставлені цінності та ідеали
- 3) найкраще відображає мої особисті погляди і досвід
- 4) підходить до ситуації найбільш логічно і послідовно
- 5) викладає аргументи найкоротше і переконливо

Б Коли я починаю працювати над проектом у складі групи, найважливіше для мене ... .

- 1) зрозуміти цілі і значення цього проекту
- 2) розкрити цілі і цінності учасників робочої групи
- 3) визначити, як ми збираємося розробляти даний проект
- 4) зрозуміти, яку вигоду цей проект може принести для нашої групи
- 5) щоб робота над проектом була організована і зрушила з місця

В Взагалі кажучи, я засвоюю нові ідеї найкраще, коли можу... .

- 1) пов'язувати їх з поточними або майбутніми заняттями
- 2) застосовувати їх до конкретних ситуацій
- 3) зосередитися на них і ретельно їх проаналізувати
- 4) зрозуміти, наскільки вони схожі зі звичайними ідеями
- 5) протиставити їх іншим ідеям

Г Для мене графіки, схеми, креслення у книгах або статтях зазвичай... .

- 1) корисніше тексту, якщо вони точні
- 2) корисні, якщо вони ясно показують важливі факти
- 3) корисні, якщо вони піднімають питання по тексту
- 4) корисні, якщо вони підкріплюються і пояснюються текстом
- 5) не більше і не менше корисні, ніж інші матеріали

Д Якби мені запропонували провести якесь дослідження, я, ймовірно, почав би з ... .

- 1) спроби визначити його місце в більш широкому контексті
- 2) визначення того, чи зможу я виконати його поодиночі або мені потрібна допомога
- 3) роздумів і пропозицій щодо можливих результатів
- 4) рішення про те, чи слід взагалі проводити це дослідження
- 5) спроби сформулювати проблему якомога повніше і точніше

Е Якби мені довелося збирати від членів якоїсь організації інформацію, що стосується її нагальних проблем, я вважав за краще б ... .

- 1) зустрітися з ними індивідуально і задати кожному конкретні питання
- 2) провести загальні збори і попросити їх висловити свої думки
- 3) опитати їх невеликими групами, задаючи загальні питання
- 4) зустрітися неофіційно з впливовими особами і з'ясувати їхні погляди
- 5) попросити членів організації надати мені (бажано у письмовій формі) всю відповідну інформацію, якою вони володіють

Ж *Ймовірно, я буду вважати щось правильним, істинним, якщо це «щось»... .*

- 1) вистояло проти опозицій, витримало опір протилежних підходів
- 2) узгоджується з іншими речами, яким я вірю
- 3) було підтверджено на практиці
- 4) піддається логічному і науковому доказу
- 5) можна перевірити особисто на доступних спостереженню фактах

З *Коли я на дозвіллі читаю журнальну статтю, вона буде швидше за все... .*

- 1) про те, як комусь вдалося вирішити особисту або соціальну проблему
- 2) присвячена дискусійному або соціальному питанню
- 3) повідомленням про наукове або історичне дослідження
- 4) про цікаву, кумедну людину або подію
- 5) точне, без частки вимислу, повідомлення про чийсь цікавий життєвий досвід

І *Коли я читаю звіт про роботу, я звертаю увагу на ... .*

- 1) близькість висновків до мого особистого досвіду
- 2) можливість виконання цих рекомендацій
- 3) надійність і обґрунтованість результатів фактичною інформацією
- 4) розуміння автором цілей і завдань роботи
- 5) інтерпретацію даних

К *Коли переді мною поставлено завдання, перше, що я хочу дізнатися – це... .*

- 1) який найкращий метод для вирішення цього завдання
- 2) кому і коли потрібно, щоб ця задача була вирішена
- 3) чому це завдання має бути вирішено
- 4) який вплив рішення може мати на інші завдання, які доводиться вирішувати
- 5) яка пряма та негайна користь від вирішення цього завдання

Л *Зазвичай я дізнаюся максимум про те, як слід робити щось нове, завдяки тому що... .*

- 1) з'ясовую для себе, як це пов'язано з чимось іншим, що мені добре знайоме
- 2) беруся за справу якомога раніше
- 3) вислуховую різноманітні точки зору з приводу того, як це зробити
- 4) є хтось, хто показує мені, як це зробити
- 5) ретельно аналізую, як це зробити найкращим чином

М *Якби мені довелося проходити випробування або здавати іспит, я вважав би за краще мати ... .*

- 1) набір об'єктивних, проблемно-орієнтованих питань з предмету

- 2) дискусію з тими, хто також проходить випробування
- 3) усний виклад і показ того, що я знаю
- 4) повідомлення довільної форми про те, як я використовував те, чому навчився
- 5) письмовий звіт, який охоплює історію питання, теорію і метод

Н Люди, особливі якості яких я поважаю найбільше, - це, ймовірно, ...

- 1) видатні філософи і вчені
- 2) письменники і вчителі
- 3) лідери політичних і ділових сфер діяльності
- 4) економісти та інженери
- 5) фермери і журналісти

О *Взагалі кажучи, я знаходжу теорію корисною, якщо вона ... .*

- 1) здається спорідненою тим іншими теоріями та ідеям, які я вже засвоїв
- 2) пояснює речі новим для мене чином
- 3) здатна систематично пояснити безліч пов'язаних ситуацій
- 4) служить проясненню мого особистісного досвіду і спостережень
- 5) має конкретне практичне застосування

П *Коли я читаю книгу (статтю), що виходить поза межі моєї безпосередньої діяльності, я роблю це головним чином через ... .*

- 1) зацікавленість у вдосконаленні своїх професійних знань
- 2) вказівки з боку шановної мною людини з можливою її корисністю для мене
- 3) бажання розширити свою загальну ерудицію
- 4) бажання вийти поза межі власної діяльності для різноманітності
- 5) прагнення дізнатися більше про певний предмет

Р *Коли я читаю статтю з дискусійного питання, то вважаю за краще, щоб в ній... .*

- 1) показувалися переваги для мене, в залежності від обраної точки зору
- 2) викладалися усі факти під час дискусії
- 3) логічно і послідовно окреслювалися поставлені спірні питання
- 4) визначалися цінності, які використовує автор
- 5) яскраво висвітлювалися обидві сторони спірного питання і сутність конфлікту

С *Коли я вперше підходжу до якоїсь технічної проблеми, я швидше за все буду... .*

- 1) намагатися пов'язати її з більш широкою проблемою або теорією
- 2) шукати шляхи і способи вирішити цю проблему
- 3) обмірковувати альтернативні способи її вирішення

- 4) шукати способи, якими інші, можливо, вже вирішили цю проблему
- 5) намагатися знайти найкращу технологію для її вирішення

T *Взагалі кажучи, я найбільше схильний до того, щоб ... .*

- 1) знаходити вже існуючі методи, які працюють, і використовувати їх якнайкраще
- 2) розмірковувати над тим, як різноманітні методи могли б бути використаними разом
- 3) відкривати нові і більш досконалі методи
- 4) знаходити способи змусити існуючі методи працювати краще і по-новому
- 5) розбиратися у тому, як і чому існуючі методи повинні працювати

ІНСТРУКЦІЯ (продовження)

А тепер, будь ласка, перенесіть ваші відповіді до відповідних квадратиків на бланку дешифратора і підсумуйте бали спочатку за рядками, а потім - за стовпцями, виконуючи вказівки на цьому бланку.

Перепишіть ваші оцінки у п'ять порожні квадрати, розташовані нижче.

Отже, найважча робота позаду. Тепер необхідно оцінити отримані результати і дати їм змістовну інтерпретацію. Але спочатку перевірте якість своєї роботи.

П'ять ваших оцінок, записаних у позначених буквами квадратах (С, І, П, А, Р) нижній частині бланка-дешифратора, у сумі повинні скласти 270 балів.

В іншому випадку вам доведеться перевірити свою «бухгалтерію»: спочатку - по вертикалі, а потім, у разі необхідності, і по горизонталі. Якщо і це не допоможе знайти помилку, залишається одне - перевірити правильність ваших відповідей (у сенсі дотримання інструкції) на кожен пункт опитувальника. Так чи інакше, потрібно домогтися виконання умови « $3 + I + П + А + Р = 270$ ». Як ви вже, напевно, здогадалися, літери є не що інше, як початкові літери назв стилів мислення.

С - синтетичний стиль

І - ідеалістичний стиль

П - прагматичний стиль

А - аналітичний стиль

Р - реалістичний стиль

СИНТЕТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення проявляється у тому, щоб створювати щось нове, оригінальне, комбінувати несхожі, часто протилежні ідеї, погляди, здійснювати подумки експерименти. Девіз синтезатора – «Що якщо ...». Синтезатори прагнуть створити якомога ширшу, узагальнену концепцію, що дозволяє об'єднати різні підходи, «зняти» протиріччя, примирити протилежні позиції.

Це теоретизований стиль мислення, такі люди люблять формулювати теорії. Свої висновки вони будують на основі теорій. Синтезатори люблять помічати суперечності у чужих міркуваннях і звертати на це увагу оточуючих людей. Вони люблять загострювати протиріччя і намагаються знаходити принципово нові рішення, які інтегрують протилежні погляди. Люди синтетичного стилю мислення схильні бачити світ мінливим і люблять зміни, часто заради самих змін.

ІДЕАЛІСТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення проявляється у схильності до інтуїтивних,

глобальних оцінок без здійснення детального аналізу проблем.

Особливість ідеалістів - підвищений інтерес до цілей, потреб, людських цінностей, моральних проблем. Вони враховують у своїх рішеннях суб'єктивні і соціальні чинники. Найчастіше прагнуть згладжувати протиріччя та акцентувати подібність у різних позиціях. Ідеалісти легко, без внутрішнього супротиву сприймають різноманітні ідеї та пропозиції. Вони успішно вирішують такі проблеми, де важливими факторами є емоції, почуття, оцінки та інші суб'єктивні моменти. Часом утопічно прагнуть усіх і все примирити, об'єднати. «Куди ми йдемо і чому?» - класичне запитання ідеалістів.

ПРАГМАТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення спирається на безпосередній особистий досвід, на використання тих матеріалів та інформації, які легко доступні. Прагматики прагнуть якомога швидше отримати конкретний результат (нехай і обмежений), практичний вираш. Девіз прагматиків: «Що-небудь та спрацює», «Годиться все, що працює».

Поведінка прагматиків може здаватися поверхневою, безладною, але вони дотримуються установки: події у цьому світі відбуваються не узгоджено, і все залежить від випадкових обставин, тому в непередбачуваному світі треба просто усе пробувати: «Сьогодні зробимо так, а там подивимося ...».

Прагматики добре відчують кон'юнктуру, попит і пропозицію, успішно визначають тактику поведінки, використовуючи на свою користь обставини, що склалися, проявляючи гнучкість і адаптивність.

АНАЛІТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення орієнтований на систематичний і всебічний розгляд питання або проблеми у тих аспектах, які задаються об'єктивними критеріями. Аналітики схильні до логічної, методичної, ретельної (з акцентом на деталі) манери рішення проблем.

Перш ніж прийняти рішення, аналітики розробляють детальний план і намагаються зібрати якомога більше інформації, об'єктивних фактів.

Вони сприймають світ логічним, раціональним, впорядкованим і передбачуваним, тому схильні шукати формулу, метод або систему, здатну дати рішення тієї чи іншої проблеми і, що піддається раціональному обґрунтуванню.

Реалісти орієнтовані тільки на визнання фактів, бо «реальним» є тільки те, що можна безпосередньо відчувати, на власні очі побачити чи почути, доторкнутися тощо.

Реалістичне мислення характеризується конкретністю та установкою на виправлення, корекцію ситуацій для досягнення певного результату.

Проблема для реалістів виникає щоразу, коли вони бачать, що щось є неправильним і хочуть це щось виправити.

Таким чином, можна зазначити, що аналітичний стиль мислення впливає на способи вирішення проблем, на способи поведінки, на особистісні якості людини.

ІНСТРУКЦІЯ (продовження)

Якщо Ви набрали **від 60 до 65 балів** з будь-якого стилю мислення, це означає, що ви віддасте незначну перевагу цьому стилю (або стилям). Інакше кажучи, при інших рівних умовах Ви будете схильні використовувати цей стиль (або стилі) більше (або частіше) за інші.

Якщо ви набрали **від 66 до 71 балів**, значить, ви надасте значну перевагу такому стилю

(або стилям) мислення. Ймовірно, Ви користуєтеся цим стилем систематично, послідовно і у більшості ситуацій.

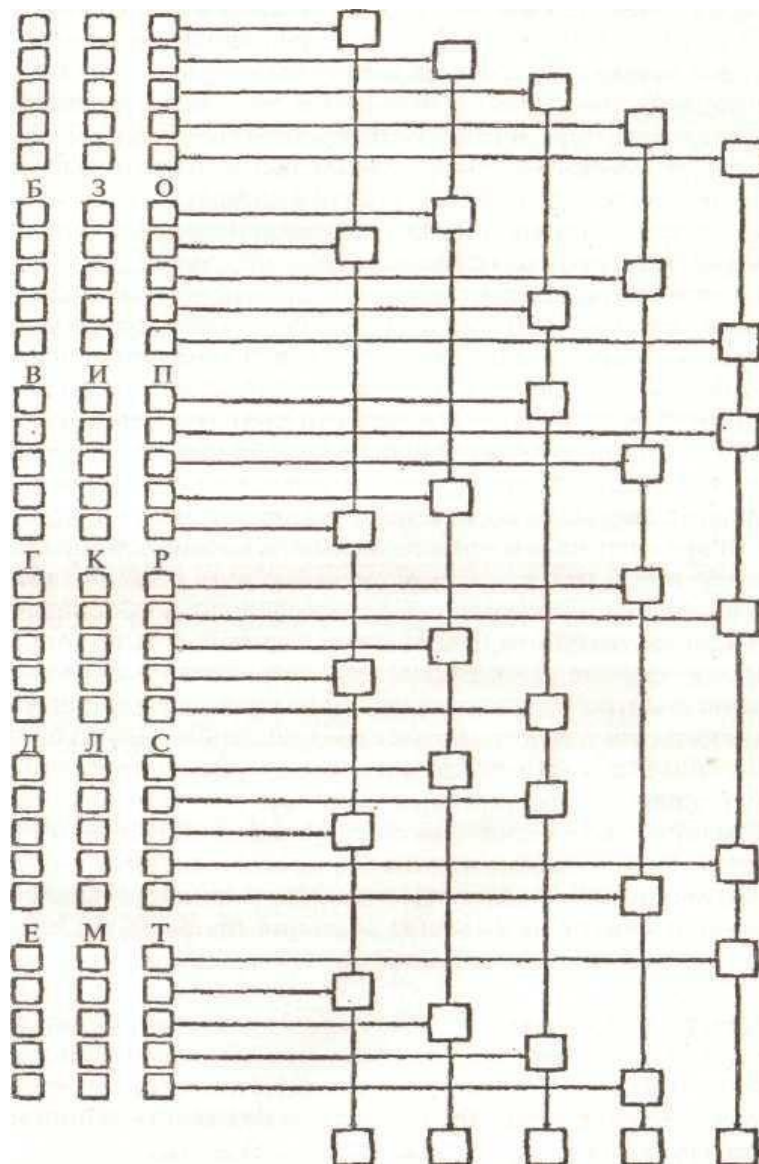
Якщо ж ваша оцінка з якогось стилю склала **72 бали і більше**, тоді у Вас дуже сильна перевага цього стилю мислення. Фактично, він у вас превалює, Ви йому «віддані».

Тепер, якщо Ви отримаєте одну або кілька високих оцінок з якихось стилів мислення, у Вас неодмінно виявиться одна або навіть кілька низьких оцінок за іншими стилями.

Якщо ваша оцінка з якого-небудь стилю знаходиться у межах **від 43 до 48 балів**, для Вас характерно помірне нехтування цим стилем мислення. Тобто за інших рівних умов, Ви, по можливості, будете уникати його при вирішенні значущих для Вас проблем.

Якщо ви набрали **від 37 до 42 балів** - у вас, швидше за все, стійке ігнорування такого стилю мислення. Нарешті, якщо ваша оцінка дорівнює **36 балам або менше**, цей стиль вам абсолютно чуждий, ви, ймовірно, не користуєтеся їм практично ніде і ніколи, навіть, якщо він є найкращим підходом до проблеми при даних обставинах.

БЛАНК-ДЕШИФРАТОР

ЗАНЯТТЯ № 2

ОСНОВНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ

Комунікативна тема: *Аналіз основних моделей навчання. Коротке аналітичне повідомлення про переваги та недоліки обраної моделі навчання. Характеристика основних нормативних документів змісту МФЗВО.*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знань мети, законів і принципів дидактики, моделей і принципів навчання*
- *Розвиток комунікативних умінь класифікації педагогічних явищ*
- *Удосконалення вміння аналізу педагогічного явища*
- *Надання інформації про основні нормативні документи змісту ЗВМФО*

ЗАВДАННЯ

Освітні – формування знань про принципи дидактики, моделі і принципи навчання, розуміння та знання основних нормативних документів змісту вищого медичного закладу освіти.

Розвивальні – розвиток уміння ефективного використання принципів дидактики і моделей навчання для організації навчального процесу зі свої дисципліни.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «дидактика», «дидактичні принципи навчання».
2. Основні поняття дидактики: закони, принципи, освітній процес, технології навчання та виховання, моделі навчання.
3. Основні дидактичні принципи і, зокрема, спеціальні принципи навчання у ВМШ:
  - 1) соціальна зумовленість навчання;
  - 2) науковість навчання;
  - 3) фундаментальність і практична спрямованість навчання;
  - 4) наочність навчання;
  - 5) доступність і високий рівень навчання;
  - 6) свідомість, активність і самостійність студентів під керівництвом викладача;
  - 7) системність, послідовність і комплексність у навчанні;
  - 8) колективізм та індивідуальний підхід до навчання, раціональне поєднання колективних(групових) та індивідуальних форм і засобів навчання;
  - 9) гуманний, виховний і розвивальний характер навчання;
  - 10) діалогізація;
  - 12) проблематичність;
  - 13) деонтологічність.
4. Основні моделі навчання.
5. Уявлення про складання схем орієнтовної основи дій викладача (ООДВ).
6. Основні нормативні документи змісту МФЗВО.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях дидактики.
2. Використовувати теоретичні знання про принципи і моделі навчання під час організації практичної діяльності з навчання студентів ЗВО.
3. Використовувати теоретичні знання про нормативні навчально-методичні документи МФ ЗВО під час проектування власної навчально-методичної та науково-дослідної роботи.
4. Класифікувати педагогічні явища за заданими параметрами.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Дидактичний процес у вищій школі».
2. Основними правилами навчання з опорою на принципи дидактики.
3. Основними прийомами з розробки навчально-методичних документів з урахуванням принципів навчання.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Розкрийте змістовну суть понять і категорій дидактики (Додаток № 1).

Додаток № 1

<i>ДИДАКТИКА</i>	КАРТКА №1
<i>ЗАВДАННЯ ДИДАКТИКИ</i>	КАРТКА № 2
<i>За широтою охоплення педагогічної діяльності виокремлюють ...</i>	КАРТКА № 3
<i>ПРИКЛАДНІ ДИДАКТИКИ (МЕТОДИКИ) вивчають</i>	КАРТКА № 4
<i>ПРЕДМЕТ ДИДАКТИКИ вищої школи -</i>	КАРТКА № 5
<i>НАВЧАННЯ -</i>	КАРТКА № 6
<i>МЕТОЮ НАВЧАННЯ Є</i>	КАРТКА № 7
<i>НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ</i>	КАРТКА № 8
<i>НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС -</i>	КАРТКА № 9
<i>Взаємодія (співробітництво) у вищому навчальному закладі проявляється</i>	КАРТКА № 10
<i>Процес навчання визначається) чинниками –</i>	КАРТКА № 11
	КАРТКА № 12

Процес навчання виконує наступні функції:	КАРТКА № 13
Структуру викладання складають такі види діяльності:	КАРТКА № 14
Основними видами навчання є	КАРТКА № 15
УЧІННЯ –	КАРТКА № 16
КОМПОНЕНТИ НАВЧАННЯ –	КАРТКА № 17
ЕЛЕМЕНТИ НАВЧАННЯ –	КАРТКА № 18
ЗНАННЯ -	КАРТКА № 19
НАВИЧКА -	КАРТКА № 20
УМІННЯ –	

ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

КАРТКА	двосторонній процес взаємодії викладача і студентів, спрямований на оволодіння знаннями, уміннями та навичками (ЗУН).
КАРТКА	свідоме оволодіння знаннями (засвоєння знань та розвиток на їх основі навичок та умінь) з навчальних предметів, всебічний розвиток пізнавальних сил і здібностей.
КАРТКА	логічно трансформовані знання, як узагальнення досвіду людства, у вигляді фактів, правил, висновків, теорій, закономірностей, якими володіє відповідна наука.
КАРТКА	організація навчання, що охоплює всі його компоненти: викладача, студентів, методи, прийоми, форми і засоби, матеріально-технічне забезпечення та ін.
КАРТКА	у активній, пасивній та інтерактивній формі спілкування.
КАРТКА	зовнішніми (об'єктивними) і внутрішніми (суб'єктивними)
КАРТКА	дидактичну, виховну, розвивальну, професійну
КАРТКА	планування, організування, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.
КАРТКА	слухання, читання, конспектування, виконання вправ, розв'язування задач, проведення дослідів, навчальні дослідження, професійне моделювання
КАРТКА	це власна навчальна діяльність студентів, спрямована на оволодіння системою знань, отримання індивідуального досвіду навчання.

КАРТКА	мета, зміст, закономірності, педагогічний процес, методи, прийоми, засоби, форми і види навчання.
КАРТКА	знання, уміння та навички.
КАРТКА	це факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини.
КАРТКА	це здатність на основі отриманих знань виконувати певні дії та операції.
КАРТКА	доведена до автоматизму навичка, тобто здатність на належному рівні виконувати дії та операції .
КАРТКА	- (від грецького «didacticos» – навчальний) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти, навчання і виховання у процесі навчання. Термін «дидактика» запровадив у науковий обіг німецький педагог В. Ратке (1571–1635).
КАРТКА	- науково обґрунтовувати зміст освіти; - досліджувати і пояснювати закономірності процесу навчання та умови його оптимальної організації; - розробляти і упроваджувати у педагогічну практику більш досконалі моделі навчального процесу, новітні технології, методиками та методи навчання.
КАРТКА	загальну дидактику і конкретні (прикладні) дидактики, які називають методиками викладання.
КАРТКА	особливості перебігу навчального процесу, зміст, форми і методи викладання конкретних навчальних предметів.
КАРТКА	процес навчання у закладі вищої освіти.

Завдання 2. Скласти коротке аналітичне повідомлення про обрану модель навчання за наданим планом до повідомлення.

ПЕРЕЛІК МОДЕЛЕЙ НАВЧАННЯ

1. Концепція проблемно-діяльнісного навчання.
2. Асоціативно-рефлекторна теорія навчання.
3. Теорії поетапного формування розумових дій.
4. Концепція теорій узагальнення в навчанні.
5. Суггестопедичне навчання.
6. Концепція програмного навчання.
7. Проблемне навчання.
8. Операціональні моделі навчання.
9. Інформаційні моделі навчання.
10. Моделі особистісно-орієнтованого підходу.
11. Власне запропонована модель навчання (=за Вашим вибором).

План
АНАЛІТИЧНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ
з питання «МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ»

1. Назва моделі навчання.
2. Суть моделі навчання.
3. Мета моделі навчання.
4. Роль викладача і студента у цій системі навчання.
5. Недоліки та переваги цієї моделі навчання.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка № 1

ІНФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ

ІНФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ - це моделі, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями і навичками у їх предметному змісті.

У межах такого підходу розробляються нормативні вимоги до його засвоєння, критерії оцінки діяльності і викладача, і студента. При цьому під засвоєнням змісту навчальних програм зазвичай прийнято розуміти запам'ятовування (заучування) певного обсягу інформації.

Загальним результатом навчання вважається отримання знань - «багаж знань». При цьому мається на увазі, що формування вміння застосовувати отримані знання, користуватися ними у роботі відбувається лише за умовою здійснення реальних дій. Як говорять, цьому вчить саме життя.

На таких заняттях вдається лише фрагментарно, за допомогою окремих прикладів показати принципову можливість використання теоретичних знань, на більше не вистачає часу.

Інакше кажучи, логіка навчання вимагає формування вміння застосовувати знання, проте ця вимога не реалізується: навчання завершується тільки отриманням знань. Основну проблему для студента при подібному алгоритмі засвоєння знань становить «втрата інформації» по ходу навчання.

Далі ми розглянемо причини цього явища для того, щоб студент у ситуації навчання, побудованої за типом «інформаційна модель», зміг, по можливості, допомогти собі сам, зробивши додаткові зусилля.

Перша причина полягає у тому, що при повідомленні викладачем нових знань студентам не завжди і не все буває зрозуміло.

Друга причина - це труднощі запам'ятовування навіть зрозумілої інформації. Пояснюється це тим, що презентовані знання часто можна запам'ятати тільки шляхом механічного запам'ятовування, оскільки у студентів на цей момент ще відсутні уявлення про відповідні цим знанням (поняттям) життєві реалії.

Третьою причиною є такий простий чинник, як забування. Багато що з того, що було зрозуміле і, здавалося, запам'яталося, з плином часу може забуватися.

Четверта причина – це невміння студентів практично користуватися теоретичними знаннями. Частина отриманих знань, навіть, якщо вони міцно зафіксовані пам'яттю, нерідко виявляються зовсім непридатними. Настільки ці знання бувають далекі від реальної

практики.

Отже, вже під час самого освітнього процесу значна частина повідомлених студентам знань втрачається. Ще більше забувається після навчання, якщо такі знання відразу ж не отримують підкріплення у вигляді практичного застосування.

Завдання викладача - навчити практичного використання теоретичних знань - становить особливу проблему. Ця проблема виходить поза межі власне процесу традиційного навчання, тому і не може бути вирішена на його базі.

Діяльність студента у межах інформаційної моделі зводиться до реалізації технології засвоєння знань, що полягає у прийомі, зберіганні, відтворенні і переробці наукової інформації.

Пізнавальна активність студентів розглядається як рух від незнання до знання, від невміння до вміння. Її критерії для кожного студента беруться з орієнтації на «усередненого студента».

Нормативні вимоги до обов'язкового мінімуму знань і вмінь не враховують індивідуальний досвід студента, його особистісні особливості, глибину освоєння предметного змісту. Часто це призводить до відчуження студента від процесу навчання, знижує його ефективність, зупиняє його на шляху пізнання.

Картка № 2

ОПЕРАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ

Суть моделі (за П.Я. Гальперінім) можна сформулювати приблизно так: знання, що повідомляються заздалегідь, розраховані на запам'ятовування, і вони не можуть з різних причин виконувати функцію повного орієнтування студента у майбутній діяльності, тому необхідно давати йому наочні орієнтири. Ці орієнтири є достатніми для правильного виконання дій, при опорі на них фахівець-початківець міг би одразу навчитися безпомилково діяти у практичному плані, без отримання будь-яких попередніх знань (та їх механічного запам'ятовування).

Такі орієнтири були названі схемами орієнтовної основи дії (ООД). У схемах ООД щодо діагностики та лікування містяться усі відомості про порядок і послідовність заданих дій і операцій. Вони покликані повністю орієнтувати студента у межах освоєваної фахової діяльності.

Схема ООД є структурно-логічною послідовністю практичних дій. За формою пред'явлення матеріалу до її складу входять схеми, таблиці, графіки, навчальні мапи, інструкції, списки послідовних питань, допоміжні предмети - моделі, пристрої, які вказують правильні орієнтири дій (рухових, перцептивних, розумових, мовленнєвих).

Термін «схема» має умовний і узагальнений характер. У кожному конкретному випадку зміст поняття «схема ООД» може бути реалізований у тих чи інших методичних (орієнтуючих) засобах.

Завдяки використанню схеми ООД виключаються помилки під час здійснення раніше незнайомих дій, тому не утворюються, так звані, помилкові навички, на подолання яких іде левова частка навчального часу.

Навички та вміння, як рухові, так і розумові, мовленнєві, перцептивні (зорові, слухові тощо), формуються набагато швидше та ефективніше, якщо відсутня загроза помилитися, не боязко зробити щось неправильно, якщо не витрачається час на виправлення помилок, помилкових навичок і звичок, що часом буває рівнозначно переучуванню. У цьому механізмі

і криється секрет скорочення часу навчання, а головне - підвищення його якості.

Перевага конкретної методики полягає у тому, що, будучи складена один раз, схема ООД може застосовуватися будь-якими користувачами (викладачами і студентами), бути ефективною не тільки для навчання, але і для самонавчання.

Згідно інформаційної моделі навчання вміння діяти формується після отримання знань, найчастіше за межами самого процесу навчання. А у розглянутому методі вміння діяти формується не після, а у процесі придбання знань, тобто знання засвоюються у процесі їх практичного застосування.

Сучасна медико-фармацевтична освіта орієнтована на активну діяльність самого студента при вирішенні професійних завдань (реальних чи модельованих). Відповідно до такого підходу, теоретичні знання засвоюються одночасно з практичним освоєнням професійних норм і способів діяльності, а не окремо і задалегідь.

Операціональні моделі передбачають практику підготовки фахівця на основі оволодіння конкретними професійними діями (діагностикою, лікуванням, профілактикою, реабілітацією) та концептуальними знаннями і навичками (професійним мисленням, способами спілкування, клінічними навичками).

Таким чином, у навчальному процесі операціональна модель подана двома взаємопов'язаними частинами: перша з них - схема орієнтовної основи дії (навчальна мапа), тобто система послідовних указівок на те, *що, коли і як* слід робити. Ця схема відображає логіку і технологію процесу. Друга частина - навчальні практичні завдання, що моделюють сам процес діяльності, які охоплюють усі варіанти, що зустрічаються у практиці (фактичний матеріал для завдань, відповідний логіці професійної діяльності, яка єдина у різних ситуаціях. Цей матеріал може бути відібраний з реальної практики або змодельований).

Орієнтуючі засоби, що використовуються у навчанні, повинні забезпечити безпомилкове виконання з першого разу раніше незнайомої дії.

Головна особливість такого навчання у тому, що студент діє (вирішує завдання) з опорою на орієнтуючі засоби - схеми ООД.

Завдання викладача - чітко організувати та адекватно керувати самостійною діяльністю студентів: ставити завдання, коригувати хід їх вирішення на основі схем ООД, фіксувати і оцінювати результати зусиль студентів.

Для цього він свідомо відмовляється від звичної позиції «давати знання».

Роль викладача полягає не у нав'язуванні навчального матеріалу, а в наданні студенту можливості успішно вчитися самому, в створенні для цього відповідних сприятливих умов - розробці навчально-методичних матеріалів, схем орієнтування, виборі завдань, які стимулюють активність і зацікавленість, підготовці адекватних питань і завдань для контролю результатів навчання. Завдання студентів полягає в самостійному навчанні у присутності викладача-наставника і консультанта.

У ситуаціях, пов'язаних з наданням реальної допомоги пацієнту, роль викладача полягає у створенні умов для рефлексії студента – для обмірковування, аналізу майбутніх і вже виконаних дій, їх обґрунтування, оцінки їх правильності або помилковості з точки зору вимог, які диктує певна конкретна ситуація (клінічна, деонтологічна, соціальна).

Головною цільовою установкою для студента є вдумливий, зацікавлений підхід до усіх своїх дій, а не прагнення «все знати і все вміти».

Однак і в операціональних моделях навчання не приділяється особлива увага урахуванню суб'єктивного досвіду студента - запасу знань, життєвих уявлень, особистісних

орієнтації, які значущі для суб'єкта, але не завжди істотні з позиції логіки пізнання.

Зазначимо, що використання у навчанні на клінічних кафедрах схем ООД, властивих їм алгоритмів і вказівок іноді знижує пізнавальну активність і самостійність особливо сильних студентів. Це послужило приводом для критики такого підходу.

Головний ефект впровадження операціонально-діяльнісного підходу в медичній освіті з позицій педагогіки полягає у чіткості формулювань вимог, що пред'являються до фахівця на мові професійної діяльності, що забезпечує підготовку студентів до вирішення завдань і виконання професійних обов'язків.

Проте найважливіші складові цього підходу - нормативність (відповідність стандарту, заданим нормам), керуваність і технологічність, орієнтованість на «середнього» студента - не можуть бути оцінені однозначно.

КАРТКА № 3

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Основна мета особистісно-орієнтованого підходу в освіті - сприяти особистісному зростанню студента при збереженні всієї значущості підготовки до професійної діяльності.

Визначальною цінністю цього підходу є особистість і гідність кожного, спонукання до творчості, орієнтованість на індивідуальність процесів самопізнання і самовираження, на моральні аспекти освіти.

Його педагогічна стратегія - це стратегія співробітництва, допомоги, заснованої на розумінні труднощів входження студентів у нові і невідомі знання і справи, на підтримку їхніх власних устремлінь та ініціатив.

Важлива умова успішного навчання при цьому підході - осмисленість і розуміння значущості для студентів змісту і способів діяльності. «Пусковим механізмом» професійного становлення особистості визнається процес смислотворення, заснований на здатності студента до цілепокладання і рефлексії, що об'єднує цінності та засоби професійної діяльності.

Головним джерелом ресурсів педагогічного процесу виступає діяльність самих студентів, тобто активність студентів. Педагог є фасилітатором (англ. Facilitator, від лат. Facilis - «легкий, зручний») - це людина, яка створює психолого-педагогічні умови для саморозвитку, для осмисленого засвоєння основ професійної діяльності та розвитку професійної свідомості майбутніх фахівців.

Критеріями оцінки ефективності навчання стають показники особистісного зростання студентів. Ці показники проявляються в усвідомленому, зрілому ставленні до навчання не як до формальної підготовки до майбутнього «справжнього» життя, а як до проживання ситуації «тут і зараз», що надзвичайно важливо для формування особистості і власної професійної позиції. Формальні прийоми оцінки (наприклад, тести) перетворюються лише в інструмент виявлення ступеню освоєння необхідної інформації, знань.

Актуальним стає вирішення реальних або модельованих ситуацій (наприклад, спільне обстеження пацієнтів і клінічний розбір випадків з практики), максимально наближених до професійного життя (рішення конкретизованих клінічних і психологічних завдань).

Продуктивним визнається спілкування на рівні міжособистісного діалогу в тріаді «лікар-педагог – пацієнт - студент-майбутній лікар». У цей час особистісно-орієнтований підхід в поєднанні з операціонально-діялісними моделями навчання широко використовується для поліпшення якості підготовки майбутніх лікарів на доклінічному та

клінічному етапах вищої медичної освіти.

ЧАСТИНА II

Аудіювання повідомлення викладача про Державний стандарт у вищій медичній освіті та про основні нормативні документи змісту *МФЗВО*.

Завдання 1. Прослухати дефініції основних нормативних документів змісту *ЗВМФО*.

- Визначте, про який документ йде мова.
- Заповніть бланк: впишіть в бланк, що являє собою названий документ.

Бланк

№ п/п	Назва документа	Суть документа
1.		Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України, який містить перелік дисциплін та інформацію про всі види навчальної діяльності (лекції, практичні заняття, навчальна і виробнича практика, заліки та екзамени).
2.		Документ, складений вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних та вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби здійснення поточного та підсумкового контролю.
3.		На основі навчального плану вищим навчальним закладом формується документ на поточний навчальний рік. Він конкретизує форми проведення навчальних занять, їх обсяг, форми і засоби поточного та підсумкового контролю за семестрами. Декан факультету його затверджує.
4.		Такий план є нормативним документом, за яким здійснюється навчання студента з огляду на вимоги освітньо-професійної програми відповідного рівня підготовки та освітньо-професійних інтересів і потреб студента.
5.		Документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни у реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.

6.		Підручники, посібники, довідники тощо, які реалізують основні функції освіти
7.		Навчальна книга, який містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою та вимогами дидактики. Вона має забезпечувати принципи навчання, містити ілюстровані малюнки, схеми, діаграми, запитання і завдання. Вона включає: 1. Текстовий компонент: тексти — основний, додатковий, пояснювальний. 2. Позатекстові компоненти — апарат організації процесу засвоєння змісту, запитання і завдання, інструктивні матеріали (пам'ятки, зразки розв'язування завдань, прикладів); таблиці; вправи; ілюстративний матеріал (фотографії, малюнки, плани, мапи тощо).
8.		Навчальна книга, зміст якої повністю відповідає навчальній програмі або ж розглядає окремі теми навчального предмета; може містити емпіричний матеріал, що слугує закріпленню основного теоретичного матеріалу.
9.		Навчальне видання вказівок і роз'яснень з певного розділу і теми.
10.		Електронна книга, яка містить основи наукових знань з певної дисципліни відповідно до навчальної програми та вимог дидактик

ЧАСТИНА ІІІ

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

- Скласти список нормативних навчально-методичних документів кафедри за фахом.
- Підготувати коротке повідомлення «Права ЗВО та за що він несе відповідальність».
- Ознайомлення з індивідуальною роботою (Додаток 1, Додаток 2).
- Проектування педагогічного дослідження (Додаток 1).
- Складання аналітичної таблиці (Додаток 2) – до заліку.
- Підбір матеріалу до написання навчально-методичної статті або тез.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА
з навчальної дисципліни
«ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»

1. Провести педагогічне дослідження з проблеми методики викладання дисципліни за фахом.
2. Підготувати до видання на базі педагогічного дослідження тези (IV семестр).
3. Створити фрагмент лекції з теми свого дисертаційного дослідження та з мультимедійною презентацією матеріалу до неї.
4. Обґрунтувати доцільність активного застосування інформаційно-комунікаційних технологій (електронних підручників, презентацій, комп'ютерних слайд-шоу тощо) для підвищення ефективності педагогічної майстерності та для оптимізації навчального процесу.

ПРОЕКТ

ПЕДАГОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

на тему «.....»

ОБ'ЄКТ дослідження: медична освіта.

ПРЕДМЕТ дослідження: педагогічна взаємодія між учасниками навчального процесу на фаховій кафедрі.

МЕТОДИ педагогічного дослідження:

- педагогічне спостереження;
- вивчення літератури з педагогіки й методики;
- дослідна бесіда;
- узагальнення досвіду педагогів-практиків, педагогів-новаторів;
- вивчення методичних рекомендацій й розробок кафедри, продуктів навчальної й наукової діяльності студентів;
- теоретичний аналіз педагогічних ідей;
- педагогічний експеримент.

ВИД експерименту: природній.

МЕТА педагогічного дослідження:

- діагностична:

- 1) виявлення рівня педагогічної діяльності викладачів фахової кафедри, власного педагогічно-професійного рівня (за параметрами: успішна/неуспішна; ефективна/не ефективна тощо, власно розробленими – до 10 параметрів);
- 2) установлення умов і причин, які забезпечують такий рівень;

- описова (або пояснювальна): вивчення та аналіз

- 1) літератури з педагогіки та методики;
- 2) новаторського педагогічного досвіду педагогів-фахівців кафедри,
- 3) педагогічного спостереження;
- 4) методичних рекомендацій й розробок кафедри, продуктів навчальної й наукової діяльності студентів тощо;
- 5) самоаналіз власного педагогічного досвіду;

- **прогностична:** експериментальне дослідження педагогічної дійсності й побудова на його основі власної моделі навчання студентів дисципліни за фахом.

РЕЗУЛЬТАТИ педагогічного дослідження:

- 1) підготувати до видання навчально-методичну статтю;
- 2) створити за темою своєї науково-дослідної роботи методичні розробки до одного практичного заняття або лекцію з мультимедійною презентацією матеріалу;
- 3) обґрунтувати доцільність активного застосування інформаційно-комунікаційних технологій (електронних підручників, презентацій, комп'ютерних слайд-шоу тощо) для підвищення ефективності педагогічної майстерності та для оптимізації навчального процесу (Обсяг обґрунтування - 2-3 надруковані сторінки).

ТЕРМІНИ виконання :

- I етап (підготовка проекту, створення аналітичної табл. за наданим зразком: див. заняття № 2) – до заліку
- II етап (основний) – I-II семестр.
- III етап (заключний) – II семестр

Додаток 2

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ					
Тема практич. заняття / педагогіч. ситуація	Педагогічні / методичні	Вирішення проблеми	Педагогічні / методичні	Педагогічні / методичні	Коментар
	<i>Промахи / помилки</i>	<i>Вірне / невірне Ефективне / не ефективне</i>	<i>Знахідки / удачі</i>	<i>Поради / рекомендації</i>	<i>Указівка на причину появи педагогічної проблеми / умови ефективного вирішення проблеми / методичне / педагогічне пояснення тощо</i>
1					

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf
2. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW)
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-18>.
4. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти : затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п/page>.
5. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendacziyi.html>.
6. Національна доктрина розвитку освіти України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2019>.
7. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2019-п>
8. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>.
9. Стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/...>

ЗАНЯТТЯ № 3

МЕТОДИ ТА ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Комунікативна тема: *Аналіз методики проведення практичного заняття у МФЗВО. Тестування стилю навчання.*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знання методів навчання, форм організації навчального процесу.*
- *Розвиток комунікативних навичок участі у діалозі-розпиті.*
- *Удосконалення вмінь аналізу, узагальнення й аргументованого повідомлення.*
- *Формування і розвиток навичок складання методичних розробок окремих етапів практичного заняття (II етап) і розробки критеріїв оцінювання та коментарів оцінок студентів під час опитування*

ЗАВДАННЯ

Освітні – закріпити теоретичні знання про методичну систему навчання, сформувані вміння розробки навчально-методичних матеріалів з використанням різних методів і прийомів навчання на занятті.

Розвивальні – розвиток вміння використовувати різноманітні методи, форми і прийоми навчання під час проведення занять у МФЗВО.

Здобувач повинен знати

1. Поняття «методи навчання», «форми навчання», «прийом навчання», «активні методи», «кооперативний метод», «метод проєктів й моделювання», «лекція», «вид лекції», «практичне заняття».
2. Методи навчання та їх класифікацію.
3. Форми і прийоми організації навчального процесу.
4. Методику організації практичного заняття.

Здобувач повинен уміти

1. Використовувати теоретичні знання про зв'язок між компонентами освіти, між цілями, змістом і методами під час організації практичної навчальної діяльності студентів МФЗВО.
2. Застосовувати отримані знання під час проєктування власної навчальної, виховної, методичної та науково-дослідної роботи.
3. Організувати і проводити заняття з використанням основних активних методів навчання.

Здобувач повинен володіти

1. Основними традиційними методами навчання у МФЗВО.
2. Методами організації навчальної діяльності.

3. Технологіями розробки навчально-методичних матеріалів.
4. Основними методами дослідної роботи, зокрема, педагогічним спостереженням, педагогічним експериментом тощо.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Назвіть усі нормативні документи змісту освіти вашої кафедри. Скажіть, ким вони затверджуються.

Критерії оцінювання завдання 1- 2 за традиційною шкалою:

10 вірних відповідей =»5»

8-9 вірних відповідей = «4»

5-7 вірних відповідей = «3»

Завдання 2. Виконайте тести за розділом педагогіки «Методи та форми організації навчального процесу у вищій школі».

Форма перевірки: проблемні завдання і тести.

Критерії оцінювання завдання 1- 2 за традиційною шкалою:

20 вірних відповідей = «5»

18-19 вірних відповідей = «4»

15-17 вірних відповідей = «3»

1. ...– це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань.

- A. Методи навчання
- B. Прийоми навчання
- C. Засоби навчання
- D. Способи навчання

2. ...– це складова методу, конкретні дії педагога і студентів, спрямовані на реалізацію вимог тих чи інших методів.

- A. Прийоми навчання
- B. Методи навчання
- C. Засоби навчання
- D. Способи навчання

3. ... – це різноманітне навчальне обладнання, що використовується у системі пізнавальної діяльності (книги, письмове приладдя, лабораторне обладнання, технічні засоби та ін.).

- A. Засоби навчання
- B. Прийоми навчання
- C. Методи навчання
- D. Способи навчання

4. У дидактиці існує традиційна класифікація методів навчання:...
- A. усний, письмовий, тестовий, графічний, програмований, самоконтроль і самооцінка у навчанні
  - B. за джерелами отримання знань, особливостями логіко-мисленнєвої діяльності, рівнем розумової активності
  - C. пояснення, інструктаж, розповідь, бесіда, робота з підручником, ілюстрування, самостійне спостереження
  - D. словесні, оволодіння знаннями, узагальнення, опора на життєвий досвід, усний
5. НДДС у вищому навчальному медичному закладі здійснюється за такими основними напрямками:...
- A. аудиторний, позааудиторний, позавишівський
  - B. олімпіади, конференції, конкурси
  - C. створювання нових задач та конструювання нових прийомів для їх розв'язання
  - D. адекватне оцінювання виконаної роботи
6. ... передбачає досягнення мети через детальне розв'язання проблеми, яка повинна завершитись практичним результатом.
- A. Метод проектів
  - B. Проблемно-дослідницький метод
  - C. Метод індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ)
  - D. Метод наукового пошуку
7. ... — це вид позааудиторної індивідуальної роботи студента під час виконання навчального, науково-дослідного чи проектного завдання.
- A. Метод індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ)
  - B. Метод проектів
  - C. Проблемно-дослідницький метод
  - D. Метод наукового пошуку
8. ... організації науково-дослідницької діяльності студентів передбачає створення викладачем разом зі студентами проблемних ситуацій, спонукає їх до самостійної практичної роботи зі збирання та систематизації фактів.
- A. Метод індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ)
  - B. Метод проектів
  - C. Проблемно-дослідницький метод
  - D. Метод наукового пошуку
9. Предметний науковий гурток як форма науково-дослідної роботи студентів найчастіше використовується в роботі зі студентами ...
- A. всіх курсів

- В. перших курсів
- С. старших курсів
- Д. одного курсу

10. У дидактиці форма організації навчання класифікується за різними ознаками:...

- А. кількістю студентів, місцем і тривалістю часу навчання, характером навчальної діяльності студентів, характером зв'язків між викладачем і студентами
- В. класичні навчальні заняття, заняття «без дзвінків», аудиторні, позааудиторні та позавишівські форми
- С. пасивні, активні та інтерактивні, класичні навчальні заняття, заняття «без дзвінків»
- Д. участі у роботі гуртків, самостійного вивчення певних дисциплін

11. Найчастіше виокремлюють такі групи форм організації навчання: ...

- А. навчальні заняття, практична підготовка, самостійна робота, контрольні заходи
- В. навчальні заняття, лекція, семінар, лабораторне заняття, консультація, самостійний перегляд телепередач
- С. робота з друкованими джерелами, самостійне вправління, участь у роботі гуртків, експериментально-дослідницька робота, практична підготовка
- Д. контрольні роботи, захист, робота з електронними ресурсами

12. Основними традиційними видами навчальних занять у ЗВМФО є ...

- А. лекції, семінари, практичні заняття, консультації
- В. самостійне вивчення певних питань, участь у роботі гуртків, експериментально - дослідницька робота
- С. іспити, заліки, модульний контроль, контрольні роботи
- Д. навчальні конференції, інструкції, самостійне вправління

12. До форм організації навчальної діяльності студентів (ФОНД) традиційно у педагогіці належать: ...

- А. фронтальна, групова, індивідуальна
- В. інформаційна, орієнтовна, пояснювальна
- С. систематизуюча, стимулююча, розвивальна
- Д. переконувальна, оцінювальна, роз'яснювальна

13. Пріоритетною вимогою при організації навчання студентів-медиків має виступати постановка запитань ... і залучення їх до розвитку клінічного мислення.

- А. дослідницького характеру
- В. загального характеру
- С. конкретного характеру
- Д. змістовного характеру

14.... - логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочною та демонструванням дослідів.

- A. Навчальна лекція
- B. Практичне заняття
- C. Навчальна консультація
- D. Підсумковий контроль

15.... зорієнтована на розкриття сутності навчального предмету, його предмету і завдань, змісту, взаємозв'язку з іншими дисциплінами, а також сприяти зацікавленості предметом.

- A. Вступна лекція
- B. Тематична лекція
- C. Оглядова лекція
- D. Наставна лекція

17. ... передбачає розкриття певної теми навчальної програми дисципліни.

- A. Вступна лекція
- B. Тематична лекція
- C. Оглядова лекція
- D. Наставна лекція

18.... застосовується перед або під час виробничих практик, виконанням дипломних робіт або складанням державних іспитів.

- A. Вступна лекція
- B. Тематична лекція
- C. Оглядова лекція
- D. Наставна лекція

19..., або лекція-дискурс — це викладу матеріалу у діалозі двох викладачів.

- A. Бінарна лекція
- B. Вступна лекція
- C. Тематична лекція
- D. Лекція-дискусія

20. На ... використовуються демонстраційні матеріали, форми наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, а й самі виступають носіями змістовної інформації.

- A. лекції-візуалізації
- B. вступній лекції
- C. тематичній лекції
- D. лекція-консультація

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Візьміть участь у діловій грі «*Викладач-студент. Опитування*».

Дидактична мета

Перевірка рівня сформованості

- ✓ знань з теми «Методи та форми навчання. Їх класифікація»
- ✓ педагогічних навичок ведення діалогу-розпиту з теми (II етап практичного заняття)
- ✓ складання критеріїв оцінок
- ✓ вмінь педагогічних коментарів оцінювання

Форма проведення: ділова гра «Опитування на практичному занятті (II етап проведення практичного заняття)».

Завдання

- *Сформулювати 3 типи запитання та скласти 2 види завдання з теми «Методи та форми навчання» (Додаток А).*
- *Розробити критерії оцінок за відповіді під час опитування з теми.*

ДОДАТОК А

Фрагмент конспекту лекції № 3

Метод навчання – це засіб спільної діяльності викладача і того, кого навчають, спрямований на досягнення освітніх цілей. Складова частина методу – прийом. Окремі прийоми можуть входити до різних методів навчання.

Метод навчання — це засіб спільної діяльності педагога та студента, спрямований на реалізацію цілей і цінностей, які зумовлюють становлення особистості майбутнього фахівця та оволодіння ним основ професійної діяльності.

Систематизація методів навчання відбувається за різними ознаками. Наприклад, за джерелом передачі знань розрізняють:

- 1) словесні методи (розповідь, пояснення, бесіда, дискусія);
- 2) наочні методи (ілюстраційний матеріал за допомогою таблиць, картин, плакатів, макетів, мап, демонстрації експерименту, комп'ютерних програм тощо);
- 3) практичні методи: вправи, лабораторні роботи, дидактичні ігри.

За ступенем участі суб'єктів освітнього процесу у створенні навчального матеріалу визначають наступні методи:

- 1) академічний, коли знання, навички передаються від викладача до студента у готовому вигляді, тиражуються;
- 2) активний означає «добування» знань під час самостійної роботи студента
- 3) інтерактивний, коли отримання нового знання відбувається завдяки спільній роботі учасників пізнавального процесу.

За засобом передачі інформації у навчальному процесі розпізнають:

- 1) *пряме навчання* – викладач у доступній формі, послідовно викладає основні поняття, закони і принципи предмета;
- 2) *дослідження* – що передбачає залучення студентів до проблемної ситуації і самостійний пошук відповідей;
- 3) *моделювання* являє собою схематичне подання реальних життєвих ситуацій;
- 4) *спільне навчання* передбачає роботу студентів у групах над певною частиною навчального матеріалу.

У практиці медичної освіти використовується термін «активні методи навчання». У свій час цей термін був віддзеркалюванням загальної тенденції відходу педагогіки від традиційних догматичних пасивних методів навчання, коли викладач був транслятором знань, інформації, а використані ним методи повинні були полегшити їх сприйняття.

Серед активних методів навчання у МФ ЗВО визначають:

- лабораторні практикуми (вивчення матеріальних і матеріалізованих об'єктів, препаратів, муляжів, приборів, макетів, фантомів);
- вирішення клінічних задач, виконання мануальних дій на моделях чи пацієнтах (навички пальпації, перкусії, аускультації, зупинки кровотечі, штучного дихання тощо);
- навчальні рольові та ділові ігри;
- навчально-дослідна робота студентів (НДРС) та науково-дослідна робота студентів (НДРС);
- рецензування, реферування літератури, виконання курсових та дипломних робіт, складання навчальної історії хвороби.

Більшість указаних методів навчання має проблемний характер, наприклад, моделювання і метод проектів.

У медичних ЗВО України найбільш поширені наступні форми навчання: лекції, практичні заняття, семінари, лабораторні роботи та практикуми, дипломне проектування, навчальна практика і виробнича практика, курація хворих, консультації, заліки та екзамени, тьюторіали, самостійна робота студентів під контролем викладача.

Існує традиційна класифікація лекцій за їх функціональними завданнями: вступні, тематичні, підсумкові, оглядові лекції.

До інноваційних лекцій відносять проблемну лекцію, лекцію удвох, лекцію-візуалізацію, лекцію зі задалегідь запланованими помилками та лекцію-конференцію, або консиліум.

У структурі лекції визначають три частини: вступ, основний зміст та висновок.

ІНСТРУКЦІЯ до проведення ділової гри «Викладач-студент. Опитування»

Основний етап ділової гри – реалізація поставлених цілей.

Цілі:

- актуалізація знань з теми заняття;
- розвиток комунікативних навичок та умінь ведення діалогу-розпиту;
- розвиток комунікативних навичок та умінь оцінювання відповіді студента і коментар цього оцінювання;
- розвиток педагогічних навичок вирішення проблемних педагогічних ситуацій;
- удосконалення педагогічного вміння організації колективу (групи чи

співучасника) до виконання навчально-методичного завдання.

Умови ділової гри

Кожен член пари у ролі викладача

- ✓ задає по 3 питання, називаючи прізвище та ім'я здобувача у ролі студента.
- ✓ виставляє оцінку
- ✓ коментує відповідь студента, пояснюючи, чому у нього така оцінка.
- ❖ Оцінка виставляється на аркуші, де записано прізвище, ім'я студента, оцінка та підпис викладача.

Усі інші здобувачі повинні прокоментувати педагогічну майстерність і методичні навички здобувача у ролі викладача.

Термін виконання - на опитування і коментар кожному здобувачу надається до 5 хвилин.

Заключний етап гри – підбиття підсумків.

Завдання 2. Назвіть, які дидактичні та розвивальні цілі переслідував викладач цією грою.

ЧАСТИНА III

Завдання 1.

- Виберіть з наданого методичного матеріалу нову і необхідну особисто вам інформацію (Додаток Б).
- Підготуйте у вигляді короткого повідомлення *обґрунтування* необхідності та важливості для вас цієї інформації.

Інформаційно-методичне забезпечення завдання з питань:

1. Основні види практичних занять.
2. Методичні рекомендації до розробки практичного заняття за фахом, семінару, лабораторного заняття.
3. Структура практичного заняття, семінару, лабораторного заняття.
4. Структура і методика складання схеми ООД викладача до практичного заняття.
5. Методичні рекомендації до використання різноманітних методичних прийомів з проведення заняття у медичному ЗВО.
6. Оформлення методичних рекомендацій для студентів до практичних занять.

Логічна схема діяльності викладача на практичному (лабораторному) заняття

Навчальний предмет _____

Тема № _____.

Назва _____

Дидактична мета заняття: _____

- виховна — _____
- розвивальна — _____

Місце проведення: _____

Практичні завдання: _____

Методичні рекомендації: _____

Обладнання: _____

Тип практичного заняття _____

Рекомендована література

Основна:

Додаткова:

Хід практичного заняття

1. Організаційний етап включає

1.1. Перевірка присутніх. Визначення готовності до заняття.

1.2. Повідомлення теми і мети заняття. Мотивація навчальної діяльності.

1.3. Діагностика

- вихідного рівня знань за допомогою контрольних запитань (тестів, термінологічного диктанту та ін.);
- перевірка знання обладнання і апаратури, які необхідні при проведенні лабораторного заняття;
- перевірка порядку експерименту і техніки безпеки при проведенні роботи.

2. Основний етап — методика навчання.

2.1. Методичні вказівки, алгоритм розв'язання задач.

2.2. Самостійна (лабораторна) робота.

На цьому етапі самостійна робота студента може бути представлена роботою з мікроскопом, фантомом, розв'язанням ситуаційних завдань, обговоренням проблемних питань, робота з комп'ютером, ведення хворого тощо.

2.3. Контроль кінцевого результату.

Продуктом самостійної роботи студентів можуть бути письмові протоколи, альбоми тощо, які вони здають на перевірку.

3. Заключний етап.

3.1. Перевірка засвоєних навичок та умінь.

Викладач повинен підвести підсумок заняття. Для цього варто застосувати контрольні запитання, оцінити виступи, відповіді студентів; визначити недоліки та внести корекцію.

3.2. Повідомлення домашнього завдання.

ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЕЙ ЗАНЯТТЯ

Три основні функції освіти: *дидактична, виховна і розвивальна.*

1. Дидактична мета — наперед сформований кінцевий результат навчання, яке полягає у наданні студенту системи наукових знань, умінь та навичок відповідно до профілю професійної підготовки, згідно навчального плану і навчальної програми.

Мета клінічного заняття формулюється *в термінах виконавської діяльності* лікаря, а принцип планування дидактичних цілей ґрунтується на рівнях оволодіння знаннями, які розглядалися вище.

Для кожного етапу практичного заняття необхідно вказати запланований рівень його засвоєння та контролю. Частіше на організаційному етапі здійснюється перевірка другого рівня знань. Але можливе планування і першого рівня для несуттєвих запитань, а також і третього рівня там, де передбачається контроль раніше сформованих навичок або вмінь. На кожному рівні використовуються різні типи завдань, про які також говорилося вище.

Традиційне визначення мети за допомогою слів «*вивчити*», «*дати знання*» *неправильно*, оскільки ні викладач, ні студент не можуть чітко сформулювати суть цих понять. Для будь-якої теми можна виділити певну дію як кінцеву мету. Визначення мети є принциповим моментом в організації навчання у цілому. Якщо не визначити мету заняття, то не можна точно встановити обсяг навчального матеріалу, тип та етапи його проведення.

Рекомендується вказувати *освітню мету* заняття та її *складові*: конкретні *дидактичні, виховні та розвивальні цілі* щодо формування професійних умінь та навичок.

Студенти вищого медичного освітнього закладу у майбутній професійній діяльності виконуватимуть такі **види діяльності** та їх виробничі **функції**.

1. Проектна діяльність. Функція:

- встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання.

2. Організаційна діяльність. Функції:

- планування профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб;
- проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів;
- проведення лікувально-евакуаційних заходів.

3. Виконавська діяльність. Функції:

- збирання інформації про пацієнта;
- оцінювання результатів лабораторних та інструментальних досліджень;
- визначення характеру лікування захворювань;
- визначення принципів лікування захворювань;
- визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань;
- визначення необхідної дієти при лікуванні захворювань;
- визначення тактики ведення контингенту осіб, що підлягають диспансерному огляду;
- визначення тактики ведення фізіологічних пологів та післяпологового періоду;
- визначення тактики надання екстреної медичної допомоги;

- надання екстреної медичної допомоги;
- виконання медичних маніпуляцій;
- оцінювання впливу навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне);
  - ведення медичної документації, обробка державної, соціальної та медичної інформації.

У вищих медичних освітніх закладах формулювання дидактичної мети навчання націлюється на рівень розвитку умінь і на їх узгодження з *видом навчальної діяльності, передбаченим процесом оволодіння знаннями і навичками.*

Виховна мета спрямована на розвиток особистості, мотивації навчальної діяльності, ціннісних орієнтацій, інтелекту, моральних якостей, виховання культури прояву емоцій, волі, характеру тощо. З точки зору педагогіки сутність виховання полягає у засвоєнні особистістю соціального досвіду, формування погляду, переконань, вчинків і поведінки. У визначенні виховної мети слід враховувати:

- загальні вимоги суспільства до виховання і становлення особистості;
- зміст освіти та можливості кожного навчального предмету.

Особливістю визначення **виховної мети** є те, що її можна сформулювати до предмета, усієї теми, а у разі необхідності доповнювати на кожному наступному занятті. Найбільші можливості виховання у студентів-медиків духовних цінностей, які стосуються людини і суспільства. Тому доцільно вживати такі формулювання **виховної мети**:

а) *патріотичне*:

- пробуджувати національну гідність і гордість, виховувати етнічну пам'ять, історичне мислення;
- виховувати позитивне ставлення до ідеалів своєї нації, заохочувати студентів до наслідування у власному житті;
- викликати наслідування сучасних ідеалів, людей, які втілюють у собі якості громадянина України — творця і охоронця національних і загальнолюдських цінностей;
- заохочувати до наслідування духовних цінностей українського народу: працьовитості, любові до землі, готовності до захисту Батьківщини, боротьби зі злом і неправдою, патріотизму;
- виховувати гордість до рідної мови, пошану до надбань своїх предків;

б) *соціально-психологічне*:

- виховувати повагу до законів і норм співжиття у суспільстві, аналізувати власну поведінку відповідно критеріїв моральної та правової культури;
- розвивати здатність уявляти стан іншої людини, викликати почуття доброти, співчуття до когось, бажання допомагати іншим;
- розвивати почуття моральної відповідальності за доручену справу;

в) *екологічне*:

- виховання інтересу до рідної природи, її краси, бережливого ставлення до рідної місцевості, почуття гордості за феномени природи України;
- виховувати відчуття невід'ємності від природи;

- залучати до традицій бережливого ставлення до природи;

г) *трудова:*

- виховувати повагу і шанобливе ставлення до родинних, народних і всенародних традицій і свят;
- розвивати почуття гармонії краси у праці та створення прекрасного;
- розвивати художньо-конструкторські навички;

д) *особистісне:*

- формування «Я – особистості»: «концепції особистості на основі самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, моральної само завершеності».

Розвивальна мета у закладі вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості, орієнтуванні на розвиток інтелекту, загальних професійних здібностей. Визначення розвивальної мети викладач може конкретизувати з моделі випускника ЗВО. Для випускника вищого медичного закладу освіти пріоритетними *розвивальними цілями* є формування і розвиток:

- наукового світогляду для розвитку пізнавальних здібностей, для підготовки до праці;
- умінь та навичок необхідних для самостійного розв'язування навчальних і практичних завдань;
- мислення, пам'яті, творчої уяви, спостережливості, чіткої послідовності, міркування, доказовості;
- логічного мислення для навчання мистецтву коротко, точно, виразно і правильно висловлювати свої думки;
- базової підготовки у визначеній спеціальності;
- знань і вмінь у галузі сучасної інформації (уміння отримання інформації з різних джерел, її систематизація, збереження, аналіз та використання);
- компетентності у системному аналізі та розв'язанні проблем виокремлення і збору даних, аналізу і синтезу, пошуку і прийняття рішення; гнучкості та впевненості у застосуванні знань у нестандартних умовах, у роботі з відкритими проблемами, які мають множинні рішення тощо;
- уміння презентувати результати досліджень у різних формах і видах;
- здатності до ефективної співпраці в групі («команді»), навичок толерантності та урівноваженості;
- здатності формулювати власну думку після критичного аналізу інформації з багатьох джерел.

Для досягнення поставлених цілей заняття варто використовувати різноманітні методи та прийоми навчання і виховання. При їх доборі слід враховувати компоненти і функції методів, передбачати досягнення дидактичної, виховної і розвивальної мети заняття.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАВДАНЬ ПРАКТИЧНОГО (ЛАБОРАТОРНОГО) ЗАНЯТТЯ

Викладач зобов'язаний до кожного практичного (лабораторного) заняття визначати завдання, які повинні виконувати студенти з метою засвоєння відповідної теми. Зміст завдань має відповідати темі заняття, будуватися у вигляді моделей клінічних ситуацій, а задачі завдань формулювати такі, які виникають у лікарській практиці: поставити діагноз, скласти план діагностичних досліджень, визначити лікування тощо.

Завдання повинні відповідати логіці оволодіння навчальним предметом, їх потрібно підбирати з урахуванням уже відомих типів вправ – завдань - клінічних ситуацій у їх послідовності, дотримуватися наростаючої складності. Так, на початку підбираються завдання, що відносяться до опису ситуації, які включають усі необхідні варіанти діагностики або лікування досліджуваного захворювання, передбачені програмою цього заняття. Використання тільки, так званих, «типових завдань», співпадаючих з класичним описом захворювань, призводить до формування неадекватних способів мислення, оскільки захворювання «у чистому вигляді», тобто без супутніх процесів, без особливостей, залежних від індивідуальності організму, практично не зустрічаються. Отже, важливо включати завдання і на диференціальну діагностику подібних захворювань. Виконання завдань на практичному (лабораторному) занятті відбувається за принципом «дерева цілей» (В. П. Безпалько, В. І. Бондар).

Відповідно до дидактичної мети формулюються і завдання, що передбачають проміжні результати, які в комплексі забезпечують досягнення визначеної дидактичної мети. За цією метою визначаються опорні структурно-сміслові одиниці: цілі заняття (ЦЗ) із змісту навчального матеріалу (ЗНМ) і форми організації навчальної діяльності (ФОНД) студентів. Для ефективного розв'язання завдань заняття викладач чітко визначає адекватні методи і методичні прийоми навчання.

ЗРАЗОК
ЛОГІКО-СТРУКТУРНОЇ СХЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА
НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ

Навчальний предмет Внутрішні хвороби

Тема № 2 . Назва Бронхіальна астма

Освітня мета заняття:

- описати методику рентгенологічного дослідження хворого бронхіальною астмою;
- сформувати у студентів навички прийняття правильного рішення, аргументації власної позиції щодо діагнозу та необхідного обстеження хворого.

Дидактична мета заняття:

- розвивати у студентів навички використання певних методів діагностики бронхіальної астми;
- розвивати у студентів навички перкусії та аускультатії.

Виховна мета заняття: виховувати у студентів доброту, милосердя, співчуття пацієнтові.

Розвивальна мета: розвивати у студентів навички клінічного мислення та персональні навички лікаря.

Місце проведення: аудиторія № 45

Практичні завдання для студентів

1. Показати навички аускультатії та перкусії.
2. Дослідити рентгенівський знімок органів грудної клітки з патологією (за темою). Самостійно інтерпретувати його і зробити запис в історії хвороби.
3. Скласти схему огляду хворого із захворюванням органів дихання за наданими методичними рекомендаціями.

Завдання 1.

- ✓ Проведіть обстеження пацієнта за методом перкусії та аускультатії.

Завдання 2.

- ✓ Оцініть якість знімка: виявіть на ньому зображення верхівки легень і кістководіафрагмальних сегментів.
- ✓ Опишіть тканини та їх характер (вогнищеві, фокусні), інтенсивність (м'які, середні, щільні), контури (чіткі, нечіткі), структуру (однорідна, неоднорідна).
- ✓ Адекватно оцініть корені легень: форму, контури, розміри, зміщення.
- ✓ Оцініть стан плеври, наявність спайок, рідини, пневмоторакс.
- ✓ Надайте заключення.

Обладнання: методичні рекомендації, рентгенівські знімки, копії історій хвороби, картки із запитаннями _____

Рекомендована література

Основна: _____

Додаткова:

Спільними рекомендаціями для підвищення ефективності семінарського, практичного або лабораторного заняття є наступні:

- ❖ використовувати інтерактивні методи навчання;
- ❖ застосовувати різні форми організації навчання - від індивідуальних до колективних;
- ❖ включати в контроль запитання, пов'язані з самостійною роботою, зокрема: *обґрунтуйте ...; опишіть; проведіть порівняння ; встановіть, чому? тощо;*
- ❖ до кожної теми створювати *систему завдань* для поетапного формування навичок та вмінь;
- ❖ підбирати диференційовані завдання для студентів з різним сприйняттям навчального матеріалу і різним типом мислення;
- ❖ розробляти тести для проміжного і підсумкового контролю знань, умінь та навичок.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СКЛАДАННЯ ОПОРНОГО КОНСПЕКТУ (ОК)

Складаючи опорний конспект (далі – ОК) слід врахувати наступне:

1. ОК, як матеріальний носій навчальної інформації, — це елемент інформаційної системи, яка відображає структуру навчальної дисципліни і внутрішню логіку наукового змісту кожної її частини.
2. Дидактична особливість ОК, як засобу навчання, полягає у тому, що в його змісті кодується достатньо великий обсяг навчальної інформації: зміст теми, розділу, модуля, частини курсу чи навчальної дисципліни у цілому.
3. Система опорних конспектів з навчальної дисципліни може: структуруватися як ієрархія тематичних опорних конспектів, у яких зі збільшенням обсягів навчального матеріалу відбувається зменшення, узагальнення чи укрупнення блоків інформації, тобто тематичні опорні конспекти стають ніби блоками ОК частини курсів, останні — блоками опорних конспектів навчальної дисципліни у цілому.
4. В ОК відтворюється головний зміст навчального матеріалу — його основа.
5. При конструюванні ОК бажано дотримуватися наступного алгоритму:
  - окреслити послідовність вивчення матеріалу дисципліни, його структуру та основні проблеми, навколо яких можна генералізувати (об'єднувати) змістовні блоки ОК;
  - встановити системи зв'язків між окремими блоками навчального матеріалу на основі змістовних зв'язків;
  - виокремити у кожному блоці положення, які розкривають його зміст ;
  - визначити засоби кодування цих положень (графічні форми, слова, фрази, умовні знаки, аббревіатури, скорочення, спрощені малюнки, графіки, схеми, таблиці, окремі формули і позначення);
  - розробити ескіз ОК та апробувати його серед студентів, внести доповнення, а при необхідності — зміни;

- створити на основі ескізу оригінал, придатний для використання.

ЧАСТИНА ІІІ

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

Завдання 1. Пройти тест «Стили навчання» (Додаток 1).

Мета тесту: визначення власного стилю навчання для подальшої ефективної викладацької діяльності – для вибору оптимальних методів і форм навчання.

Завдання 2. Проаналізувати результати тесту і скласти аргументоване повідомлення про проектування власної навчально-методичної роботи відповідно до результатів тесту.

Форма виконання: письмова творча робота.

Обсяг творчої праці – 1 - 1,5 друкованої сторінки. *Зразок надається* – Додаток 2.

Завдання 3. Скласти схему ООД викладача на практичному занятті за вашим фахом.

Зразок надається - Додаток 3.

ДОДАТОК 1

ТЕСТ «СТИЛІ НАВЧАННЯ»

Виберіть ті твердження, які характеризують Ваш стиль навчання

1. Я абсолютно коректний в усьому.
2. Мені подобається ризикувати.
3. Я віддаю перевагу вирішенню проблеми, використовуючи підхід «крок за кроком», а не шляхом здогадок.
4. Я віддаю перевагу простому мовленню, прямому мовленню.
5. Я часто роблю речі «тільки тому, що я відчуваю, що так треба», а не тому, що я прийняв таке рішення на основі логічних міркувань.
6. Я не часто приймаю речі «на віру». Я люблю сам (а) перевіряти усе.
7. Важливо, що ми вчимо, ніж те, як це працює на практиці.
8. Я активно шукаю нові підходи у роботі.
9. Коли я чую про нову ідею, то відразу ж починаю розробляти план, як перевірити її, випробувати.
10. Я взагалі схильний (на) дотримуватися встановлених порядків, правил суворого розкладу.
11. Я ретельно доробляю речі до кінця. Я не люблю робити передчасних висновків.
12. Я приймаю рішення дуже обережно, ретельно зважуючи всі можливості.
13. Я не люблю «розпорошеність», вважаю за краще бачити речі у певній цілісності.

14. У дискусіях я висловлююся лише по суті.
15. Я люблю випробувати нове і відмінне від колишнього.
16. Я люблю все обдумати, перш ніж приходити до якогось висновку.
17. Мені важко презентувати нестандартні ідеї спонтанно.
18. Я віддаю перевагу отриманню якомога більше різноманітної інформації про предмет: чим більше я маю «для посіву», тим краще.
19. Я вважаю за краще робити справи по мірі того, як вони з'являються, а не планувати їх заздалегідь.
20. Я схильний (на) оцінювати ідеї інших по тому, як вони працюють на практиці.
21. Я не думаю, що можна приймати рішення, ґрунтуючись тільки на почуттях. Потрібно враховувати усі факти.
22. У мене невеликий «пунктик» щодо того, ЯК я роблю речі, тобто я трохи перфекціоніст (ка).
23. У дискусіях я зазвичай виступаю з безліччю нестандартних ідей.
24. У дискусіях я висуваю ідеї, які, я знаю, будуть працювати.
25. Я віддаю перевагу, якщо можна, подивитися на проблему з різних боків, перш ніж почати працювати.
26. Зазвичай я говорю більше, ніж слухаю.
27. Досить часто я можу розробити багато практичних способів виконання роботи.
28. Я впевнений (а) у тому, що ключовим успішної роботи є ретельне логічне мислення.
29. Якщо мені потрібно написати офіційного листа, я вважаю за краще написати кілька проектних варіантів, перш ніж приступити до фінальної версії.
30. Я розглядаю всі альтернативи, перш ніж приймати рішення.
31. Я не люблю нестандартні ідеї. Вони не дуже практичні.
32. Перш ніж стрибнути, потрібно озирнутися.
33. Зазвичай я більше слухаю, ніж говорю.
34. Не важливо, ЯК речі робляться: головне, щоб вони працювали.
35. Мене дратують правила і плани: вони позбавляють проблему її суті.
36. Зазвичай я на вечірці - душа компанії.
37. Я роблю все можливе, щоб виконати роботу.

38. Я люблю докопуватися до суті речей і дізнаватися, як вони працюють.
39. Я люблю такі зустрічі і дискусії, які проходять за чіткою схемою, згідно з порядком денним.
40. Я не проти, якщо іноді речі виходять з-під контролю.

ІНСТРУКЦІЯ

- Якщо у попередньому списку тверджень Ви віднесли твердження до себе, то поставте поруч зномером твердження у відповідному стовпці «галочку».
- Підрахуйте їх кількість у кожному стовпчику.
- Потім визначається стиль навчання (табл. 1).

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ НАВЧАННЯ

ПІДРАХУНОК БАЛІВ			
2	11	1	4
5	12	3	7
8	16	6	9
15	18	10	14
19	21	13	20
23	25	17	24
26	29	22	27
35	30	28	31
36	32	38	34
40	33	39	37
АКТИВІСТ	МИСЛИТЕЛЬ	ТЕОРЕТИК	ПРАГМАТИК

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС СТИЛІВ НАВЧАННЯ АКТИВІСТИ

Активісти повністю присвячують себе новим переживанням. Вони задоволені «тут і зараз», і щасливі, знаходяться у владі безпосереднього переживання. Вони відверті, не скептичні. Це робить їх оптимістами у всьому новому. Їх філософія: «Я спробую що-небудь ще». Вони спочатку діють, а потім обмірковують наслідки.

Їхні дні заповнені діяльністю. Вони беруться за вирішення завдання, маючи безліч ідей. Як тільки захоплення однієї діяльністю проходить, вони шукають іншу. Вони прагнуть отримати новий складний досвід, але їх дратує сам процес виконання завдання, необхідність концентрації. Вони товариські люди, постійно взаємодіють з іншими, у процесі спілкування прагнуть бути у центрі подій.

МИСЛИТЕЛІ (рефлексивне спостереження)

Мислителі воліють обдумувати завдання активної участі. Вони аналізують проблему з різних позицій, спираючись на різні точки зору. Збирають різноманітні дані і вважають за краще все ретельно обміркувати, перш ніж прийти до висновку.

Під час ретельної добірці й аналізі даних завдання проявляється їх тенденція відкладати прийняття рішення так надовго, як тільки це можливо.

Їх девіз: «Будь обережний!» Це завбачливі люди, які люблять прораховувати усі можливі варіанти перш, ніж діяти. Вони вважають за краще займати останні ряди на зібраннях і дискусіях.

Люблять спостерігати за діями інших людей. Під час дискусії мислителі прислуховуються до думок інших, перш ніж висловити свою власну. Вони мають тенденцію до власне заниженої оцінки і деяке відсторонене, терпиме ставлення до дійсності.

ТЕОРЕТИКИ (абстрактна концептуалізація)

Теоретики інтегрують і узагальнюють спостереження у складні, але логічні теорії. Їх спосіб вирішення завдань послідовний і логічний.

Вони перетворюють непорівнянні факти в узгоджені теорії. Теоретики відносяться до тих людей, які не дозволяють собі відпочити до тих пір, поки усі речі не будуть впорядковані у раціональні схеми. Їм подобається аналіз і синтез. Їх проникливість будується на основі припущень, правил, теоретичних моделей і ментальних схем. Вони прихильники філософії, заснованої на раціональності та логіці. «Якщо це логічно, то це добре». Вони часто запитують: «Чи має це сенс? Як це пов'язано з тим...? Що тому сприяло?». Вони присвячують себе раціональній об'єктивності, а не чомусь суб'єктивному або інтуїтивному. Їх підхід до проблеми завжди логічний. Це їх «ментальна установка» і вони наполегливо заперечують усе, що цьому суперечить.

ПРАГМАТИКИ (активне експериментування)

Прагматики прагнуть перевіряти всі ідеї, теорії і техніки, щоб переконатися, що вони працюють на практиці. Вони рішуче розшукують нові ідеї і при першій нагоді експериментують з їх застосуванням. Вони з тих людей, які, повертаючись з курсів підвищення кваліфікації, переповнені новими ідеями, які вони хочуть здійснити на практиці. Вони прагнуть досягти успіху в справах і діють швидко і впевнено, якщо ідея їх приваблює.

Вони нетерпимі до роздумів і відкритих дискусій. Це дуже практичні, «приземлені» люди, які реагують на проблеми як на «виклик». Їх філософія - «завжди є краще рішення» і «то добре, що працює».

ПЕРЕВАГИ ЛЮДЕЙ ПЕВНОГО СТИЛЮ НАВЧАННЯ

АКТИВІСТИ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
<ul style="list-style-type: none"> ■ ділитися враженнями і досвідом ■ знайти відгук на свою діяльність ■ дружніх вчителів ■ відгук інших людей ■ застосовувати набуті вміння до реальних проблем ■ самотійно мислити 	<ul style="list-style-type: none"> ■ теоретичних доповідей
МИСЛИТЕЛІ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
<ul style="list-style-type: none"> ■ роз'яснення експерта і недовгу дискусію ■ оцінювати ідеї та задуми за об'єктивними критеріями 	<ul style="list-style-type: none"> ■ занять, спрямованих на реалізацію невідкладних задач ■ виконувати ролі у грі (симуляції), коли їх оцінюють інші учасники
ТЕОРЕТИКИ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
<ul style="list-style-type: none"> ■ творити теорію на основі дослідження окремих випадків ■ теоретичні міркування, діаграми, таблиці ■ «Експертів» ■ добре систематизовані заняття 	<ul style="list-style-type: none"> ■ вправ «в групах» ■ симуляції ■ самотійності ■ ділитися своїми враженнями
ПРАГМАТИКИ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
<ul style="list-style-type: none"> ■ дискусії в невеликих групах ■ проекти ■ відгук інших людей ■ завдання для виконання після занять ■ практичні проблеми ■ формування нових умінь 	<ul style="list-style-type: none"> ■ доповідей ■ оцінювати роботу (добре-погано) ■ вчителів у ролі майстра церемонії ■ нагляду

**СПІВВІДНЕСЕННЯ СТИЛЮ НАВЧАННЯ З ПРОЕКТУВАННЯМ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ**
(Зразок повідомлення)

Не можна забувати про те, що без ефективної взаємодії з аудиторією неможливо досягти поставлених цілей.

Мій тип особистості - інтроверт, сенсорний, раціональний, статичний - багато у чому підходить до проведення обраного мною курсу «...».

Такі характеристики як почуття відповідальності, серйозність, спокій і працьовитість дозволяють добре виконувати будь-яку роботу, і, зокрема, викладацьку.

Методичність допоможе вибудувати логіку курсу за спеціальністю. Здатність людей мого типу переконливо обґрунтувати свої погляди, твердження дозволить привернути увагу студентів не до поверхневого сприйняття матеріалу, а до того, що кожне поняття та явище має свою внутрішню логіку і вимагає розуміння суті його характеристик.

На мій погляд, матеріал, запропонований студентам на лекції, необхідно представляти у проблемному вигляді. Наприклад, почати лекцію з прикладу, сформулювати питання, які студенти, напевно, задають собі самі.

Під час заняття постійно запрошувати аудиторію до діалогу. Якщо вірити наведеним у тексті характеристикам мого характеру, то можна дати такий опис: «Каже те, що думає, і думає про те, що говорить».

Ніколи не забувайте, що аудиторію неможливо обдурити. Вдалим прийомом активізації уваги студентів можна вважати ситуацію, коли викладач висловлює свій погляд на будь-яку проблему і, тим більш, якщо його погляд суперечить думці студента. По-моєму, аудиторія з великим задоволенням сприймає запитання на кшталт: «Як ви думаєте, що з тієї чи іншої теорії можна застосувати на практиці, а що має велике теоретичне значення, і чому?»

Однак обережність і відданість традиціям у моєму характері не дозволять при обговоренні забути про такі принципи проведення лекції як науковість, аргументованість і доказовість. Що ж стосується проведення семінарів, то такі форми проведення занять як ділова гра, дискусії, моделювання та багато іншого можуть використовуватися протягом усього мого курсу.

Зазначені здібності - дотримуватися системи і порядку, а також терпимо ставитися до тих, хто не поділяє моєї думки, - дозволять розкріпачити студентів, дати їм можливість творчо мислити. З іншого боку, вміння підвести логічний підсумок (унікаючи, звичайно,

таких непотрібних фраз як: є така думка, є інше, а істина десь посередині), привести все обговорене в систему, а також ретельно проконтролювати коректність відповідей і висловлювань студентів, - все це повинно допомогти закріпити знання студентів.

Хочеться погодитися з авторами тесту щодо такої моєї риси як здатність залишатися зовні спокійної у скрутну хвилину. Викладач повинен нести з собою в аудиторію гарний і добрий настрій.

На додаток до цього ще хочеться зазначити, що при взаємодії з аудиторією необхідно завжди пам'ятати про те, що студент - це особистість, зі своїм характером, почуттям власної гідності, своїм поглядом на події, що відбуваються, та індивідуальними здібностями до сприйняття матеріалу.

Студенти повинні знати, які питання є обов'язковими для всіх (найбільш прості), а які вимагають додаткових знань, творчого мислення, певних дослідницьких навичок.

На мій погляд, потрібно, у будь-якому разі, намагатися встановити психологічний контакт з кожним студентом, щоб знати, які індивідуальні стимули до активізації розумової діяльності необхідно застосувати.

Якщо згадати, що аудиторія, яка вивчає цей курс, є профільною, то складні, проблемні питання - невід'ємний елемент процесу навчання.

Грамотно, цікаво сформульоване питання - значить посприяти розширенню поглядів студента на багатогранність, глибину досліджуваного предмета.

Нехай не на кожне питання знайде відповідь студент зараз, але це питання зможе викликати інтерес до будь-якої самостійної роботи. Тобто складне питання - це не питання, яке заганяє студента у глухий кут, а те, яке вимагає побудови логічних ланцюжків, аналізу тощо. Не страшно, що покладені на студентів надії можуть не виправдатися, набагато гірше, якщо я як викладач недооцінила їх досвід, знання і розумові здібності.

Для проведення занять зі студентами першого курсу можна використовувати такі методи активного навчання: заняття у формі змагань та ігор; заняття з елементами самооцінки і взаємооцінки; дослідницькі завдання.

Підводячи підсумки моїм роздумам, хотілося б сказати, що якби у мене була можливість викладати курс за фахом ..., то мої особистісні характеристики дозволили б ефективно досягти поставлених цілей при організації процесу навчання за фахом.

- ❖ *Підготуйте до наступного практичного заняття № 4 доповідь про одну з найбільш популярних нових педагогічних технологій навчання та підготуйтеся до участі в бесіді-дискусії.*

Бесіда-дискусія

1. Запропонуйте приклади використання стратегії інноваційного навчання у професійній діяльності.
2. Які з відомих вам навчальних технологій більшою мірою забезпечують професійно-особистісний розвиток студентів. Чому?

❖ Відповіді на питання мають бути аргументовані та відстоювати власну позицію.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-18>.
3. Національна доктрина розвитку освіти України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2019>.
4. Стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/...>

ЗАНЯТТЯ № 4

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Комунікативна тема: *Класифікація й аналіз інноваційних технологій навчання.
Презентація нової технології навчання*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знання класифікації інноваційних технологій навчання.*
- *Розвиток навичок співпраці, аналізу навчально-виховного процесу та його результатів.*
- *Формування компетентності у сфері використання нових технологій інтерактивного навчання.*
- *Сприяти закріпленню вмінь використовувати теоретичні знання про комп'ютерні та мультимедійні технології навчання на практиці.*
- *Надання знань про використання технології «ПОРТФОЛІО», педагогічного проектування та кейс-технології в освітньому процесі.*

ЗАВДАННЯ

Освітні – уточнити та поглибити теоретичні знання про комп'ютерні, мультимедійні технології навчання: уявлення про сутність, принципи, методи рейтингового навчання у ЗВМФО, кейс-технології в освітньому процесі; про сутність технології «ПОРТФОЛІО» й педагогічного проектування, технології штучного інтелекту.

Розвивальні – розвиток навичок самоуправління під час професійної діяльності, рефлексивних здібностей, вибору технологій навчання залежно від мети заняття.

Виховні – формувати мотивацію самовдосконалення у професійній діяльності.

Здобувач повинен знати

1. Основні поняття «педагогічна технологія», «комп'ютерні технології навчання», «технології програмного навчання», «мультимедійні технології», «компоненти комп'ютерних технологій навчання», «модель мережевого навчання», «інформаційні технології навчання», «технологія модульного навчання», «модель телекомунікаційних технологій», «ігрові педагогічні технології», «кейс-технології», «мозковий штурм», «дистанційне навчання», «технології штучного інтелекту».

2. Суть технології «ПОРТФОЛІО» й педагогічного проектування. Мету застосування цих технологій у освітньому процесі. Недоліки й переваги «ПОРТФОЛІО» та педагогічного проектування.

Здобувач повинен уміти

1. Використовувати теоретичні знання про інноваційні технології навчання для організації практичної діяльності щодо навчання студентів.
2. Застосовувати отримані знання під час проектування власної навчальної, виховної,

методичної й науково-дослідної роботи.

3. Організовувати і проводити заняття з використанням комп'ютерних, мультимедійних та інших новітніх технологій навчання.

Здобувач повинен володіти

1. Основами комп'ютерних і мультимедійних, проектних, кейс-технологій та рейтингового навчання, дистанційного навчання у ЗВО.

2. Засобами аналізу й узагальнення передового досвіду організації навчання у ЗВО, підготовки рекомендацій до використання у навчальному процесі сучасних освітніх технологій.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Перевірка термінології та понять найбільш популярних нових педагогічних технологій навчання (індивідуальне опитування за картками: 12 варіантів): *«педагогічна технологія», «комп'ютерні технології навчання», «технології програмного навчання», «мультимедійні технології», «компоненти комп'ютерних технологій навчання», «модель мережевого навчання», «інформаційні технології навчання», «технологія рейтингового навчання», «модель телекомунікаційних технологій», «ігрові педагогічні технології», «кейс-технології», «мозковий штурм», «дистанційне навчання», «технології штучного інтелекту».*

Завдання 2. Бесіда-дискусія

1. Запропонуйте приклади використання стратегії інноваційного навчання у професійній діяльності.

2. Які з відомих вам навчальних технологій більшою мірою забезпечують професійно-особистісний розвиток студентів.

❖ Відповіді на питання мають бути аргументовані й відстоювати власну позицію.

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Ознайомлення з сутністю методу «кейс-технології», технологій «ПОРТФОЛІО» й педагогічного проектування.

Завдання 2. Ознайомлення з новітніми освітніми технологіями, які пропонуються до розгляду здобувачами (за їхніми доповідями).

❖ *Завдання 1-2 виконуються на базі самостійної позааудиторної роботи здобувачів з підготовки доповідей за темою заняття.*

❖ *Підготовку доповідей передбачено робочою програмою курсу.*

❖ *Виконується підготовка доповідей відповідно до встановлених викладачем термінів.*

ЧАСТИНА ІІІ

Завдання 1. Аналіз переваг і недоліків розглянутих на уроці інноваційних технологій навчання.

Завдання 2. Бесіда–дискусія.

1. Використання яких освітніх технологій, з розглянутих на сьогоднішньому занятті, ви вважаєте найбільш продуктивними? Чому?
2. Які завдання викладача реалізуються у запропонованих технологіях?

Завдання 3. Визначте творчі методичні знахідки.

Завдання 4. Сформулюйте пропозиції щодо подальшого удосконалення методики викладання вашого навчального предмету.

ЧАСТИНА ІV

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

- Підготувати тези з обґрунтуванням доцільності активного використання інформаційно-комунікативних технологій для оптимізації навчального процесу з вашої дисципліни.

Термін виконання – до кінця курсу «Основи педагогіки та інноваційні технології у ВШ»

Рекомендації

Висловіть у своїх тезах пропозиції щодо подальшого удосконалення методики викладання вашого предмету у ЗВМФО.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW)
2. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко – К. :«Центр учбової літератури»,2014. - 288 с.

ЗАНЯТТЯ № 5

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Комунікативна тема: *Характеристика видів і засобів опитування. Діагностика знань. Тест для визначення результатів навчання. Дискусія на тему «Об'єктивність оцінювання знань студентів»*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знань видів і засобів опитування.*
- *Розвиток комунікативних умінь діагностування рівня знань студентів.*
- *Розвиток уміння аналізу результатів навчання студентів.*
- *Удосконалення комунікативних умінь участі у дискусії за пропонованою темою.*

ЗАВДАННЯ

Освітні – закріпити знання про методи, види і форми контролю, про сутність оцінювання й оцінки, розвиток комунікативних вмінь узагальнення, аргументованого повідомлення.

Розвивальні – розвиток уміння ефективного використання знань про критерії якості навчання, про форми і види контролю, про основні положення оцінювання успішності навчальної діяльності студентів для організації контролю знань, умінь та навичок зі своєї дисципліни.

Виховні – розвиток творчої активності та самостійності мислення, стимулювання до активної самостійної роботи.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «якість вищої освіти», «якість навчання», «компетентність», «компетенція», «контроль», «оцінювання», «оцінка».
2. Основні показники якості навчання.
3. Основні види контролю і основні види перевірки.
4. Основні методи контролю успішності студентів.
5. Норми оцінок у сучасній вищій школі.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях дидактики з питань контролю.
2. Використовувати теоретичні знання про контроль й оцінювання під час організації практичної діяльності з навчання студентів ЗВО.
3. Встановлювати мету та функції того чи іншого виду контролю.
4. Об'єктивно і коректно використовувати критерії оцінювання успішності студентів під час викладацької діяльності.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Контроль за навчальними досягненнями студентів».
2. Основними правилами і способами проведення контролю у ВШ.
3. Основними прийомами оцінювання і системою оцінок успішності навчання студентів.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття за розділом дидактики «Контроль за навчальними досягненнями студентів».

Критерії оцінювання завдання 1- 2 за традиційною шкалою:

10 вірних відповідей =»5»

8-9 вірних відповідей = «4»

5-7 вірних відповідей = «3»

1. Якість освіти – ....

- A. сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства
- B. сукупність кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних ресурсів
- C. сукупність предмету, цілі праці, виробничих операцій, професійних вмінь, знань, навичок, компетенцій спеціалістів
- D. сукупність методів навчання та виховання

2. Фахівці у сфері якості виділяють ...

- A. три складові якості освіти
- B. чотири складові якості освіти
- C. дві складові якості освіти
- D. декілька складових якості освіти

3. Основою для оцінювання якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості діяльності ЗВО являються ...

- A. стандарти вищої освіти
- B. освітньо-кваліфікаційні характеристики
- C. навчальні програми з дисциплін
- D. навчальні плани дисциплін

4. У законі України «Про вищу освіту» компетентність трактується як ... .
- A. результат навчання за освітньо-професійною, освітньо-наукової програмами
  - B. динамічна комбінація знань, умінь та навичок, особистісних якостей, що лежить в основі кваліфікації випускника
  - C. здатність особистості застосовувати у професійній діяльності набуті знання, уміння та навички, а також використовувати узагальнені способи виконання дій
  - D. комбінація особистісних якостей, що лежить в основі кваліфікації випускника
5. Основними показниками якості навчання студента являються ... .
- A. знання та особисті якості
  - B. уміння та навички
  - C. знання, уміння, навички та особисті якості
  - D. здібності та особисті якості
6. Контроль у вищій школі — ... .
- A. це спосіб виявлення й оцінювання результатів спільної діяльності студента і викладача
  - B. це спосіб виявлення й оцінювання результатів діяльності студента
  - C. це спосіб оцінювання результатів діяльності студента
  - D. це спосіб впливу на особистість студента
7. Контроль включає такі компоненти: ... .
- A. перевірку, оцінювання, оцінку та облік
  - B. перевірку, оцінювання та оцінку
  - C. перевірку, оцінку та облік
  - D. оцінювання, оцінку та облік
8. На сучасному етапі критерієм оцінювання умінь та навичок є ... .
- A. точно обрана величина, що є визначником якості навчальної діяльності
  - B. нестала величина, що є визначником якості навчальної діяльності
  - C. точно обрана величина, що є визначником якості освіти
  - D. будь яка величина, що є визначником якості освіти
9. Для ефективності контролю і дієвості оцінки важливими умовами є ... .
- A. об'єктивність і коректність норми
  - B. відповідальність викладача за об'єктивність
  - C. професійна сумлінність і справедливість викладача
  - D. адекватність оцінювання і професійність викладача

10. Процес аналізу й оцінювання навчальної діяльності студентів передбачає реалізацію таких функцій: ... .

- A. навчальної, діагностичної, прогностично-методичної, стимулююче-мотиваційної, розвивальної, виховної
- B. навчальної, діагностичної, стимулююче-мотиваційної, розвивальної
- C. навчальної, стимулююче-мотиваційної, розвивальної, виховної
- D. закріплення, аналізу, формувальної, узагальнення

Завдання 2. Визначте, про яке дидактичне явище йде мова.

1. Перевагою ... перевірки є те, що за короткий термін вдається скласти уявлення про знання багатьох студентів, результати перевірки зберігаються і є змога з'ясувати деталі та неточності у відповідях.

- A. письмової
- B. усної
- C. практичної
- D. підсумкової

2. Суттю ... є усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності задля забезпечення таких її результатів, які б відповідали поставленим завданням, вимогам, нормам, правилам, зразкам.

- A. методу програмованого контролю
- B. методу самоконтролю
- C. методу графічного контролю
- D. методу самооцінки

3. ... передбачає критичне ставлення студента до своїх здібностей і можливостей, об'єктивне оцінювання досягнутих результатів.

- A. Метод графічного контролю
- B. Метод практичної перевірки
- C. Метод самооцінки
- D. Метод програмованого контролю

4. ... стосується конкретних студентів і має на меті з'ясування рівня засвоєння студентом певних знань, умінь і навичок.

- A. Індивідуальна перевірка
- B. Фронтальна перевірка
- C. Колоквіум
- D. Практичної перевірки

5. До підсумкових форм контролю відносять ... .

- A. заліки, курсові роботи, державні іспити
  - B. заліки, курсові роботи, дипломні проекти, іспити
  - C. заліки, іспити, курсові роботи, дипломні проекти, державні іспити
  - D. заліки, тести, усна співбесіда
6. ... переважно проводять як співбесіди без білетів і оцінок.
- A. Заліки
  - B. Іспити
  - C. Курсові роботи
  - D. Поточні контролю
7. Ця форма контролю педагогічно цінна тим, що випускник має можливість отримати важливий інтелектуально-практичний досвід для завершення свого формування як спеціаліста. Це ....
- A. дипломний проект (робота)
  - B. іспити
  - C. державні іспити
  - D. залік
8. У педагогіці модуль — це ... .
- A. функціональний вузол навчально-виховного процесу, довершений блок дидактично адаптованої інформації.
  - B. термін, який означає суб'єктивну оцінку явища за заданою шкалою
  - C. відокремлювана, відносно самостійна частина якоїсь системи, організації, пристрою
  - D. самостійна частина педагогічного проекту
9. Модернізація навчального процесу в руслі вимог Болонської декларації передбачає значне збільшення обсягів самостійної роботи студента до ... .
- A. 50—60 %
  - B.
  - C. 10-20 %
  - D. 20-30 %
  - E. 70-80 %
10. Оцінювання — це один із ... .
- A. завершальних етапів навчальної діяльності студента
  - B. етапів визначення успішності навчання студента
  - C. завершальних етапів навчальної діяльності студента та визначення успішності навчання
  - D. сума оцінок поточної навчальної діяльності студента

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією карток № 1 - 5.

Завдання 2. Дайте назву інформації та визначте мету ознайомлення студента з цією інформацією.

Завдання 3. Підготуйтеся до проведення поточного контролю за визначеною вами темою у формі усного опитування (*робота всієї групи*).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка 1

Визначення методів контролю спрямоване на певний рівень оволодіння знаннями. Для проведення контролю розробляють різні види матеріалів: *запитання, тести, клінічні ситуації та професійні задачі*.

Запитання. Усне опитування передбачає

- логічну послідовність формулювання запитань з урахуванням специфіки предмета і вимог програми;
- підготовку студентів до відповіді і викладу знань;
- коригування викладених у процесі відповіді знань;
- аналіз і оцінювання відповіді.

За рівнем пізнавальної активності запитання для перевірки можуть бути: *репродуктивними* (передбачають відтворення вивченого); *реконструктивними* (потребують застосування знань і вмінь у дещо змінених умовах); *творчими* (застосування знань і вмінь у значно змінених, нестандартних умовах, перенесення засвоєних принципів (способів дій) на виконання складніших завдань).

За актуальністю запитання для усної перевірки поділяють на *основні, додаткові та допоміжні*.

Основні запитання передбачають самостійну розгорнуту відповідь (наприклад, запитання семінарського заняття), *додаткові* — уточнення того, як студент розуміє певне питання, формулювання, формулу тощо, *допоміжні* — виправлення помилок, неточностей. Усі запитання мають бути логічними, чіткими, зрозумілими і посилюючими, а їх сукупність — послідовною і системною.

Тест на виявлення рівня загальної навчальної компетентності — комплекс тестових завдань, що дають змогу оцінити рівень загальної навчальної компетентності осіб, які мають намір здобути вищу освіту на основі повної загальної середньої освіти.

Основна мета тестового контролю знань (ТКЗ) — оцінювання рівня засвоєння знань студентів після вивчення дисципліни й одержання інформації з метою удосконалення процесу навчання.

Відповідно до загальної мети можна виділити такі основні функції ТКЗ:

- 1) діагностична; 2) навчальна; 3) організуюча; 4) виховна.

Функція діагностики впливає із самої суті контролю, спрямованого на збирання, аналіз та інтерпретацію результатів оцінювання, для визначення реального рівня сформованості знань студента.

Навчальна функція спрямована на досягнення однієї з найважливіших цілей — оволодіння студентом змістом освіти (певної дисципліни). Мається на увазі той факт, що студент при вирішенні тестового завдання ще раз повторює пройдений матеріал і краще

закріплює отримані знання.

Організуюча функція педагогічного контролю виявляється в його впливі на організацію навчального процесу. Залежно від отриманих результатів контролю викладач вносить відповідні зміни у навчальний процес, що виявляється у нових підходах, формах, методах та дидактичних засобах навчання.

Виховна функція. Тестова перевірка допомагає студентові удосконалювати свої знання, систематизувати їх, розвивати пам'ять, мислення, гуманізувати освітній процес і на цій основі формувати гармонійно розвинуту творчу особистість.

Як один з елементів процесу навчання ТКЗ регламентується відомими загальними принципами педагогіки: 1) об'єктивності і справедливості оцінювання; 2) науковості; 3) ефективності й оперативності; 4) систематичності; 5) єдності вимог; 6) гласності тощо.

Відповідно до змісту завдань контролю тест повинен задовольняти такі вимоги: 1) чіткий комплекс тестових завдань; 2) оптимальний рівень складності; 3) надійність; 4) валідність; 5) можливість оцінювати знання студента за рівнем сформованості його творчого досвіду.

Тест повинен включати *комплекс завдань різноманітних видів*, для того щоб всебічно оцінити рівень засвоєння навчальної інформації: розуміння, пізнання, відтворення, застосування, творчість. Особливо складно діагностувати творчий рівень, тому що творча діяльність заснована на сукупності умінь: інтелектуально-логічних, інтелектуально-евристичних, методологічних, світоглядних, комунікативних, автодидактичних тощо. Для цього необхідно розробити комплекс тестових завдань зростаючої складності.

Рівень складності має бути таким, щоб студент розумів сутність і завдання тесту, а питання у тесті повинні відповідати складності контрольного матеріалу.

Надійність — одна з найважливіших характеристик тесту. Тестова програма повинна дозволяти визначити й оцінити знання, уміння і навички з максимальною точністю.

Валідність показує цінність тестових завдань, які повинні бути пов'язані з практичними або емпіричними показниками.

Картка 2

Існує класична процедура складання тестів, що має таку послідовність етапів.

Викладач повинен визначити мету тестування (що він хоче оцінити: Знання?, Уміння?, Якого рівня? тощо); виділити вимоги (критерії) до оцінюваних знань, умінь, навичок (розробити шкалу оцінювання, модель інтерпретації отриманих оцінок). Наприклад, оцінка репродуктивного рівня знань за 5-бальною шкалою.

Розглядається план тесту, визначається кількість завдань, встановлюється рівень їх складності. З погляду практичного підходу, якщо за модель прийняти 5-бальну шкалу оцінки, то кількість завдань у тесті повинна дорівнювати або бути кратною п'яти. Тоді легко визначити результати оцінки: п'ять правильних відповідей — оцінка «відмінно», три правильних відповіді — оцінка «задовільно». Що стосується оптимізації кількості варіантів можливих відповідей, то їх не повинно бути від 3 до 5.

Складання і підбір завдань. Тут необхідно керуватися такими вимогами: 1) кількість завдань у тесті повинна забезпечити рішення поставлених перед тестуванням цілей (тобто кількість завдань повинна бути такою, щоб найбільш повно охопити досліджуваний матеріал); 2) форми завдань повинні бути різноманітними і залежати від предмета тестування.

Будь-який тест складається з таких елементів: 1) інструкція до тестування (наприклад: назвіть правильні відповіді, складіть схему тощо); 2) текст тестового завдання; 3) варіанти відповідей (якщо тести закриті). Відкриті тести передбачають вільну відповідь, а закриті — один правильний варіант і мають різноманітні форми постановки задачі. Наприклад:

1. *Тест на впізнавання* (або «програмований контроль знань»). Він передбачає вибір студентом із декількох альтернативних варіантів одного правильного. Основна перевага таких тестів — швидкість тестування і простота оцінки, а недолік — відповіді навмання.

2. *Тест на достовірність* передбачає відповіді типу «так» або «ні», «правильно» або «неправильно». Текст тесту дається у формі однієї відповіді, питання або формули; перевага — простота, а недолік — неможливість перевірити глибину знань.

3. *Тестове завдання на доповнення*. Цей тест складніший і його на практиці називають «медичний диктант». Він має таку структуру: 1) інструкція: доповніть або поставте у визначенні відповідне слово; 2) текст тесту подається у вигляді речення, в якому головне слово або потрібно вставити, або додати. Дидактичні правила: а) у кожному завданні повинно бути одне доповнення; б) доповнення краще дописувати у кінці речення; в) запитання потрібно формулювати чітко, без двозначного тлумачення.

4. *Тест на відповідність*. Пропонується зіставити одне з одним визначені позиції, поняття, явища. Наприклад: інструкція для студента: «Встановіть відповідність між хворобою та рентгенологічними ознаками». У цьому виді тестів є можливість більш глибоко перевірити рівень знань.

5. *Тест на послідовність дій*. У тестах цього виду необхідно встановити правильну послідовність, технологію, алгоритм або процедуру тощо. Тест можна ускладнити, якщо в одній колонці помістити нумерацію етапів, а в іншій — їх найменування. Тести такого виду рекомендується застосовувати при контролі засвоєння методик, процедур, тобто якщо процес нагадує алгоритм. Цей вид тестів являє собою ще більш високий рівень складності, ніж попередні. Він дає можливість перевірити й оцінити знання, уміння й навички. До недоліків цього виду тестів відноситься небезпека запам'ятовування початкового варіанта дій як правильного, так і неправильного.

6. *Тест на конструювання*. Ці тести можна ефективно використовувати для перевірки правильності побудови структур, графіків, розроблення моделей тощо. Дається з набору визначених понять, які студент має вишикувати в логічний ряд. Може бути полегшений варіант: дається готова схема, але без позначень. Студент повинен ці позначення перенести на схему. Тут уже можуть вирішуватися продуктивні та творчі завдання, але у такому випадку тест потрібно зробити відкритим, що збільшить час на тестування і перевірку результатів.

7. *Тест у формі ситуаційного завдання*. Цей вид тестів найскладніший. Він дає можливість всебічно оцінити роботу студентів над темами курсу, перевірити самостійність їх мислення при прийнятті рішень. Його структура може бути подана у такій формі: а) інструкція для студента: «Проаналізуйте запропоновану ситуацію, прийміть і обґрунтуйте дію»; б) у текстовій частині пропонується клінічна ситуація. Сама відповідь передбачає творчий варіант розв'язання задачі.

8. *Тести із множинним вибором*, формат яких передбачає необхідність вибору групи правильних відповідей з множини даних. Наприклад, дається питання і 10 відповідей, з яких 7 відповідей є правильними.

Картка 3

Для перевірки 1-ого рівня оволодіння знанням використовують **тести** на впізнання.

Перевірку 2-ого рівня оволодіння знаннями здійснюють тести із множинним вибором, тестові завдання, що передбачають визначення правильної послідовності дій із заданої довільної, тести на знаходження співвідношення між елементами двох рядів даних.

Тест на конструювання та у формі ситуаційного завдання використовують для перевірки 3-ого рівня навчання.

При перевірці знань, умінь та навичок важливо використовувати в одній картці різноманітні форми тестування і поступово підвищувати рівень складності завдань:

- перше запитання — репродуктивного рівня (на впізнання, де потрібно визначити відоме поняття за запропонованим визначенням);
- друге завдання подане у формі тесту на класифікацію;
- третє завдання — можна запропонувати знайти визначення відповідного поняття;
- четверте завдання може бути подане в історичному аспекті (визначення прізвища відомого діяча у галузі науки, історичної події);
- п'яте завдання може подаватися у формі визначення послідовності дій.

Такий підхід дозволяє об'єктивно оцінити знання і врахувати різноманітні аспекти навчальної діяльності: уміння впізнавати і розуміти матеріал, класифікувати явища і процеси, визначати послідовність логічних операцій, систематизувати і синтезувати ситуації і процеси.

Ситуації слугують студентам конкретними прикладами для ідей та узагальнень, забезпечують основу для високого рівня абстрагування й мислення, зацікавлюють та захоплюють, допомагають пов'язати навчання з досвідом реального життя, дають шанс реального застосування знань.

Ситуації навчають студентів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виділяти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

Проблемні ситуації (широкого або локального характеру) можуть бути створені в задачах експериментального, лабораторного дослідження, складних клінічних задачах, в межах рішення складних теоретичних проблем на різних рівнях проблемності:

I рівень — проблема ставиться викладачем і вирішується ним же;

II рівень — проблема формується викладачем, а вирішується студентами з допомогою викладача;

III рівень — проблема ставиться викладачем, вирішується студентами самостійно;

IV рівень — проблема самостійно формується студентами, ними ж і вирішується.

Наприклад під час вивчення теми «Спадковість і мінливість організмів» пропонується розв'язати таку проблему: до медико-генетичної лабораторії звернулися працівники суду за консультацією. Розглядається справа про стягнення аліментів. Необхідно встановити батьківство громадянина Х. Проведено необхідні дослідження і встановлено, що у матері I група крові, у дитини — II, у громадянина Х — III. Ви, як експерт, виступаєте у суді і пояснюєте, чи може бути цей чоловік батьком дитини.

Задача — це задана певними умовами мета діяльності, яка повинна бути досягнута перетворенням цих умов, згідно визначеній процедури.

Задача включає в себе умови (відоме), вимоги (цілі) і пошукове (невідоме), що формується у питанні.

Пізнавальна задача містить певні суперечності, подолання яких є розв'язанням задачі.

Задачі у вищому медичному закладі освіти пропонуються на другому рівні професійної підготовки студентів. При складанні типових, стандартних задач для перевірки 2-го рівня знань, викладач повинен дотримуватися таких умов:

- умова задачі складається на основі стандартної ситуації;
- в умові задачі наявні усі необхідні дані;
- при розв'язанні задачі використовуються відомі студентам схеми, формули, алгоритми;
- розв'язання задачі має один варіант.

Задачі для перевірки 3-го рівня знань мають ускладнену умову і розв'язання передбачає проблемний і міждисциплінарний характер. Це такі задачі:

- з недостатніми даними, для розв'язання яких необхідний пошук додаткових даних;
- з надлишковими даними, для розв'язання яких необхідним є відбір релевантних (суттєвих) даних;
- з частково невірними даними, що вимагають їх уточнення, перевірки, зняття певних протиріч;
- діагностики та лікування, що здійснюються на фоні супутніх захворювань;
- на диференціальну діагностику, у всіх варіантах її постановки;
- в умові яких задається атипова клініка, діагностика, лікування, невідкладна допомога тощо.

Професійна задача може бути представлена у вигляді алгоритмів обстеження хворого, діагностичного алгоритму, лікувального алгоритму, алгоритму диспансеризації, алгоритму оволодіння професійними навичками тощо.

За Л.Б. Наумовим, діагностичний алгоритм (ДА) — це точна загальнозрозуміла інструкція про поетапне виконання у визначеній послідовності елементарних розумових дій та операцій для встановлення усіх захворювань, що проявляються даним ведучим синдромом. ДА вказує шлях до діагнозу, тобто визначає всі дії лікаря, які потрібно виконати, щоб встановити діагноз.

I-й рівень — рівень сприймання. Уміння розрізнити знайомий раніше предмет, явище, певну інформацію перевіряють за допомогою:

- фронтального усного експрес-опитування або співбесіди;
- програмованого контролю на основі тестів на впізнання, тести з вибірковою відповіддю.

II-й рівень — репродуктивний рівень (знання копії). Уміння переказувати, репродукувати засвоєну навчальну інформацію, отриману на лекції чи у процесі самостійної роботи. Застосувати знання та навички у вирішенні типових задач перевіряють, використовуючи:

- індивідуальне усне опитування теоретичного матеріалу, або теоретична співбесіда;
- рішення типових клінічних задач;
- програмований контроль, побудований на тестах з множинним вибором, тести на підстановку, тести побудовані на основі структурно-логічних схем, тести на співвідношення;

- письмові теоретичні роботи.

III-й рівень — рівень продуктивної діяльності (професійні знання - професійні навички - професійні уміння). Його основні ознаки — автоматизовані дії, уміння застосувати отримані знання у практичній професійній діяльності. Методом перевірки є індивідуальна оцінка точності та швидкості виконання навичок або оцінка їх результатів. Використовують тести класифікаційного типу.

IV-й рівень — рівень трансформації (знання-трансформації), передбачає самостійне знаходження нових знань або способів дії. Це рівень творчості. Методом перевірки є система нетипових ситуаційних задач і, частково, метод програмованого контролю третього рівня.

Картка 4

Тестування проводиться з метою поточного оцінювання засвоєння знань з окремої теми, розділу, предмету; самоконтролю; визначення рівня професійної підготовки (підсумкове оцінювання). Структурною одиницею тесту є тестове завдання.

Тест може складатись з тестових завдань однакової або різної складності. Проте, до складу тесту доцільно включати різні форми тестових завдань з неоднаковим рівнем складності.

За таких умов тестові завдання однакової форми варто комбінувати в окремі розділи, на початку якого наводити інструкцію щодо їх виконання. Водночас, формуючи перелік тестових завдань, доцільно завдання в тесті розташовувати в порядку поступового зростання складності, що сприятиме зниженню емоційного стресу в процесі тестування. Нумерацію у тесті слід наводити наскрізно, арабськими цифрами.

Рекомендований розподіл тестових завдань за рівнем складності: 20% – з базових знань, 65% – середньої складності, 15% – складні завдання.

Для проведення тестування необхідно:

- визначити мету тестування та обсяг матеріалу, знання з якого необхідно перевірити,
- обрати оптимальну форму тестових завдань,
- сформулювати тестові завдання та провести експертне оцінювання тесту щодо відповідності змісту і цілям тестування,
- провести пробне тестування (апробацію) і проаналізувати його результати, визначити якість тесту,
- доопрацювати тести за потреби,
- дотримуватись вимог секретності під час розмноження та зберігання тестів,
- організувати проведення інструктажу щодо інформаційної та психологічної підготовки слухачів до тестування,
- провести тестування,
- перевірити бланки відповідей,
- оцінити рівень навчальних досягнень чи професійної підготовки слухачів відповідно до об'єктивних критеріїв.

На початку тесту необхідно розмістити інструкцію щодо його виконання. Зміст інструкції має відрізнятися від основного тексту завдання, наприклад, може бути надрукований іншим шрифтом або виділений активним кольором тощо. Під час тестування викладач дає слухачам консультації тільки з питань проведення тестування.

Формування тестового завдання. Тестове завдання складається з умови завдання та варіантів відповідей.

Умова тестового завдання формується у стверджувальній чи запитальній формі стисло, чітко, без подвійного тлумачення. Умову тестового завдання має бути сформульовано таким чином, щоб на нього можна було б відповісти, навіть не ознайомлюючись з варіантами відповідей.

Жодне завдання не може слугувати підказкою для відповіді на інше.

Завдання для тестів повинні бути інформативними, відпрацьовувати одне чи кілька понять, визначень, не повинні бути навантажені другорядними термінами, несуттєвими деталями з акцентом на механічну пам'ять тощо.

У змісті завдання не повинно бути суперечливих тверджень, слід уникати громіздких обчислень.

Варіантів відповідей на питання має бути не менше чотирьох. Вони можуть бути представлені як в текстовій, так і в графічній формі (малюнок, креслення, фотографія). Варіанти відповідей повинні підбиратися таким чином, щоб виключалась можливість угадування. Елементи відповіді мають окрему індексацію, розташовуються під запитальною частиною симетрично. Якщо відповідь передбачає певну процедуру обчислювання, то остання має бути простою, без необхідності застосування складних технічних засобів. У якості невірних відповідей бажано використовувати найбільш типові помилки.

Виправлення під час визначення правильної відповіді допускаються, як виняток. Неправильні варіанти відповіді (*дистрактори*) мають виявляти однакові властивості і належати до тієї ж категорії, що й правильна відповідь. Дистрактори мають бути правдоподібними, логічно сумісними як і правильна відповідь.

Кожна із запропонованих у завданні відповідей або їх елементів мають цифрову або літерну позначку. Студент обирає відповідь, яку вважає правильною, і записує її на бланку або вводить в технічний пристрій у вигляді позначки (коду). Таким чином відповідь слухача має кодовану форму, що спрощує операції її перевірки та оцінки.

Картка 5

Для успішного проведення тестування важливим є визначення форми тестових завдань, які будуть використовуватись у складі тесту. Вибір форми тестових завдань визначається характером знань та умінь, що є об'єктом контролю.

У таблиці 1 наведені рекомендовані форми тестових завдань, виходячи з того, що є об'єктом контролю – терміни, властивості, складові частини, процес чи технологія.

Таблиця 1

Рекомендована практика вибору форм тестових завдань залежно від об'єкту контролю

Об'єкт контролю	Рекомендована форма тестового завдання
Прості однофакторні об'єкти або ситуації (поняття, терміни, визначення, позначення)	Одноалфавітні завдання Завдання на доповнення
Об'єкт контролю містить декілька складових частин, властивостей, характеристик	Багатовибіркові завдання Завдання на перелік
Процес роботи або технологія (послідовність виконання операцій)	Завдання на відновлення послідовності

Порівняльна характеристика об'єктів, їх складових за певними параметрами	Багатоалфавітні завдання
--	--------------------------

Під час складання тестових завдань розробник тестів (викладач) має створити таку їх сукупність, яка дозволить перевірити рівень оволодіння знаннями про всі об'єкти вивчення, їх ознаки, складові частини і характеристики та порядок виконання операцій з ними, що були визначені за мету навчання.

Тестові завдання закритої форми – це тестові завдання з запропонованими відповідями, з котрих слухач обирає правильну. Такі завдання доцільно використовувати, якщо:

- наявний перелік відповідей визначає та обмежує коло об'єктів, які повинні аналізуватися під час підготовки відповіді;

- наведені відповіді є природною складовою частиною змісту завдання, без наявності якого він немає сенсу;

- об'єктом контролю є не стільки правильність вибору складових частин пристрою або технологічних операцій, скільки послідовність їх взаємодії чи виконання.

Малюнок 1. Форми тестових завдань за принципами побудови

Тестові завдання закритої форми (завдання з наданими відповідями) складаються з

- інструкції щодо виконання,
- умови тестового завдання (змістової частини),
- переліку пропонувананих варіантів відповідей,

➤ еталонної відповіді.

За принципом побудови відповіді тестові завдання закритої форми розрізняються як одноалфавітні та багатоалфавітні.

Одноалфавітні тестові завдання. У свою чергу одноалфавітні тестові завдання поділяються на: одновибіркові, багатовибіркові, альтернативні та тестові завдання з відновлення послідовності.

Одновибіркові тестові завдання: умова завдання передбачає лише одну правильну відповідь. Завдання такого типу доцільно використовувати у тих випадках, коли необхідно перевірити вміння правильно відтворювати отримані знання.

Приклад

1. Штрек – це горизонтальна виробка, яка проведена ... .

- a) уздовж простягання покладів руди
- b) навхрест простягання покладів руди
- c) під кутом $57-75^{\circ}$ до покладів руди

Багатовибіркові тестові завдання складаються з умови задачі та переліку елементів (відповіді), з яких слухач має обрати ті, які він вважає правильними. При цьому кількість обраних відповідей не обмежується. Використання завдань даного типу є доцільним, коли об'єкт контролю має багато складових частин чи властивостей, і для його характеристики необхідно навести їх повну сукупність, яка і утворює правильну відповідь.

Приклад

2. Визначіть кроси індиків: ... .

- A. „Благоварський”
- B. „Смена-7”
- C. „Гібро ПГ+”
- D. „Харківський-56”
- E. F. „БЮТ-8”

Альтернативні тестові завдання передбачають наявність двох варіантів організації відповіді типу «так – ні»; «правильно – неправильно» тощо.

Приклад

3. Твердження, що овоскопія дозволяє перевірити якість яєць без пошкодження шкаралупи.

- A. Правильне
- B. Неправильне

Тестові завдання з відновлення послідовності складаються з умови задачі та переліку елементів відповідей, з яких слухач має обрати ті, що входять до складу правильної відповіді, та розташувати їх у відповідній послідовності. Використання завдань цього типу є доцільним, коли необхідно перевірити знання технології робіт, взаємодії елементів конструкції, функціонування схем, живих організмів, послідовність розвитку явищ тощо.

Такі тестові завдання використовують, як правило, у вигляді уявної моделі дій, уявного тренажера тощо. Той, хто тестується, повинен проставити порядкові номери компонентів дій, розташованих у вільному порядку.

Приклад

4. Встановіть правильну послідовність проведення забою птиці та первинної обробки тушки: ... .

- A. Туалет тушки
- B. Навішування птиці на конвеєр
- C. Забій
- D. Оглушення
- F. Знекровлення
- G. Термічна обробка
- J. Зняття оперення

Перехресні тестові завдання дають можливість виявити знання фактів, взаємозв'язків, термінології, позначень тощо.

Приклад

Встановіть відповідність у вигляді комбінації цифр і букв.

5. Вказані проміри худоби беруться такими мірними інструментами:

Мірні інструменти

- 1. Мірна стрічка
- 2. Мірна палка
- 3. Мірний циркуль

Проміри

- A. Висота в холці
- B. Висота в спині
- C. Глибина грудей
- D. Ширина грудей

Коса довжина тулуба

- F. Обхват грудей за лопатками
- G. Обхват п'ястка
- H. Ширина заду в маслаках
- J. Ширина заду в сідничних горбах

Відповідаючи на питання *тестового і завдання на порівняння і протиставлення*, слухач має вибрати з першого алфавіту елементи, що відповідають визначеним в умові завдання вимогам і знайти відповідні йому елементи в кожному з наведених алфавітів. Такі завдання варто використовувати для перевірки умінь виявляти розпізнавальні ознаки різних явищ, ситуацій тощо.

Приклад

б. Вкажіть для перелічених тракторів марку двигуна та тип розташування його циліндрів:

<u>Трактор</u>	<u>Марка двигуна</u>	<u>Розташування циліндрів</u>
1. Т-25	А. А-41	а. Однорядні
2. Т-40	В. Д-21	б. Дврядні V-
3. Т-150К	С. Д-37Е	подібні
4. К-701	Д. Д-65Н	
5. ЮМЗ-6Л	Е. Д-240	
6. МТЗ-80	Ф. ЯМЗ-240Б	
7. ДТ-75М	Г. СМД-62	

Завдання 2. Створіть власні критерії оцінювання знань студентів з теми. Надайте відповідну шкалу оцінок цих знань (*робота всієї групи*).

Завдання 3. Проведіть опитування «своїх студентів» та виставте їм аргументовані оцінки, які увійдуть до комплексної оцінки за практичне заняття № 5 (*робота для здобувача-викладача та для здобувача-студента*).

Завдання 4. Дайте експертне аргументоване заключення (методичний та педагогічний аспекти) щодо об'єктивності і коректності оцінювання з боку викладача (*робота кожного експерта*).

ЧАСТИНА ІІІ

Завдання 5. Дискусія на тему «Об'єктивність оцінювання знань студентів».

План дискусії

1. Оцінка повинна бути виставлена балом (цифрою) чи описово (вербально)? Чи немає різниці ?
2. Чи завжди потрібно оцінювати студента?
3. Яка шкала оцінок є, на Вашу думку, найбільш об'єктивною? Чому?
4. Чи потрібно враховувати під час оцінювання й особистісні характеристики студента?
5. Які поради можна дати викладачеві для запобігання впливу на оцінювання й оцінку особистісного ставлення до студента?
6. Наскільки Ви, з Вашого погляду, об'єктивні під час оцінювання? А якщо ні, то у чому причина суб'єктивізму?

ЧАСТИНА IV

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

- Підготуйте коротке повідомлення про основні характеристики оцінювання у ЗВО різних країн (на 5 хвилин).
- Підготуйтеся до поточного контролю знань з теми «Характеристика видів та засобів опитування. Тест для визначення результатів навчання».

Рекомендований матеріал для підготовки до контролю

1. Конспект лекції № 5.
2. Картки №№ 1- 4 (інформаційний матеріал практичного заняття № 5).
3. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
4. Літвінчук Л. Й. Методика конструювання тестів для визначення результатів професійного навчання у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості : наук.-практ. рекомендації / Л. Й. Літвінчук. К. : ППК ДСЗУ, 2014. 24 с.
5. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко – К. : «Центр учбової літератури», 2014. 288 с.

БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
2. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко – К. : «Центр учбової літератури», 2014. 288 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
5. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу:<http://doc.zsmu.edu.ua/index.php>

ЗАНЯТТЯ № 6

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Комунікативна тема: *Характеристика критеріїв оцінювання у ЗВО. Розробка власних критеріїв оцінювання самостійної роботи студентів.*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знань методів контролю самостійної роботи студентів, об'єктів оцінювання науково-дослідницької компетентності студентів (НДКС), критерій оцінювання НДКС з навчальної дисципліни.*
- *Розвиток умінь діагностування рівня знань та навичок студентів-випускників ЗВМФО.*
- *Розвиток уміння розробляти критерії оцінювання компетентності студентів з навчальної дисципліни.*
- *Удосконалення комунікативних умінь узагальнення, аналізу та аргументації.*

ЗАВДАННЯ

Освітні – закріпити знання про методи контролю самостійної роботи студентів, про об'єкти оцінювання науково-дослідницької діяльності студентів, про критерії оцінювання компетентностей студентів, про «клінічні навички», про сутність оцінювання й оцінки, розвивати комунікативні вміння узагальнення та аргументованого повідомлення.

Розвивальні – розвивати уміння ефективного використання методів контролю самостійної роботи студентів, оцінювання науково-дослідницької діяльності студентів, створювати критерії оцінювання компетентності студента ЗВМФО, розвивати уміння проводити моніторинг формування і розвитку компетентностей студента, «клінічних навичок» випускника ЗВМФО.

Виховні – розвивати творчу активність і самостійність мислення у студентів, стимулювати їх до активної самостійної роботи.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «змістовий компонент НДР студента», «операційно-організаційний компонент НДР студента», «мотиваційний компонент НДР студента».
2. Основні методи оцінки навичок студента.
3. Основні методи контролю самостійної роботи студента.
4. Основні критерії оцінювання у ЗВО.
5. Модель оцінювання рівня формування і розвитку компетентностей студента, «клінічних навичок» випускника ЗВМФО.
6. Ієрархію оцінки клінічної компетентності студентів ЗВМФО.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях дидактики з питань критеріїв оцінювання і моніторингу рівня компетентностей студента ЗВМФО.
2. Використовувати теоретичні знання про критерії оцінювання і моніторингу рівня компетентностей студента ЗВМФО під час організації контролю успішності навчання студентів.
3. Розробляти тести для поточного (підсумкового) контролю та власні критерії оцінювання самостійної роботи студентів.
4. Об'єктивно й коректно використовувати критерії оцінювання успішності студентів під час викладацької діяльності.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Контроль за навчальними досягненнями студентів».
2. Основними правилами і способами проведення контролю у ВШ.
3. Основними прийомами оцінювання і системою оцінок успішності навчання студентів, зокрема, їхньої самостійної роботи.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття за розділом дидактики «Контроль за навчальними досягненнями студентів».

Критерії оцінювання завдання 1-2 за традиційною шкалою:

10 вірних відповідей =»5»

8-9 вірних відповідей = «4»

5-7 вірних відповідей = «3»

1. Для проведення контролю розробляють різні види матеріалів: ... .
  - A. запитання, тести та професійні задачі
  - B. запитання, тести, клінічні ситуації та професійні задачі
  - C. запитання, тести та клінічні ситуації
  - D. проблемні ситуації, творчі завдання
2. За рівнем пізнавальної активності запитання для перевірки можуть бути:.. .
  - A. репродуктивними та реконструктивними
  - B. репродуктивними, реконструктивними, творчими
  - C. репродуктивними, реконструктивними, допоміжними
  - D. репродуктивними, реконструктивними, альтернативними

3. За актуальністю запитання для усної перевірки поділяють на ... .
- A. репродуктивні, реконструктивні й творчі
  - B. основні, додаткові та допоміжні
  - C. основні, додаткові та реконструктивні
  - D. спеціальні, загальні та проблемні
4. Відповідно до загальної мети можна виділити такі основні функції тестового контролю знань: ... .
- A. 1) діагностична; 2) навчальна; 3) організуюча; 4) мотивуюча
  - B. 1) діагностична; 2) навчальна; 3) виховна
  - C. 1) діагностична; 2) навчальна; 3) організуюча; 4) виховна
  - D. 1) навчальна; 3) організуюча; 4) виховна
5. Тестовий контроль знань регламентується відомими загальними принципами педагогіки: ... .
- A. об'єктивність та науковість; ефективність та систематичність; єдність вимог та гласність
  - B. об'єктивність та науковість; ефективність та періодичність; єдність вимог та закритість
  - C. суб'єктивність та науковість; ефективність та систематичність; вибірковість вимог та гласність
  - D. суб'єктивність; ефективність та систематичність; вибірковість вимог та закритість
6. Відповідно до змісту завдань контролю тест повинен задовольняти такі вимоги: ... .
- A. 1) комплекс тестових завдань; 2) оптимальний підбір завдань; 3) надійність; 4) валідність
  - B. 1) чіткий комплекс тестових завдань; 2) мінімальний рівень складності; 3) надійність; валідність
  - C. 1) чіткий комплекс тестових завдань; 2) оптимальний рівень складності; 3) надійність; валідність
  - D. 1) типовий комплекс тестових завдань; 2) мінімальний рівень складності; 3) умотивованість
7. Тест повинен включати ... .
- A. комплекс завдань одноманітних видів
  - B. комплекс завдань різноманітних видів
  - C. комплекс типових завдань одного виду
  - D. комплекс завдань творчого характеру
8. Будь-який тест складається з таких елементів: ... .
- A. інструкція до тестування, варіанти відповідей, шкала оцінювання

- B. інструкція до тестування, текст тестового завдання, варіанти відповідей
- C. текст тестового завдання, варіанти відповідей
- D. інструкція до тестування, текст тестового завдання

9. Рекомендований розподіл тестових завдань за рівнем складності: ... .

- A. 65% – з базових знань, 20% – середньої складності, 15% – складні завдання
- B. 20% – з базових знань, 65% – середньої складності, 15% – складні завдання
- C. 20% – з базових знань, 15% – середньої складності, 65% – складні завдання
- D. 35% – з базових знань, 15% – середньої складності, 50% – складні завдання

10. Варіанти відповідей повинні підбиратися таким чином, ...

- A. щоб не виключалась можливість угадування
- B. щоб виключалась можливість угадування
- C. щоб існувала можливість угадування
- D. щоб існувала можливість часткового угадування

Завдання 2. Визначте, про яке дидактичне явище йде мова.

1. .... на виявлення рівня загальної навчальної компетентності — комплекс тестових завдань, що дають змогу оцінити рівень загальної навчальної компетентності осіб.

- A. Тест
- B. Опитування
- C. Клінічні ситуації
- D. Проблемна ситуація

2. ... показує цінність тестових завдань, які повинні бути пов'язані з практичними або емпіричними показниками.

- A. Валідність
- B. Рівень складності
- C. Надійність
- D. Ранжованість

3. ... — одна з найважливіших характеристик тесту. Тестова програма повинна дозволяти визначити й оцінити знання, уміння і навички з максимальною точністю.

- A. Надійність
- B. Валідність
- C. Рівень складності
- D. Ранжованість

4. ... передбачає відповіді типу «так» або «ні», «правильно» або «неправильно».

- A. Тест на достовірність

- B. Тест на впізнавання
  - C. Тестове завдання на доповнення
  - D. Тест на послідовність дій
5. У ... необхідно встановити правильну послідовність, технологію, алгоритм або процедуру тощо.
- A. тестах на послідовність дій
  - B. тестах на відповідність
  - C. тестах на достовірність
  - D. тестах на впізнавання
6. ... можна ефективно використовувати для перевірки правильності побудови структур, графіків, розроблення моделей тощо.
- A. Тест на конструювання
  - B. Тест на послідовність дій
  - C. Тестове завдання на доповнення
  - D. Тест на впізнавання
7. ..., формат яких передбачає необхідність вибору групи правильних відповідей з множини даних.
- A. Тест на відповідність
  - B. Тест у формі ситуаційних завдань
  - C. Тести із множинним вибором
  - D. Тестове завдання на доповнення
8. Неправильні варіанти відповіді у тестах - ... - мають бути правдоподібними, логічно сумісними як і правильна відповідь.
- A. дистрактори
  - B. симулятори
  - C. стимулятори
  - D. помилки
9. ... передбачають наявність двох варіантів організації відповіді типу «так – ні»; «правильно – неправильно» тощо.
- A. Альтернативні тестові завдання
  - B. Перехресні тестові завдання
  - C. Завдання на порівняння і протиставлення
  - D. Тестове завдання на доповнення
10. ...– це завдання, які передбачають лише одну правильну відповідь.

- A. Одновибіркові тестові завдання
- B. Альтернативні тестові завдання
- C. Перехресні тестові завдання
- D. Тести із множинним вибором

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Повідомте про основні характеристики оцінювання у ЗВО різних країн. Скажіть, яка система оцінювання вам більш до вподоби и чому?

Завдання 2. Ознайомтеся з інформацією про методи контролю самостійної роботи студентів та про оцінку науково-дослідницької компетентності студентів (Картка 1).

Завдання 3. Узагальніть інформацію картки 1: складіть 2 варіанти резюме-висловлювання за темою інформації (висловіть дві протилежні думки з проблеми).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка 1

Методи контролю самостійної роботи студентів включають:

- усне, письмове опитування студентів на контрольні або тестові запитання;
- перевірка конспектів, рефератів, розв'язаних задач, розрахунків, графічних вправ і завдань, індивідуальних завдань;
- тестовий контроль;
- колоквиум з теми тощо.

ОЦІНКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Об'єктом оцінювання є структурні компоненти науково-дослідницької діяльності, а саме:

Змістовий компонент — знання про об'єкт наукового вивчення: уявлення, поняття, явище тощо, зокрема, про правила, засоби його перетворення, вимоги до результату; про складові та послідовність виконання завдання як одиниці науково-дослідницької діяльності. Обсяг знань визначено навчальними програмами, державними стандартами.

При оцінюванні підлягають аналізу такі характеристики знань:

- ✓ повнота, правильність; логічність;
- ✓ усвідомленість (розуміння, виокремлення головного і другорядного);
- ✓ вербалізація — словесне оформлення у вигляді відтворення (переказ, пояснення);
- ✓ застосування знань (адекватність, самостійність в умовах новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові).

Операційно-організаційний компонент — це дії, способи дій (вміння, навички): предметні дії (відповідно до програм із навчальних предметів); розумові дії (порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо); загально навчальні дії (аналізувати, планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльності в цілому; вміння користуватися підручником та іншими доступними джерелами

інформації).

Мотиваційний компонент — ставлення до науково-дослідницької діяльності.

Аналізуються такі його характеристики:

- ✓ характер і сила (байдуже, недостатньо виразне позитивне, зацікавлене, виразне позитивне);
- ✓ дієвість (від споглядального (пасивного) до дійового);
- ✓ сталість (від епізодичного до сталого).

Саме ці характеристики змістового, операційно-організаційного та мотиваційного компонентів науково-дослідницької діяльності студентів покладені в основу визначення рівнів наукових досягнень в межах вивчення як окремої теми, так і навчальної дисципліни (I рівень — початковий, II рівень — середній, III рівень — достатній, IV рівень — високий), загальних критеріїв їх оцінювання та відповідних оцінок (у балах) (таблиця 7).

За кредитно-трансферною системою навчання оцінка за науково-дослідницьку діяльність студента може враховуватися при виставленні поточної оцінки за навчальні теми з дисципліни або при виставленні балів за індивідуальну самостійну роботу в кінці вивчення дисципліни. При цьому потрібно враховувати вагомість та об'єм виконаної науково-дослідницької роботи студента.

Таблиця 7

Критерії оцінювання науково-дослідницької компетентності студентів з навчальної дисципліни

<i>РІВНІ компетентності</i>	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
<i>Низький (фрагментарний)</i>	«2»	✓ відтворює інформацію з розпізнавання окремих фактів та фрагментів
<i>Елементарний (репродуктивний)</i>	«3»	✓ відтворює навчальний матеріал на репродуктивному рівні, ✓ не виявляє самостійного наукового пошуку, ✓ володіє вмінням зіставлення та узагальнення
<i>Достатній (частково-пошуковий)</i>	«4»	✓ володіє навчальним матеріалом, ✓ вміє зіставляти та узагальнювати, ✓ виявляє пізнавальний інтерес до наукового дослідження та його методик, ✓ вміє робити власні висновки, ✓ виявляє частковий евристичний інтерес до наукового пошуку, ✓ обізнаний із сучасними науковими школами, теоретичними підходами і концепціями, ✓ виявляє науковий інтерес до

		дисципліни.
<i>Високий (дослідницький)</i>	«5»	<ul style="list-style-type: none"> ✓ має ґрунтовні та всебічні знання з предмета, ✓ постійно працює над їх поновленням, ✓ володіє методами наукового дослідження і запроваджує їх в самостійний науковий пошук, ✓ здійснює наукову роботу під керівництвом викладача, ✓ проводить самостійні наукові дослідження, ✓ має досягнення у науковій роботі, друковані праці

Завдання 4. Ознайомтеся з інформацією про моніторинг формування і розвиток компетентності студента, «клінічні навички» випускників ЗВМФО (картка 2).

Завдання 5. Складіть 2 таблиці за інформацією картки. В таблицях викладіть всю основну, на ваш погляд, інформаційну базу картки.

Завдання 6. Складіть модель основних професійних компетентностей студента вашої кафедри після закінчення курсу з вашої навчальної дисципліни.

- ❖ Презентація моделі у формі списку або таблиці, або графіку тощо за вибором здобувач.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛИ

Картка 2

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТА.

«КЛІНІЧНІ НАВИЧКИ» ВИПУСКНИКІВ ВМЗО

Одним з важливих критеріїв процесу безперервного удосконалення, поліпшення якості клінічного навчання є проведення і аналіз результатів оцінки. Усі методи перевірки мають обмеження і жоден метод не може повністю оцінити усі клінічні навички, що зумовлює необхідність використання різних методів оцінки.

У процесі перевірки «клінічних навичок» у студентів необхідно заохочувати розуміти концепції і принципи, ніж просто відтворювати фактичні знання; надавати клінічний зміст, щоб дати можливість студентам пов'язати своє навчання з майбутньою практикою;

заохочувати студентів інтегрувати своє навчання через системи та дисципліни; розвивати самостійне мислення і власний напрям у своєму навчанні.

Проста модель здібностей свідчить про те, що аналіз клінічної компетентності проводиться на щаблі «показати як», «вміє зробити» і при цьому оцінюється виконання або активна участь у відтворенні тієї чи іншої навички. Обов'язковим заходом є оцінювання прогресу студента: моніторинг проводиться протягом усього циклу занять, який включає в себе коментар і відгуки викладача.

Спочатку (I ступінь моніторингу) важливо оцінити думку студентів про методи навчання, їх задоволеність, визначити які форми навчання допомагають придбати їм впевненість. При цьому оцінка можлива методом усного опитування або анкетуванням.

По-друге, (II ступінь моніторингу) аналізують результативність навчання, оцінюють, наскільки технологія навчання покращує ступінь освоєння клінічної навички, наскільки сприяє досягненню автоматизму і майстерності у реалізації навички.

По-третє, (III ступінь моніторингу) оцінюють як студенти використовують набуті знання, уміння і навички в клінічній діяльності. Наприклад, на другому ступені студент показує виконання навички внутрішньовенної підключичної катетеризації відповідно до алгоритму на симуляторах (манекенах), а на третьому ступені ту ж клінічну навичку студент виконує на пацієнті.

На четвертій сходинці оцінюється ступінь досягнення кінцевого результату, аналізуються яким чином навчальні, технології сприяють підвищенню безпеки пацієнта і покращують якість і ефективність лікувальної установи. Клінічне навчання, що включає оцінку, можна представити у вигляді послідовного ланцюжка.

Схема 1. Етапи клінічного навчання

Методами оцінки навичок можуть бути:

- безпосереднє спостереження за студентом;
- відеозапис хронології подій на симуляторі;
- високотехнологічний симулятор.

Інформація для оцінювання часто виходить від оцінювачів, тобто від викладачів, спостерігачів, учасників дії. Оцінка сприяє інтеграції теоретичних і клінічних дисциплін.

Спостереження включає доповідь куратора, контрольні листи, шкалу рейтингу, повідомлення пацієнта.

Портфоліо та інші звіти навчальної діяльності складають журнали / LogBooks (прийшов, що зробив), записи процедур, власне портфоліо (personal plan and action plan). Оцінка колег і самооцінка представляє повідомлення колеги і власне повідомлення.

Кожен метод має свої сильні та слабкі сторони, своє практичне застосування, **особливий** вплив на освоєння знань студентами.

Зміни в оцінках можуть бути пов'язані зі студентом, пацієнтом і оцінювачем. Для підвищення достовірності всі вказані параметри необхідно стандартизувати.

Важливим критерієм оцінки є надійність, що характеризує дані, отримані в процесі оцінки. При цьому розрізняють *три типи надійності: міжекспертна, ретестова і внутрішня.*

Міжекспертна — це ступінь подібності між оцінювачами. При важливих іспитах часто використовують одного екзаменатора, щоб виключити між експертну різницю в оцінках. При цьому також аналізують «стійкість» цього експерта або екзаменатора у часі.

Ретестова — це надійність самого інструменту оцінки. Зокрема, студенти повинні демонструвати стабільні результати на різні вибірки тестів з кількох.

Внутрішня — це надійність зміни самого студента. Наприклад, чи стабільні знання студентів на одні й ті ж завдання, тести або його відповіді випадкові.

Важливим параметром в оцінці є *валідність*. У результаті іспиту студенти отримують оцінки, а аналіз джерела оцінки — це валідність. Валідність — це ступінь, за якою оцінювальний інструмент (шкала, рейтинг тощо) вимірює потрібний параметр.

Психологом С. Даунінгом запропоновані джерела валідності (табл. 1).

Таблиця 1

ДЖЕРЕЛА ВАЛІДНОСТІ

№	Джерела	Опис
1.	Зміст	Завдання відповідають рівню навчання студентів
2.	Внутрішня структура	Стойкість умов іспиту та оцінки
3.	Співвідношення з іншими змінними оцінки залежать від рівня навчання студентів	Оцінки залежать від рівня навчання студентів
4.	Процес реакції	Групи ведуть себе по-різному в одних і тих же умовах
5.	Наслідки	Вплив іспиту на студента і викладача

Оцінювання, має ґрунтуватися на критеріях:

Приклади оцінювання, які застосовуються в європейській медичній освіті
Extended Match Questions (EMQs) розширені запитання (задачі);
Multiple Choice Questions (MCQs) тести з багатьма відповідями (формат А);
Objective Structured Clinical Examinations (OSCEs) - ОСКІ;
Case Based Discussion — обговорення клінічних випадків

Отже, оволодіння клінічними навичками є основним компонентом навчання студентів медичних ЗВО. Однією з важливих переваг клінічного навчання в умовах навчально-клінічних (тренувальних) центрів є можливість багаторазового відпрацювання та оригінального освоєння медичних процедур та маніпуляцій для досягнення високого ступеню майстерності. При цьому забезпечується безпечне середовище для навчання, що виключає ризик для здоров'я пацієнта.

Навчання в подібних центрах дозволяє також інтегрувати теоретичні знання з клінічними навичками, прищеплювати й удосконалювати комунікативні навички, здобувати вміння працювати в команді, мотивує самонавчання студентів, забезпечує реалістичне відтворення складного клінічного середовища і дозволяє викладачам симулювати різні клінічні ситуації, що неможливо при контакті з реальними пацієнтами.

Симулятори дозволяють студентам досягти рівня компетентності та безпеки застосування техніки або процедури на пацієнтові в реальній клінічній практиці. Підготовка клінічним навичкам під наглядом викладача надає можливість студентам робити помилки в безпечному середовищі, що сприяє удосконаленню у них клінічних навичок.

ЧАСТИНА ІІІ

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією картки 3 про оцінку та критерії оцінювання (картка 3)

Завдання 2. Розробіть тести (різних форм та складностей) для перевірки знань з цієї теми та критерії оцінювання до них (не менш 20 позицій різного рівня складності).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка 3

ОЦІНКА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка - процес і результат виявлення та порівняння рівня опанування студентами професійно важливих знань, навичок та умінь з еталонними уявленнями, задекларованими у навчальних програмах підготовки, методичних рекомендаціях, збірниках нормативів та інших керівних документах змісту закладу вищої освіти.

Еталонні уявлення - такі (індивідуальні та групові) знання, навички та вміння, а також рівень їхнього опанування, які необхідні для ефективного виконання завдань професійної діяльності. Вони є критеріями, щодо яких оцінюють знання, навички і вміння студентів.

До критеріїв контролю та оцінки знань, навичок і умінь студентів висувають такі вимоги: об'єктивність; достатня кількість відомостей для оцінки; тематична спрямованість; умотивованість оцінок; єдність вимог з боку тих, хто контролює; оптимальність; усебічність; дієвість, тобто реальний їх вплив на формування професійних знань, навичок і умінь студентів.

У процесі оцінювання знань студентів слід враховувати:

1. *Обсяг* відомостей, оперування поняттями, категоріями, фактами, основними теоріями, законами, закономірностями та принципами, ступінь їх пізнання, здатність до систематизації та узагальнення, що передбачає:

- розуміння та визначення понять, розуміння їх сутності, розкриття змісту, встановлення сукупності зв'язків і залежностей між окремими частинами та цілим тощо;

- виокремлення головного, актуальних теоретичних проблем, усвідомлення їх глибини та визначення шляхів їх розв'язання;

- розуміння законів, закономірностей, принципів, концепцій;

- здатність до узагальнення, систематизації, класифікації явищ і предметів.

2. *Якість* опанування методологічною і теоретичною основами навчального предмета, що передбачає:

- глибоке розуміння викладеного у першому пункті, аргументованість, послідовність, упевненість і самостійність викладення своїх знань;

- методологічне обґрунтування знань.

3. *Дієвість* знань - наявність простих умінь, доцільність їх застосування під час розв'язання практичних завдань, що передбачає:

- конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності;

- змістовна характеристика методів, процедур та методики дій щодо використання теоретичних і практичних знань у майбутній практичній діяльності тощо.

Отож, знання мають бути глибокими, міцними, систематизованими, оперативними та усвідомленими. А їх рівень може бути репродуктивним, реконструктивним, евристичним і творчим.

Оцінюючи навички студентів, науково-педагогічний працівник має врахувати:

- наявність практичних навичок у галузі навчальної дисципліни, що сприяють успішному опануванню професійної діяльності;

- якість, швидкість, стійкість, точність їх виконання в різноманітних умовах, зокрема й екстремальних.

Для оцінки умінь педагог має враховувати:

- наявність конкретних умінь, їхню глибину, стійкість і гнучкість;

- ступінь опанування основними прийомами діяльності та їх творче застосування

під час розв'язання нестандартних завдань у різноманітних ситуаціях майбутньої професійної діяльності,

- конструювання алгоритму дій та його інноваційність;
- здатність моделювати професійні дії;
- виконання комплексу дій, які становлять це вміння;
- упевненість, самостійність, обґрунтованість, систематичність цих дій;
- зміст самоаналізу результатів власних дій, характер зіставлення отриманих результатів з основною метою діяльності;
- умотивованість дій та їх усвідомлення;
- наявність помилок, їхня кількість і характер, ступінь впливу на остаточний результат діяльності;
- ступінь ефективності та якість виконаних дій тощо.

Оцінюють студентів за чотирибальною шкалою. Критерії оцінок визначено у навчальних програмах підготовки студентів.

Наприклад, критерії оцінок узагальнено і стисло можна сформулювати так:

- "відмінно" - студент володіє навчальним матеріалом у повному обсязі (міцно засвоїв увесь програмний матеріал, виявив глибоке його розуміння, вичерпно відповів і обґрунтував власні висновки, прийняв обґрунтоване рішення і вміло використав на практиці, упевнено виконав завдання);

- "добре" - студент засвоїв навчальний матеріал на достатньо високому рівні (загалом знає весь програмний матеріал, на питання відповідає вільно, але недостатньо широко, правильно використовує свої знання на практиці тощо);

- "задовільно" - студент загалом засвоїв основний навчальний матеріал, оперує ним недостатньо чітко та упевнено, слабо визначає зв'язки та відносини між предметами і явищами (виявляє знання тільки основного матеріалу, передбаченого програмою, спроможний використовувати свої знання на практиці, правильно виконує прийоми і дії тощо);

- "незадовільно" - студент загалом має поверхове уявлення про основний навчальний матеріал, не може ним оперувати.

Потрібно домагатися, щоб оцінка була об'єктивною, справедливою, обґрунтованою, ясною та зрозумілою студенту. Треба усунути фактор суб'єктивізму.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ

Під час підготовки тесту викладач, розробник тесту, готує бланк еталонних відповідей («ключ») на тест, де зазначає номер тестового завдання та еталонну відповідь, а також визначає межі оцінок, які може отримати слухач за свої відповіді.

Для розрахунку оцінки можна використати наступні критерії:

- якщо на 91-100% тестових завдань дані вірні відповіді – *високий рівень знань*;
- на 71-90% тестових завдань – *достатній рівень знань*;
- на 51-70% тестових завдань – *середній рівень знань*;
- на 50% і менше тестових завдань – *початковий рівень знань*.

Визначивши критерії оцінювання можна достроково розрахувати межі оцінок. Тобто, виходячи з кількості правильних відповідей, викладач одразу може визначити оцінку за тест.

ЧАСТИНА IV

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

Завдання 1. Презентуйте завдання для самостійної роботи студентів (СРС) зі свого предмету та власні критерії оцінювання цієї СРС.

БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
2. Літвінчук Л. Й. Методика конструювання тестів для визначення результатів професійного навчання у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості : наук.- практ. рекомендації / Л. Й. Літвінчук. К. : ІПК ДСЗУ, 2014. 24 с.
3. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко – К. :«Центр учбової літератури», 2014. 288с.
4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
6. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://doc.zsmu.edu.ua/index.php>

ЗАНЯТТЯ №7

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ

Комунікативна тема: *Моделювання конфліктних педагогічних ситуацій: педагогічні засоби реагування, стратегії поведінки. Експрес-діагностика проблемної педагогічної ситуації.*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знань педагогічних засобів реагування та стратегій поведінки під час конфліктних педагогічних ситуацій*
- *Розвиток комунікативних стратегій та умінь реагування під час конфліктних педагогічних ситуацій*
- *Розвиток умінь самоаналізу*

ЗАВДАННЯ

Освітні – розвивати знання про особливості взаємодії викладача і студентів під час навчально-виховного процесу, про педагогічні засоби реагування та стратегії поведінки під час конфліктних педагогічних ситуацій.

Розвивальні – розвивати уміння ефективного використання знань про особливості взаємодії викладача і студентів під час навчально-виховного процесу, про педагогічні засоби реагування та стратегії поведінки під час конфліктних педагогічних ситуацій.

Виховні – розвивати творчу активність і самостійність мислення, стимулювати до активної педагогічної роботи, самоаналізу та самооцінки.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «педагогічна майстерність», «морально-духовні якості», «гуманістична спрямованість», «совісність» (сумління), «честь», «справедливість і об'єктивність», «педагогічний такт», «соціально-педагогічні якості», «професіограма», «психолого-педагогічні уміння», «педагогічні деформації», «стилі керівництва викладача», «педагогічна техніка», «педагогічне спілкування», «педагогічна конфліктна ситуація».
2. Основні стратегії поведінки у конфліктній педагогічній ситуації.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях педагогіки з питань виховання у ЗВО.
2. Використовувати основні прийоми і тактики вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.
3. Виконувати самоаналіз і самооцінку своєї педагогічної поведінки у конфліктних ситуаціях.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Психолого-педагогічні основи процесу виховання»
2. Основними прийомами і тактиками вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття або сутності явища за розділом педагогіки «Психолого-педагогічні основи процесу виховання у ЗВО».

Критерії оцінювання завдання 1 за традиційною шкалою оцінок:

20 вірних відповідей =»5»

18-19 вірних відповідей = «4»

15-17 вірних відповідей = «3»

1. Умовно формування особистості фахівця можна поділити на ... .
  - A. три етапи: 1) довузівський, 2) період навчання у ЗВО, 3) після вузівський
  - B. два етапи: 1) довузівський, 2) після вузівський
  - C. чотири етапи: 1) довузівський, 2) період навчання у ЗВО, 3) після вузівський, 4) фаховий
  - D. п'ять етапів: 1) дитячий, 2) довузівський, 3) період навчання у ЗВО, 4) після вузівський, 5) фаховий
2. Виховання – це ... .
  - A. цілеспрямований, спеціально організований педагогічний процес взаємодії педагога зі студентами, організації різноманітної діяльності студентів.
  - B. періодично, вибірково організований педагогічний процес взаємодії педагога зі студентами
  - C. цілеспрямований, спеціально організований педагогічний процес взаємодії педагога зі студентами
  - D. педагогічний процес взаємодії педагога зі студентами
3. Виховна система ... .
  - A. завжди має риси авторського характеру
  - B. не завжди має риси авторського характеру
  - C. іноді має риси авторського характеру
  - D. інколи має риси авторського характеру
4. Важливими елементами виховної системи ЗВО є ... .
  - A. діяльність, пізнання, педагогічний мікроклімат, виховання
  - B. діяльність, спілкування, пізнання, імідж
  - C. діяльність, спілкування, пізнання, педагогічний мікроклімат
  - D. виховання, сумлінність, авторитет

5. Процесу виховання студентів притаманні наступні функції: ... .

- A. організаційно-мотиваційна, діагностична, проєктивна, формуюче-розвивальна, комунікативна
- B. організаційно-мотиваційна, діагностична, прогностична-проєктивна, формуюче-розвивальна, інформаційно-комунікативна, контрольньо-оцінювальна
- C. організаційна, діагностична, прогностична, формуюча, інформаційно-комунікативна, контрольньо-оцінювальна
- D. організаційна, правова, формуюча, інформаційно-комунікативна

6. Процес виховання у вищому закладі освіти здійснюється за такими напрямками виховання: ... .

- A. національне, моральне, трудове, правове, екологічне, естетичне, фізичне, тендерне
- B. національне, моральне, трудове, економічне, правове, антинаркотичне, екологічне, естетичне, фізичне, тендерне
- C. моральне, трудове виховання, економічне, антинаркотичне, естетичне, фізичне
- D. моральне, технічне, соціально-психологічне, фізичне, патріотичне

7. Систему моральних цінностей поділяють на ... .

- A. абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя
- B. - абсолютно вічні, громадянські та цінності особистого життя
- C. національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя
- D. народні, соціальні, громадські, особистісні

8. Процес виховання у ЗВО має особливості, до яких належать: ... .

- A. 1) багатофакторність; 2) комплексність; 3) варіативність; 4) двосторонність; 5) динамічність; 6) тривалість; 7) неоднозначність
- B. 1) однофакторність; 2) комплексність; 3) варіативність; 4) односторонність; 5) інтенсивність; 6) тривалість; 7) однозначність
- C. 1) однофакторність; 2) комплексність; 3) варіативність; 4) односторонність; 5) інтенсивність; 6) короткостроковість; 7) однозначність
- D. 1) однофакторність; 2) комплексність; 3) варіативність; 4) багатосторонність; 5) інтенсивність; 6) короткостроковість; 7) неоднозначність

9. Метод виховання — це ...

- A. спосіб взаємозв'язаної діяльності викладача і студентів, спрямований на свідомість, волю і поведінку
- B. спосіб діяльності викладача, спрямований на свідомість, волю і поведінку студентів
- C. програма взаємозв'язаної діяльності викладача і студентів, спрямований на свідомість, волю і поведінку
- D. форма суспільної поведінки, яка стимулює діяльність студента

10. Загальні методи виховання традиційно класифікуються на чотири групи методів: ... .
- A. формування свідомості; формування суспільної поведінки; стимулювання діяльності і поведінки; контролю й аналізу ефективності виховання
  - B. бесіда, лекція, диспут, переконування і прикладу
  - C. педагогічна вимога, громадська думка, вправлення, доручення
  - D. педагогічна вимога, привчання, вправлення, доручення
11. До методів організації діяльності студентів та формування досвіду суспільної поведінки належать... .
- A. педагогічна вимога, громадська думка, вправлення, доручення
  - B. бесіда, лекція, диспут, переконування і прикладу
  - C. конкурси, олімпіади, фестивалі та огляди художньої самодіяльності
  - D. змагання, заохочення, покарання, доручення
12. До методів контролю й аналізу ефективності виховання належать ... .
- A. бесіда, лекція, диспут, переконування і прикладу.
  - B. конкурси, олімпіади, фестивалі та огляди художньої самодіяльності.
  - C. педагогічне спостереження, бесіда, опитування, аналіз результатів діяльності студентів
  - D. змагання, заохочення, покарання, доручення
13. Особливість позааудиторної роботи полягає ... .
- A. у добровільній участі в ній, суспільній спрямованості, ініціативності та самодіяльності студентів.
  - B. в обов'язковій участі в ній, суспільній спрямованості, ініціативності та самодіяльності студентів
  - C. у добровільній участі в ній, національній спрямованості, ініціативності та самодіяльності студентів
  - D. в обов'язковій участі в ній, особистісній спрямованості, безініціативності та самодіяльності студентів
14. Організаційні форми виховної роботи: ... .
- A. змагання, привчання, вправлення
  - B. педагогічна вимога, громадська думка, доручення.
  - C. педагогічна вимога, громадська думка, диспути
  - D. масові, групові, індивідуальні
15. «Я-концепція» - це ... .
- A. динамічна система уявлень людини про самого себе та навколишній світ

- B. статична, незмінна система уявлень людини про самого себе
- C. динамічна система уявлень людини про самого себе
- D. стала система уявлень людини про навколишній світ

16. Формування «Я-концепції» починається ... .

- A. рано – у дошкільному віці
- B. пізно – зрілому віці
- C. у студентські роки
- D. у похилому віці

17. Найбільш сприятливо для виховання і самовиховання об'єктивно ... , так як воно допомагає висувати реальні посильні завдання, долати труднощі.

- A. позитивне уявлення про себе
- B. занижене уявлення про себе
- C. завищене позитивне уявлення про себе
- D. негативне уявлення про себе

18. Самовиховання - внутрішній вольовий процес, ...

- A. організатором якого є сам студент
- B. організатором якого є педагог
- C. організатором якого є педагог і сам студент
- D. організатором якого є батьки студента

19. Структура блоків моральних якостей ... .

- A. відносно динамічна, оскільки безперервно змінюється особистістю
- B. відносно стабільна, оскільки рідко змінюється особистістю
- C. відносно динамічна, оскільки періодично змінюється особистістю
- D. відносно стабільна, оскільки ніколи не змінюється особистістю

20. Серед моральних якостей, які мають особливе значення для майбутньої професійної діяльності, виокремлюють ... .

- A. професійний обов'язок, професійну самокритичність, професійну гордість і професійну естетику.
- B. професійний обов'язок, професійну гордість і професійну етику, громадянську спрямованість
- C. професійний обов'язок, професійну честь, професійну гордість і професійну етику
- D. професійні права, професійну впевненість, професійну гордість і професійну естетику

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Презентація завдань для самостійної роботи студентів (СРС) зі свого предмету та власних критеріїв оцінювання цієї СРС.

Завдання 2. Скажіть, які труднощі виникають під час створення проекту самостійної роботи студентів.

ЧАСТИНА III

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про причини породження суперечностей у педагогічній взаємодії викладача і студентів (Картки 1-2).

Завдання 2. Узагальніть інформацію карток 1-2.

Завдання 3. Проведіть бесіду за темою карток № 1-2. Аргументовано оцініть своїх студентів, спираючись на власні критерії оцінок.

Завдання 4. Виходячи зі свого педагогічного досвіду або досвіду Ваших колег, назвіть та опишіть ситуації, у яких ви або Ваші колеги зіткнулися з конфліктною поведінкою студентів. Визначте причини цього конфлікту. Скажіть, яку стратегію педагогічної поведінки Ви /Ваші колеги вибрали у названій ситуації.

Гра «Педагогічний конфлікт».

Умови виконання. Робота проводиться групами. Кожна група надає свої варіанти виконання завдання 4.

Інші групи:

- 1) проводять бесіду за темами повідомлення;
- 2) оцінюють виконання завдання (письмово кожному «студенту», який відповідав, виставляють оцінку за власне розробленими критеріями оцінювання цієї роботи (Завдання 3).

- ❖ Група, яка отримує оцінку, повинна створити конфліктну ситуацію. Група, яка оцінює, повинна знайти оптимальний вихід із цього конфлікту.
- ❖ Група, яка спостерігає, повинна прокоментувати ефективність вибраної педагогічної поведінки виходу із ситуації.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка 1

Причини породження суперечності в педагогічній взаємодії викладача і студентів

Суперечності містяться у самій природі педагогічної взаємодії, суб'єкти якої відрізняються за соціальним статусом і реалізують різні соціальні функції. Так, більшість викладачів (85,6%), за результатами дослідження, мають потребу в особистісній взаємодії зі студентами, яке досить часто не знаходить відгуку в студентів (лише 21,0%). Якщо ж ініціатива виходить переважно від викладача, то взаємодія проходить непродуктивно і не завжди досягає поставлених цілей через неузгодженість інтересів її суб'єктів.

Нормативність взаємин задається, зазвичай, викладачем, який прагне репрезентувати

передусім себе. Тому вони сприймаються студентом як примусові, позбавлені «вільного самовираження». Якщо ж потребу у взаємодії реалізує студент, зміст її пов'язується лише з навчальною діяльністю: «Інколи маю потребу у взаємодії з викладачем. Особливо, якщо такі стосунки сприяють вирішенню навчальних проблем, наприклад, позбутися академічної заборгованості»; «Ні, не маю такої потреби. Хіба що коли йду на практику й готую конспекти»; «Здебільшого ні. Хіба якщо з предмету щось не зрозуміло і то не завжди».

Таким чином, спілкування особистісного характеру виникає зрідка, хоча потреба у ньому в студентів існує: «Маю потребу в стосунках із викладачем як людиною, а не просто як з викладачем того чи іншого предмету».

Викладачі мають потребу в особистісному спілкуванні з тими студентами, які «скуто почуваються у групі». Під час такого спілкування «студенти більше розкриваються перед викладачем». Викладачі отримують інтерес і задоволення від таких стосунків, лише інколи скаржаться на брак часу для цього.

У чому ж причина таких розбіжностей у позиції студентів і викладачів стосовно взаємодії між ними? Одну з причин знайдемо, аналізуючи характер труднощів, яких зазнають студенти і викладачі у взаєминах один з одним. Результати дослідження показують, що лише 39,3% викладачів усвідомлюють труднощі взаємин зі студентами, з них 63,6% усю вину за ці труднощі «покладають» виключно на студентів: «Ображає небажання студентів навчатися», «Стикаюся з байдужістю, невихованістю студентів», «Труднощі в їхній невідкритості, замкнутості» тощо. Лише 14,3% опитаних викладачів розуміють взаємини як двосторонній процес і труднощі пов'язують з обома суб'єктами взаємодії: «Не завжди розуміємо один одного», «Розбіжність у поглядах і морально-етичних нормах поведінки викладачів і студентів», «Вимагаєш від студентів виконувати те, що самому не подобається».

Дослідження виявило, що лише 6,3% студентів не зазнають ніяких труднощів у взаєминах. Зміст і характер наявних труднощів такий: 55,2% студентів труднощі стосунків пов'язують лише з особливостями викладачів («нерозуміння студентів», «нав'язування своєї думки», «грубий тон» тощо), 15,6% студентів вважають, що труднощі містяться в них самих («нерішучість, страх», «залежність від викладача» тощо), 29,2% студентських труднощів залежать від обох учасників («нерозуміння один одного», «немає довіри», «відсутня взаємодопомога, взаємопідтримка» тощо).

Переважання позиції «обвинувачувача» і в студента, і у викладача створює нездоланий бар'єр взаємин між ними. Через відмінність соціально-рольових статусів («викладач» і «студент»), нерозуміння викладачами важливості (чи небажання) допомогти студентові підняти його статус до статусу: «Ти – майбутній викладач», «Ти – мій майбутній колега», створюється критична ситуація, коли вчинки студента, породжені його «Я-образом», вступають у суперечність з оцінками його як особистості з боку викладача.

«Якщо дехто вчинив якусь агресивну дію стосовно «Я-концепції», то це вже принциповий конфлікт. Людина може витримати все: її сподівання не виправдались, її примушують вийти з ролі тощо, але якщо зазіхають на її «Я-концепцію», то тут вона чинить відчайдушний опір, що і є стрижнем конфліктності» (І. Т. Ішмуратов). Розуміючи можливі соціальні наслідки конфліктності з викладачами, студенти намагаються уникати конкретних актів особистісних взаємин із ними. Педагогічна взаємодія характеризується певним характером ставлення педагога до студента (і навпаки), а будь-яке ставлення має дві підструктури: мотиваційну й операційну (вчинкову, поведінкову). *Мотиваційна*

підструктура – це емоційно-ціннісна позиція щодо іншої людини. *Ставлення операціональне* – це система поведінкових реакцій і вчинків. *Стиль взаємин* – це фон, на якому розгортаються всі акти педагогічної взаємодії викладача та студента, який залежить від співвідношення мотиваційної та операціональної сторони ставлення один до одного.

Картка 2

СТИЛІ ВЗАЄМИН МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ І СТУДЕНТАМИ

Мотив. Вчинок. Стиль взаємин : 1) *стійкий позитивний стиль взаємин*; 2) *стійкий негативний стиль взаємин*; 3) *пасивно негативний стиль взаємин*; 4) *пасивно позитивний стиль взаємин*.

Чому виникає негативний (стійкий або пасивний) стиль взаємин і поведінки, який виступає як бар'єр спілкування або стосунків викладача і студента?

Студент живе теперішнім часом і має потребу реалізувати себе тепер і тут (власні інтереси, бажання сьогодення). Педагог же реалізує інтерес, який пов'язаний із майбутнім студента, з його професійною діяльністю (інтерес до розвитку й професійного становлення студента). Він також відчуває відповідальність за якість підготовки фахівця.

Викладач повинен бачити обидва інтереси (ситуативний теперішній інтерес і майбутній інтерес розвитку) та показати їх студентові: «Я розумію, що Ви не бачилися цілу добу і Вам хочеться поговорити, але треба працювати» або «Я розумію, що Вам важко поєднувати навчання і працю, але Ви не змогли розібратися в складному матеріалі (ситуативний інтерес) та не будете знати, як проводити виховну роботу чи подавати учням цей матеріал», або «Треба знаходити час на самоосвіту – це Ваше майбутнє» (майбутній інтерес розвитку). Викладач дає студентові право вибору прийняти рішення, але відповідальність за майбутнє повинен взяти студент на себе.

Причиною бар'єру може бути спотворене сприймання викладача (або студента): «Ви завжди спізнюєтесь», «Як завжди Ви не готові», «Занадто багато помилок робите» тощо. Негативна форма заспокоєння: «Не ображайтеся, але я повинна Вас попередити...» Пряме рольове протиставлення: «Ви ще не викладач, тому слухайте, що кажу я...» Розбіжність в оцінках і в їх критеріях (викладач: «Ставлю «незадовільно», студент: «Я ж усе прочитав, я готувався...»

Авторитарні форми звернення та прийоми спілкування: накази, докори, команди, критика, звинувачення тощо.

Розбіжність між сформованим уявленням студента про себе як суб'єкта професійної ролі («Я – майбутній вчитель») і невиправданим сподіванням на відповідну зміну ставлення до себе викладачів.

Об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення непорозумінь перебувають у динамічній взаємодії. Вони створюють бар'єри взаєморозуміння, які зі свого боку породжують труднощі в педагогічному спілкуванні. Як запобігти цим бар'єрам? По-перше, навіть відчуття викладачем своєї правоти повинно супроводжуватися гідною поведінкою, а це залежить від загальної і педагогічної культури та педагогічної етики викладача, від його коректності, а то й винахідливості. Наприклад, студент не підготувався до контрольної роботи й демонстративно поклав викладачу на стіл чистий аркуш паперу. Реакція викладача: «Ви зробили дві помилки: не вказали дату й немає Вашого підпису. А ще я пропоную переробити все та здати звіт про самостійну роботу на наступному занятті». Як результат –

студент роботу виконав.

По-друге, причиною бар'єру може бути зухвала поведінка самого студента. Це викликає спалах негативних емоцій у викладача. Але емоції виконують лише сигнальну функцію, а не регульовальну (пригадайте: «Я про це подумаю завтра»). Негативна оцінка викладача особистості студента при цьому не має стимулюючого впливу. Студент у цей момент також може бути в стані афекту. Можливо, краще застосувати «Я-повідомлення»? Якщо придушувати конфліктну ситуацію силою свого авторитету (соціальною роллю), вона може набути внутрішньо особистісного характеру, перенестися у внутрішній план.

Професійна позиція викладача зобов'язує його брати відповідальність за вирішення проблемної ситуації на себе, довести її вирішення до логічного завершення. Проте в жодному разі не доводити її до зіткнення і руйнування педагогічної взаємодії, до конфлікту.

Проблеми взаємодії не повинні негативно впливати на педагогічний процес. У ситуації педагогічної взаємодії викладача зі студентом виникають взаємні оцінні ставлення (В. В. Власенко). За змістом вони можуть збігатися (взаємна прихильність або неприязнь), однак за характером вияву не завжди є однаковими.

Якщо ставлення викладача до студента здебільшого є відкритим і конкретно вербально вираженим (оцінка успішності, характеристика особистості, моральне судження щодо вчинку студента тощо), то ставлення студента до викладача переважно є прихованим, тобто зовнішньо вербально не вираженим. Навіть слово-подяка або привітання викладача зі святом не завжди є щирою оцінкою, а наслідок дії механізму «соціального очікування»: намагання говорити те, що, як нам видається, інші хочуть від нас почути. Щоб переконатися у цьому, достатньо порівняти ці відкриті оцінки з оцінками окремих викладачів, які даються їм студентами в колі своїх друзів. Такі «подвійні» оцінні стандарти найчастіше застосовуються щодо викладачів із авторитарним стилем педагогічної взаємодії.

ЧАСТИНА IV

Завдання 1. Опишіть дві педагогічні конфліктні ситуації, які виникали у вас під час проведення заняття (лекції або практичного заняття) на кафедрі.

План відповіді

Опишіть, як ви вийшли з цієї ситуації: яку стратегію Ви використали для вирішення конфлікту і чому? Чи була вона ефективною? До якої стратегії ви частіш за все звертаєтесь для вирішення конфліктних ситуацій? Чому?

Завдання 2. Проаналізуйте причину конфлікту і запропонуйте практичну пораду запобігання такого виду конфлікту або позитивного його вирішення.

Завдання 3. Змодельуйте своєю групою конфліктну педагогічну ситуацію і обговоріть з іншими варіанти реагування і стратегії поведінки у цій ситуації.

Завдання 4. Оберіть варіанти стратегій поведінки, які Вам сподобались і Ви вважаєте їх найбільш ефективними. Аргументуйте свій вибір.

- ❖ **Умови виконання.** Здобувачі-студенти працюють групами. Кожна група презентує свої конфліктні ситуації. Вибір форми презентації за групою.

Завдання 5. Ознайомтеся з методикою К. Томаса - Р. Килманна «Засоби реагування у конфліктних ситуаціях».

Засоби реагування у конфліктних ситуаціях

(за методикою К. Томаса- Р. Килманна)

ЕКСПРЕС-ДІАГНОСТИКА

Інструкція. Оцініть, наскільки притаманна вам та чи інша поведінка у конфліктній ситуації: найчастіше - 3 бали, від випадку до випадку – 2 бали, рідко – 1 бал.

Перелік питань

1. Погрожую або «б'юся».
2. Намагаюся прийняти точку зору супротивника, зважати на неї, як на свою.
3. Шукаю компроміс.
4. Допускаю, що не правий, навіть якщо не можу повірити в це остаточно.
5. Уникаю противника/опонента.
6. Бажаю будь-що-будь домогтися своїх цілей.
7. Намагаюся з'ясувати, з чим я згоден, а з чим - категорично ні.
8. Іду на компроміс.
9. Здаюся.
10. Змінюю тему.
11. Повторюю одне і те ж, поки не доб'юся свого.
12. Намагаюся знайти джерело конфлікту, зрозуміти з чого все почалося.
13. Трохи поступаюся і підштовхую тим самим до поступок іншу сторону.
14. Пропоную перемир'я.
15. Намагаюся звернути все в жарт.

А – ПИТАННЯ 1, 6, 11; Б – ПИТАННЯ 2, 7, 12; В – ПИТАННЯ 3, 8, 13; Г – ПИТАННЯ 4, 9, 14; Д – ПИТАННЯ 5, 10, 15.

❖ Обробка та інтерпретація результатів

Підрахуйте бали відповідно до ключа. Загальна кількість балів дозволить виявити переважну стратегію поведінки у конфлікті.

А – КОНКУРЕНЦІЯ - жорсткий стиль вирішення конфліктів. Такі люди стоять на своєму, захищаючи свою позицію, у що би то не стало намагаються виграти. Упевнені, що завжди праві.

Б - СПІВРОБІТНИЦТВО - стиль примирення - орієнтування на "згладжування кутів" з урахуванням того, що завжди можна домовитися, а також на пошук альтернативи вирішення, яке здатне задовольнити обидві сторони.

В – КОМПРОМІС - з самого початку простежується установка на справедливе рішення.

Г – ПРИСТОСУВАННЯ - м'який стиль-проявляється в готовності стати на позицію супротивника / опонента і відмовитися від своєї позиції.

Д – УНИКНЕННЯ - цей стиль орієнтований на відхід від конфлікту. Люди цього типу намагаються не загострювати ситуацію, не доводити її до відкритого зіткнення.

ЧАСТИНА V

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

- ✓ Створення проекту: розробка виховних завдань на практичному занятті зі свого предмету
- ✓ Пропозиції щодо виховних заходів на Вашій кафедрі з указівкою їх завдань і методів реалізації та підготовка до обговорення запропонованих проектів

РЕКОМЕНДОВАНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО КОНТРОЛЮ:

1. Конспект лекції № 7.
2. Картки №№ 1-2 (інформаційний матеріал практичного заняття № 7).
3. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
4. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко. К. :«Центр учбової літератури», 2014. 288 с.

БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. /В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко. Д., 2014. 416 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
3. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко. К. :«Центр учбової літератури», 2014. 288 с.
4. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW).
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. 2015. -

Режим доступу: www.mon.gov.ua.

6. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. 2016. – Режим доступу:[http://doc.zsmu.edu.ua /index.php](http://doc.zsmu.edu.ua/index.php)
7. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.psyh.kiev.ua/Подоляк_Л.Г.,_Юрченко_В.І._Психол...
8. Тест Томаса- Килманна, ТКІ [Електронний ресурс]. 2023. – Режим доступу: <https://psytests.org/result?v=tkiAHS-4Nf>

ДОПОМІЖНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Буяльська Т. Б. Робота кураторів академічних груп у вищому навчальному закладі /Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак, Л. А. Мацько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://posibnyky.vntu.edu.ua/r_k/index.html.
2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
3. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. 2016. – Режим доступу:[http://doc.zsmu.edu.ua /index.php](http://doc.zsmu.edu.ua/index.php)

ЗАНЯТТЯ № 8 - 9

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЇЇ ОБ'ЄКТИВНИЙ І СУБ'ЄКТИВНИЙ ХАРАКТЕР

Комунікативна тема: *Бесіда «Педагогічна діяльність: її об'єктивний і суб'єктивний характер. Аналіз конкретних педагогічних ситуацій у системі «викладач-студент». Педагогічні поради для подолання бар'єру у комунікації. Діагностика стилю керування навчально-виховним процесом*

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- *Перевірка знань засобів спілкування, невербальних компонентів спілкування, педагогічних засобів реагування та стратегій поведінки під час виникнення бар'єру у комунікації.*
- *Розвиток комунікативних умінь спілкування у системі «викладач - студент», стратегій та умінь реагування під час конфліктних педагогічних ситуацій та під час виникнення бар'єру у комунікації.*
- *Розвиток умінь проектувати власну виховну роботу зі студентами, розробляти й аналізувати виховні завдання навчального заняття, використовувати різноманітні методи виховання на практичному занятті.*
- *Розвиток умінь самооцінки і самоаналізу.*

ЗАВДАННЯ

Освітні – закріпити знання про види і форми спілкування у системі «викладач-студент», про стратегії й тактики спілкування у конфліктних педагогічних ситуаціях, під час виникнення бар'єру у спілкуванні, про діагностику стилю керування навчально-виховним процесом, про проблеми виховання сучасної студентської молоді.

Розвивальні – розвиток уміння раціонального використання видів і форм спілкування у системі «викладач-студент», уміння ефективного використання стратегії й тактики спілкування у конфліктних педагогічних ситуаціях, під час виникнення бар'єру у спілкуванні, уміння проводити бесіди з проблем виховання сучасної студентської молоді для організації занять зі свої дисципліни.

Виховні – розвиток творчої активності та самостійності мислення, стимулювання до активної педагогічної роботи, самоаналізу та самооцінки.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «девіантна поведінка», «конформна поведінка», «дидактогенна поведінка», «адитивна поведінка», «агресивна поведінка», «суїцидальна поведінка», «кримінальна поведінка». «профілактика виховання».
2. Основні стилі керування навчально-методичним процесом на практичному занятті.
3. Основні прийоми і тактики вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.
4. Основні тактики і стратегії спілкування у системі «викладач-студент».
5. Основні напрямки профілактики виховної діяльності у ЗВО.
6. Основні функції профілактики виховної діяльності у ЗВО.
7. Основні методи виховної діяльності у ЗВО.
8. Систему превентивного виховання у закладі вищої освіти.
9. Основні стратегії поведінки у конфліктній педагогічній ситуації.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях педагогіки з питань стилів керування навчально-виховним процесом та стратегій і тактик спілкування у системі «викладач- студент».
2. Використовувати знання про методи виховання на практиці.
3. Проектувати власну виховну роботу зі студентами.
4. Розробляти й аналізувати виховні завдання навчального заняття.
5. Використовувати різноманітні стилі керування навчально-методичним процесом на практичному занятті.
6. Використовувати основні прийоми і тактики вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.

7. Виконувати самоаналіз і самооцінку своєї педагогічної поведінки у конфліктних ситуаціях.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Психолого-педагогічні основи процесу виховання».
2. Основними стилями керування навчально-виховним процесом у ЗВО.
3. Основними стратегіями і тактиками спілкування у системі «викладач-студент».
4. Основним комплексом профілактичних заходів на попередження негативних явищ у молодіжному середовищі.
5. Основними прийомами і тактиками вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття за розділом педагогіки з теми «Педагогічна майстерність викладача вищої школи».

Критерії оцінювання завдання 1 за традиційною шкалою:

20 вірних відповідей =»5»

18-19 вірних відповідей = «4»

15-17 вірних відповідей = «3»

1. Основними ступенями педагогічної майстерності є ... .
  - A. педагогічні знання, гуманізм, педагогічне новаторство
  - B. педагогічний професіоналізм, педагогічна майстерність, педагогічне новаторство
  - C. педагогічна творчість, педагогічне мистецтво, педагогічне новаторство
  - D. педагогічна етика, педагогічне мислення, гуманізм
2. Педагогічна майстерність включає обов'язкові структурні компоненти: ... .
  - A. морально-духовні вартості, професійні знання, соціально-педагогічні якості, психолого-педагогічні уміння, педагогічну техніку
  - B. гуманістичну спрямованість, національну гідність, інтелігентність, психолого-педагогічні уміння
  - C. совісність (сумління), честь, справедливість і об'єктивність
  - D. совісність (сумління), етику, справедливість
3. Сутність педагогічного такту полягає в ... .
  - A. педагогічно доцільному ставленні та впливові викладача на студента, в пошані до особистості студента
  - B. об'єктивності й соціальної справедливості

- C. готовності підтримувати й обстоювати гідність, репутацію – особисту чи колективну
- D. сумлінності, честі, справедливості та суб'єктивності

4. Важливою передумовою становлення ... викладача вищої школи є наявність у нього необхідних соціально-педагогічних якостей і психолого-педагогічних умінь

- A. професіоналізму й педагогічної майстерності
- B. совісності й чесності
- C. справедливості й об'єктивності
- D. активності й майстерності

5. ... – це перелік якостей особистості, необхідних для успішного виконання функціональних обов'язків з конкретного фаху.

- A. професіограма
- B. соціально-педагогічні якості
- C. психолого-педагогічних умінь
- D. педагогічні навички

6. – ... це результат виховного впливу на особистість сім'ї, освітньо-виховних закладів тощо.

- A. педагогічний такт
- B. психолого-педагогічних умінь
- C. соціально-педагогічні якості
- D. педагогічні здібності

7. Педагогічна професія вимагає ... .

- A. постійного емоційного, інтелектуального і фізичного напруження
- B. відсутності в особистості стійких, виражених соціально-педагогічних якостей
- C. копіювання своїх колишніх викладачів
- D. певних соціальних навичок

8. Через 10-15 років педагогічної діяльності в структурі особистості фахівця виникають зміни, які отримали назву ....

- A. психолого-педагогічні умінь
- B. професійних деформацій
- C. соціально-педагогічні якості
- D. соціально-педагогічні здібності

9. ... викликаються у результаті поєднання у поведінкові комплекси індивідуальних особливостей викладача з відповідними структурами функцій педагогічної діяльності.

- A. типологічні деформації

- B. загально педагогічні деформації
- C. індивідуальні деформації
- D. соціальні деформації

10. У поведінці педагога починають переважати надмірна самовпевненість, ментарство, догматизм, відсутність гнучкості у спілкуванні з колегами і студентами. Це ....

- A. типологічні деформації
- B. загально педагогічні деформації
- C. індивідуальні деформації
- D. соціальні деформації

11. Науковці визначають наступні типологічні деформації: ... .

- A. «педагог-комунікатор», «педагог-організатор», «педагог-інтелект», «педагог-предметник»
- B. автократичні, авторитарні, демократичні, конформні, алогічні
- C. автократичні, артистичні, демократичні, гуманістичні, алогічні
- D. демократичні, соціальні, алогічні, інтелектуальні

12. ... визначаються змінами, які відбуваються з підструктурами особистості і зовнішньоне пов'язані з процесом педагогічної діяльності.

- A. типологічні деформації
- B. загально педагогічні деформації
- C. індивідуальні деформації
- D. психологічні деформації

13. Стилi керівництва викладача: ... .

- A. «комунікатор», «організатор», «інтелект», «предметник»
- B. автократичний, авторитарний, демократичний, конформний, алогічний
- C. автократичний, артистичний, демократичний, гуманістичний, алогічний
- D. алогічний, автократичний, реактивний, прагматичний, відкритий

14. Педагогічна техніка -... .

- A. оптимальне управління емоціями, настроєм, прояв соціально перцептивних здібностей
- B. виразна демонстрація студентам певних почуттів, суб'єктивного ставлення до тих чинних дій студентів
- C. сукупність засобів, прийомів, навичок, які використовуються у навчально-виховній роботі
- D. сукупність педагогічних здібностей та психолого-педагогічних навичок

15. Технології здійснення різноманітних навчально-виховних заходів, уміння проводити їх на високому методичному рівні – це ... .

- A. компонент педагогічної техніки
- B. компонент педагогічного такту
- C. компонент педагогічного стилю
- D. компонент педагогічної практики

16. Професійно важливими якостями європейських викладачів вважаються ... .

- A. кар'єризм, любов до людей, працелюбність, емоційність
- B. високий рівень самоконтролю, емоційна врівноваженість, комунікабельність, готовність до співробітництва, впевненість у собі
- C. середній рівень депресії, неправдивості, психопатія, іпохондрія
- D. емоційна виваженість, честолюбство, самовпевненість, комунікабельність

17. За класифікацією В. А. Кан-Калика, структура професійно-педагогічного спілкування включає наступні етапи: ... .

- A. прогностичний, комунікативний, управлінський, заключний
- B. підготовчий, директивний, управлінський, заключний
- C. перспективний, аналізуючий, управлінський, заключний
- D. вступний, основний, управлінський, додатковий, заключний

18. Стель спілкування визначає три типи викладачів:

- A. «інтенсивний», «слабкий» і «надмірний»
- B. «проактивний», «реактивний» і «надактивний»
- C. «інтенсивний», «реактивний» і «надмірний»
- D. «експресивний», «проактивний», «надактивний»

19. ... – виникнення і загострення протиріч між членами групи.

- A. конфліктна ситуація
- B. педагогічна ситуація
- C. типова ситуація
- D. виняткова ситуація

20. Види конфліктних педагогічних ситуацій (за М. М. Рибаким): ... .

- A. конфліктні ситуації виховання, конфліктні ситуації спілкування, конфліктні ситуації стосунків
- B. конфліктні ситуації домовляння, конфліктні ситуації оцінювання, конфліктні ситуації стосунків
- C. конфліктні ситуації діяльності, конфліктні ситуації поведінки, конфліктні ситуації стосунків
- D. конфліктні ситуації вимог, конфліктні ситуації поведінки, конфліктні ситуації стосунків

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Створіть презентацію проекту виховних завдань на практичному занятті зі свого предмету.

Завдання 2. Надайте пропозиції щодо виховних заходів на Вашій кафедрі з указівкою їх завдань та методів реалізації.

Завдання 3. Скажіть, які труднощі виникають під час створення проекту самостійної роботи студентів.

ЧАСТИНА III

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про проблеми виховання сучасної студентської молоді та попередження негативних явищ у молодіжному середовищі (Картки 1, 2).

Завдання 2. Узагальніть інформацію карток 1-2:

- ✓ повідомте про основні відхилення у молоді від норм поведінки;
- ✓ розкрийте основні засади попередження негативних явищ у молодіжному середовищі;
- ✓ виходячи зі свого педагогічного досвіду або досвіду Ваших колег, назвіть та опишіть ситуації, у яких Ви або Ваші колеги зіткнулися з девіантною поведінкою студентів - визначте тип цієї девіації;
- ✓ скажіть, яку стратегію педагогічної поведінки Ви/ Ваші колеги вибрали у названій ситуації;
- ✓ перерахуйте профілактичні заходи, які спрямовані на попередження виникнення подібних ситуацій.

Спирайтеся на педагогічний досвід Вашої кафедри або матеріал картки № 2.

Гра «Педагогічний конфлікт»

Умови виконання. Робота проводиться групами. Кожна група надає свої варіанти виконання завдання.

Інші групи:

- 1) проводять бесіду за темами повідомлення;
- 2) оцінюють виконання завдання (письмово кожному «студенту», який відповідав), виставляючи оцінку за власне розробленими критеріями оцінювання цієї роботи (Завдання 1-2).

- ❖ Група, яка отримує оцінку, повинна створити конфліктну ситуацію. Група, яка оцінює, повинна знайти оптимальний вихід із цього конфлікту.
- ❖ Група, яка спостерігає, повинна прокоментувати ефективність вибраної педагогічної поведінки виходу із ситуації.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка 1

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Кожне суспільство має свою систему цінностей, яка містить вимоги до поведінки. У разі порушення визначених вимог відбувається відхилення, які можуть носити як позитивний, так і негативний характер. До позитивних відхилень належить обдарованість, яка є відхиленням у розумовому розвитку студента, проявляється через творчість. Такі негативні соціальні відхилення у суспільстві, як злочинність, хуліганство, алкоголізм, наркоманія впливають на розвиток і становлення студента.

Порушення соціальних норм у суспільстві викликає *девіації* (від лат. «*deviatio*» * відхилення) - це відхилення від норм встановлених у суспільстві. Наслідком девіації є *девіантна поведінка*.

Девіантна поведінка - це система дій і вчинків людини, соціальних груп, що суперечать соціальним нормам або визнаним у суспільстві шаблонам і стандартам поведінки, які проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, не адаптованості, порушенні процесів само актуалізації та ухиленні від морального і етичного контролю особистості над власною поведінкою.

Найпростішим типом девіації є *делінквентна поведінка*, яка характеризується психологічною схильністю до асоціальних вчинків, які не ведуть до кримінальної відповідальності. Тобто студентам властиві дрібні вчинки, які ґрунтуються на стереотипних діях. Здебільшого це агресивні насильства, вимагання, татуювання, носіння сережок, блукання тощо.

Татуювання - це мистецтво прикрашати своє тіло за допомогою «вічного малюнку» (пікти). Татуювання зародилося ще в первісному суспільстві. Жінки прикрашали себе тату, щоб захиститися від замовлянь, зурочення, а чоловіки, щоб показати фізичну силу, мужність. Крім того, татуюванням таврували рабів, злодіїв, злочинців. Воно було знаком племені, вказувало на соціальний статус.

Пірсинг як і тату — назавжди. Дірочки для сережок у мочці вуха — це прекрасно, але пірсинг у носі, язика, пупку, сосках та інших інтимних місцях може бути шкідливими для здоров'я, особливо, якщо проведені без дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

Конформна поведінка. Конформність - це риса характеру студента, свідоме прийняття ним поглядів, цінностей або норм поведінки певної соціальної групи під тиском зовнішніх обставин та всупереч власним переконанням. Людина-конформіст, або жертва соціалізації, повністю адаптувалася до середовища, проте не здатна протистояти йому. При цьому людина прилаштовує свою поведінку під чужі еталони (негативні чи позитивні для суспільства).

Дидактогенна поведінка — це поведінка студента, яка викликана порушенням педагогічного такту з боку викладача. Дидактогенія виражається страхом (школофобія, дидактофобія), пригніченим станом, що негативно впливає на навчально-пізнавальну діяльність студента, здоров'я, поведінку.

При несприятливих умовах соціалізації проходить перехід від делінквентної до девіантної поведінки. Проявом девіантної поведінки є ситуаційно обумовлені поведінкові реакції.

Адиктивна поведінка є наслідком прагнення втечі від дійсності шляхом штучної зміни

свого стану засобами цигарок, алкоголю, наркотиків чи певних видів діяльності. Поняття використовується для визначення опису поведінки того, хто вживає токсичні речовини і алкоголь на тому етапі, коли ще не сформована фізична залежність. Бажання «увійти» в адиктивну поведінку спостерігається у студентів, які втрачають ідеали у житті, життєві цінності та ціннісні орієнтації, сім'ю, близьких, розчаровуються у професії тощо.

Куріння - це небезпечна хвороба, яка приводить до руйнування здоров'я. До певного часу нікотин діє на організм непомітно, приховано. Причин поширення куріння серед студентів є багато, зокрема, негативний приклад батьків, реклама цигарок, перегляд фільмів, невміння організувати дозвілля, займатися корисними справами.

П'янство і алкоголізм. Особливістю даної патології суспільного життя є те, що п'янство і алкоголізм взаємопов'язане з іншими відхиленнями: соціальним паразитизмом, аморальною поведінкою, правопорушеннями. Під п'янством розуміють систематичне та надмірне вживання алкоголю, яке приводить до втрати здоров'я і контролю над собою і є початковою стадією алкоголізму. У медичній практиці *алкоголізм* — це хронічне захворювання, яке характеризується нездоланим потягом до спиртних напоїв. З соціальної позиції *алкоголізм* - це форма девіантної поведінки, яка характеризується патологічним потягом до спиртного і подальшою деградацією особистості.

Наркоманія і токсикоманія. *Наркоманія* - пристрасть до речовин, які викликають ейфорію. Наркотик - засіб рослинного або синтетичного походження, який впливає на фізичний стан і психіку людини. Наркотики за силою наркотичної дії, інтенсивністю потягу не можна прирівнювати до алкоголю. Алкоголік, усвідомивши шкоду випивки на організм, здатний самостійно кинути пити, але випадків самостійно припинити вживання наркотиків практично немає. Є певні закономірності цієї пристрасті. До наркотичного звикання схильні всі люди, але у кожного воно проходить по-різному. Під наркоманією розуміють застосування наркотиків або прирівняних до них засобів без медичних показань, у наслідок чого проходить зміна життєвих стереотипів, фізичні і психічні розлади здоров'я.

Проблеми пов'язані з наркоманією:

- соціальна пасивність, поступова втрата трудових і сімейних функцій;
- зниження інтелектуального рівня;
- емоційна глухота, моральна і соціальна деградація.

Токсикоманія. Розрізняють токсикоманію двох видів: 1) токсикоманія, яка пов'язана із зловживанням стимуляторів; 2) токсикоманія, яка пов'язана з вдиханням летючих ароматичних речовин.

Зловживання стимуляторів, які не належать до наркотиків (кава, чай), гостре отруєння якими викликає уявну бадьорість, приплив сили, потяг до праці, ясність розуму.

При постійному вживанні стимуляторів виникає звикання і тому організм потребує збільшення дози, а припинення приводить до непрацездатності, з'являються втома, в'ялість, знижується настрій, виникають суїцидальні думки.

Небезпека токсикоманії полягає у тому, що в результаті інтоксикації (отруєння) парами летючих хімічних речовин (парів клею, бензину, побутових аерозолів, речовин для розведення фарби тощо) призводить до серцевої недостатності, до проблем центральної нервової системи. Частіше всього токсикоманія виникає у бездоглядних, безпритульних людей. Систематична інтоксикація викликає порушення поведінки, ауто агресивні дії.

Агресивна поведінка. Агресія (астенічна реакція) може бути спрямована проти інших, проти себе, агресія як забуття, як примітивна поведінка. Агресія — це стан, який включає

залякування, бажання напасти, ворожість, жорстокість, вандалізм, грубість, задирикуватість, роздратованість. *Аутоагресія* тобто замах на цілісність свого організму, скоюється в стані афекту.

Суїцидальна поведінка — це девіантна поведінка, яка пов'язана з навмисним позбавленням себе життя (самовбивство). У вузькому медико-правовому смислі — це вид насильницької смерті з указанням її причини. У широкому розумінні суїцид — це вид самознищуючої поведінки, до якої належить п'янство, куріння, вживання наркотиків, об'їдання, альпінізм, мотогонки тощо.

Можна виділити три типи суїцидальної поведінки: *демонстративна, афективна і справжня*.

Демонстративний тип характеризується намаганням показати реальність суїцидних намірів, звернути на себе увагу, поспівчувати. Такі спроби здійснюються відкрито, артистично, але, нерідко в силу випадковості, можуть закінчитися трагічно. Афективний тип виражається здійсненням суїциду в стані піднесених емоцій. У даному випадку завжди присутня демонстративність. Справжня суїцидальна поведінка завжди обдумана і спланована, підкріплена бажанням покінчити з собою. Усі приготування проводяться приховано.

Самовбивство підлітків і молоді - це спосіб впливу на інших людей: демонстрування кохання, виклик допомоги, звільнення від депресії, сімейного конфлікту тощо.

Психічні розлади, пов'язані з психопатологією, внаслідок чого появляється вразливість до психогенних впливів. Реакція при цьому носить астеничний, шизоїдний, параноїдальний характер, так як вражається самосвідомість і емоційна сфера. З'являються особистісні розлади: синдром відчуження, деперсоналізація, роздвоєння особистості, дереалізація, апатії, депресії, скутість. Важливе значення мають межові зони між нормою і відхиленням, внаслідок чого неможливо провести чітку межу між природним проявом характеру і його відхиленням.

Оскільки домінуючим видом діяльності у студентів є навчальна діяльність, тому найбільш характерними розладами є дидактогенні розлади.

Проституція - це форма девіантної поведінки, яка проявляється у безладних, знеособлених, позашлюбних статевих стосунках, здійснених за плату. Проституція - це поведінка особи, яка вступає у статевий зв'язок за відповідну плату, веде безладне статеве життя. Розрізняють чоловічу (*жигало*) і жіночу (*повія*) проституцію; дорослу і дитячу проституцію. Найбільш вивченою є жіноча проституція. При цьому суб'єкт (жінка, чоловік, дитина) стає товаром, а її тіло об'єктом «купівлі-продажу».

Злочин — протиправне, суспільно небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права (згвалтування, нанесення значних тілесних ушкоджень тощо).

Злочинність - це форма девіантної поведінки, яка досягає найвищого рівня небезпеки, що визначається карним законом.

Кримінальна поведінка — протиправний вчинок, який карається кримінальним законом.

Картка 2

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Діяльність, яка спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню проблем і негативних явищ називається *профілактикою* (від грецьк. Προφυλακτικός - запобіжний). Термін «профілактика» запозичений з медичних знань, але широко використовується у педагогічній науці. Складовою профілактики є педагогічна, соціальна, правоохоронна і медико-оздоровча.

Профілактика у виховній діяльності професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти спрямовується на

- створення умов, які допоможуть адаптуватися студентам до навчання;
- забезпечення діагностики соціально-педагогічної проблеми;
- організацію просвітницької роботи;
- організацію дозвілля студентів;
- здійснення превентивних заходів, які запобігали б дезадаптації студентів;
- сприяння у соціально-педагогічній допомозі та захисту студента.

Профілактика є складовою педагогічної діяльності. Вона включає комплекс заходів, які повинні попередити погіршення стану суб'єкта діяльності та виникнення проблем. Недоліком профілактики є те, що вона не усуває індивідуальних проблем та не допомагає захистити студента від негативного впливу соціальних чинників.

З метою забезпечення оптимальних умов для саморозвитку молоді у системі освіти України згідно Закону «Про освіту» (Стаття 21. Психологічна служба в системі освіти) діє психологічна служба. Вона виконує такі функції:

- виявлення загальних і особистих соціальних проблем;
- вивчення і діагностика індивідуальних особливостей студентів;
- надання допомоги куратору в роботі з студентом, групою, батьками;
- соціальний захист того, у кого виникли проблема;
- соціальний захист групи від окремих осіб;
- соціально-педагогічна оцінка проведених виховних заходів у групах, ЗВО;
- безпосередня підготовка соціально-педагогічних заходів з різними групами школярів, окремими учнями, вчителями, батьками та ін.

Основними напрямками попередження негативних явищ у студентському середовищі є

- Превентивна діяльність.
- Просвітницька діяльність.
- Посередницька діяльність.

Здійснення профілактичних заходів, які спрямовані на попередження виникнення патологій у студентському середовищі (алкоголізм, п'янство, наркоманія, проституція тощо) та їх наслідків (протиправна, адитивна, девіантна, суїцидальна поведінка, незайнятість тощо) називається *превентивною діяльністю* (превенція — попередження, пересторога).

Використовуючи різноманітні методи профілактичної роботи, педагог виконує просвітницьку роль, навчає позитивного досвіду формування здорового способу життя, виховує ті цінності у студента, які допоможуть задовольнити свої потреби.

Посередницька діяльність полягає в установленні зв'язків із закладами, які

забезпечують соціальний захист: заступником голови адміністрації із соціальних питань; працівниками відділу освіти, соціального захисту, центру зайнятості, правоохоронних органів, відділу культури; спеціалістами психолого-медико-педагогічних консультацій, медико-експертної комісії, соціальних служб для молоді та сім'ї, територіального Центру медико-соціальної реабілітації інвалідів з порушеннями опорно-рухового апарату; представниками благодійних молодіжних громадських організацій.

Система превентивного виховання у закладі вищої освіти - керована діяльність, яка забезпечує теоретичну і практичну реалізацію профілактичних заходів, спрямованих на попередження та подолання відхилень у поведінці студентів. *Профілактичні заходи* можна розділити на три типи: *первинну, вторинну, третинну*.

Первинна профілактика здійснюється у суспільстві у цілому, спрямовується на збереження і розвиток умов, які забезпечують здоров'я і збереження життя людини, на попередження несприятливого впливу на неї факторів соціального і природного середовища. Первинна профілактика є масовою і найбільш ефективною.

Завданням *вторинної профілактики* є діяльність конкретного освітнього закладу, яка спрямована на запобігання можливих порушень. Показником необхідності профілактичних заходів є характер поведінки студента, який завдає шкоди суспільству чи інтересам окремих осіб (агресивність, грубість, брехливість, лінощі, забіякуватість тощо).

Порушення поведінки засвідчує про спотворення ціннісних орієнтацій і недоліки внутрішніх регуляторів поведінки людини.

Третинна, або цілеспрямована профілактика - це сукупність заходів, спрямованих на корекцію індивідуальної поведінки студента, її переорієнтацію.

Найпоширенішими методами профілактики виступають: бесіда; диспути, постійне спостереження; теоретичні конференції, вечори запитань та відповідей, усні журнали, профілактичні тренінги стимулювання розвитку нових навичок, моделей поведінки; метод нейтралізації конфліктної ситуації, телефони довіри і анонімні консультації, допомога психіатра, волонтерська робота тощо.

Функціями превентивного виховання у закладі вищої освіти є

- організаційно-методична, що полягає в опрацюванні сучасних педагогічних проєктів з проблем превентивного виховання, а також узагальнення і адаптація зарубіжного досвіду превентивного виховання;
- діагностико-прогностична, що полягає у з'ясуванні причин та умов відхилення у поведінці студента;
- корекційно-реабілітаційна, яка визначається оптимальним коригуванням допомоги, перевихованням і подоланням негативних проявів у поведінці студента, налагодженням його стосунків із соціальним середовищем;
- освітньо-консультативна, що окреслює можливість використання сучасних технологій надання оптимальної освітньої інформації з метою попередження і нейтралізації негативних явищ.

Завдання 3. Ознайомтеся з інформацією про об'єктивний і суб'єктивний характер педагогічної діяльності (Картки 3-11).

Завдання 4. Підготуйте список питань для бесіди або план дискусії за інформацією ваших карток (вибір форми проведення контролю знань за наданої інформацією – за здобувачами).

Завдання 5. Проведіть навчальну бесіду або дискусію.

Завдання 6. Підведіть підсумки бесіди або дискусії:

1. узагальніть повідомлення «студентів»,
2. аргументовано оцініть кожного студента, виходячи з обраної Вами «моделі педагога» і власних критеріїв оцінки.

❖ **Інструкція.** Послідовно продемонструйте один із стилів педагогічного спілкування (за класифікацією психолога В.А. Кан-Калика, картка № 5) і стилів педагогічного керування: *автократичний* (самовладний стиль керівництва), *демократичний стиль*, *стиль ігнорування*, *конформний стиль*, *алогічний стиль*.

❖ Групи здобувачів-опонентів повинні визначити стилі Вашого спілкування і педагогічного керування. Обґрунтувати своє визначення стилів.

Картка 3

СТИЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА В КОНФЛІКТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Як вирішити проблему протиріч у взаєминах педагога зі студентами? Професійна позиція, зорієнтована на потенціал студента, на його подальший розвиток, мусить бути тактично пророблена, а тонкий «психологічний дотик» до особистості - згідно з тим, що він відбувається зараз (вік, стан, досвід, знання, інтелект, здібності, рівень вихованості тощо), - виправданим. Багато чого залежить від вибору стилю поведінки, що відповідає конфліктній ситуації. Адже деякі стилі можуть бути найбільш ефективними для розв'язання конфліктів визначеного типу.

К.У. Томасом і Р.Х. Килменном (1972 р.) були розроблені основні найбільш сприятливі стратегії поведінки у конфліктній ситуації. Вони вказують, що існують п'ять основних стилів поведінки під час конфлікту: *пристосування*, *компроміс*, *співробітництво*, *ігнорування*, *суперництво чи конкуренція*. Стиль поведінки у конкретному конфлікті, указують вони, визначається тією мірою, якою Ви хочете задовольнити власні інтереси, діючи при цьому пасивно чи активно, та інтереси іншої сторони, діючи спільно чи індивідуально.

Наводимо рекомендації з найбільш доцільного використання того чи іншого стилю у залежності від конкретної ситуації та характеру особистості людини.

Стиль конкуренції, або суперництва, може використовувати педагог, який має сильну волю, достатній авторитет, владу, не дуже зацікавлений у співробітництві зі студентами і прагне у першу чергу задовольнити власні інтереси. Цей стиль можна використовувати, якщо

1. результат конфлікту дуже важливий для Вас, і Ви робите велику ставку на своє рішення виниклої проблеми;
2. маєте достатню владу та авторитет, і, очевидно, що запропоноване Вами рішення - найкраще;
3. відчуваєте, що у Вас не існує іншого вибору і Вам є що втрачати;
4. мусите прийняти непопулярне рішення і у вас достатньо повноважень для здійснення цього кроку.

Відтак варто мати на увазі, що цей стиль, окрім почуття відчуженості, нічого більше не зможе викликати.

Стиль співробітництва можна використовувати, якщо, відстоюючи власні інтереси,

Ви змушені брати до уваги потреби та бажання іншої сторони. Цей стиль найбільш важкий, тому що він вимагає більш тривалої роботи. Мета його застосування - розробка довгострокового взаємовигідного рішення. Такий стиль вимагає вміння пояснювати свої бажання, вислуховувати один одного, стримувати свої емоції. Відсутність одного з цих факторів робить цей стиль неефективним. Для розв'язання конфлікту цей стиль можна використовувати в таких ситуаціях:

5. необхідно знайти спільне рішення, якщо кожний із підходів до проблеми важливий і не допускає компромісних рішень;

6. у вас тривалі, міцні та взаємозалежні відносини з іншою стороною;

7. основною метою є набуття спільного досвіду роботи;

8. сторони здатні вислухати один одного та викласти сутність своїх інтересів.

Стиль компромісу. Сутність його полягає у тому, що сторони прагнуть урегулювати розбіжності при взаємних поступках. У цьому плані він трохи нагадує стиль співробітництва, однак здійснюється на більш поверхневому рівні, тому що сторони у чомусь поступаються один одному. Цей стиль найбільш ефективний, якщо обидві сторони хочуть того самого, але знають, що одночасно це не можна здійснити. При використанні цього стилю акцент робиться не на рішення, що задовольняє інтереси обох сторін, а на варіанті, який можна описати словами: «Ми не можемо цілком виконати свої бажання, отже, необхідно дійти рішення, з яким кожний із нас міг би погодитися». Такий підхід до розв'язання конфлікту можна використовувати в таких ситуаціях:

9. обидві сторони мають однаково переконливі аргументи;

10. задоволення вашого бажання має для вас не занадто велике значення;

11. вас може влаштувати тимчасове рішення, тому що немає часу для вироблення іншого або ж інші підходи до рішення проблеми виявились неефективними.

Стиль відхилення реалізується зазвичай, коли проблема не настільки важлива для вас, ви не відстоюєте свої права, не співпрацюєте ні з ким для вироблення рішення та не хочете витрачати час і сили на її рішення.

Стиль відхилення можна рекомендувати до застосування в таких ситуаціях:

12. джерело розбіжностей несуттєве для Вас у порівнянні з іншими більш важливими задачами, а тому Ви вважаєте, що не варто витрачати на нього сили;

13. знаєте, що не можете або навіть не хочете вирішити питання на свою користь;

14. у Вас мало влади для рішення проблеми у бажаний для вас спосіб;

15. хочете виграти час, щоб вивчити ситуацію та одержати додаткову інформацію, перш ніж прийняти будь яке рішення;

16. намагались вирішити проблему негайно небезпечно, тому що розкриття та відкрите обговорення конфлікту можуть тільки погіршити ситуацію;

17. у вас був важкий день, а рішення цієї проблеми може принести додаткові неприємності.

Не слід думати, що цей стиль є втечею від проблеми чи ухиленням від відповідальності.

У дійсності відхід чи відтермінування може бути цілком виправданою реакцією на конфліктну ситуацію, тому що за цей час вона може розв'язатися сама собою або Ви зможете зайнятись нею пізніше, коли будете мати достатньо інформації та бажання розв'язати її.

Стиль пристосування означає, що Ви дієте разом з іншою стороною, але при цьому не намагаєтесь відстоювати власні інтереси з метою згладжування ситуації та відновлення

нормальної робочої атмосфери. К.У. Томасом і Р.Х. Кілменн уважають, що цей стиль найбільш ефективний, коли результат справи надзвичайно важливий для іншої сторони та не дуже істотний для Вас або коли Ви жертвуєте власними інтересами на користь іншої сторони.

Стиль пристосування може бути застосований у таких найбільш характерних ситуаціях:

18. найважливіша задача - відновлення спокою та стабільності, а не розв'язання конфлікту;

19. предмет розбіжності неважливий для Вас або Вас не особливо хвилює те, що сталося;

20. уважаєте, що краще зберегти добрі стосунки з іншими людьми, ніж відстоювати власну точку зору;

21. усвідомлюєте, що правда на Вашому боці;

22. відчуваєте, що у Вас недостатньо влади чи шансів перемогти.

Треба пам'ятати, що жоден із розглянутих стилів розв'язання конфлікту не може бути виокремлений як найкращий. Треба навчитись ефективно використовувати кожний із них і свідомо робити той чи інший вибір, з огляду на конкретні обставини.

Картка 4

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНФЛІКТІВ

Основною ланкою при розв'язанні педагогічних ситуацій є проведення її психологічного аналізу.

У цьому випадку вчитель може розкрити причини ситуації, не допустити її переходу у тривалий конфлікт, тобто якоюсь мірою навчитись володіти ситуацією, використовуючи її пізнавальні та виховні функції.

Проведення аналізу знизить кількість помилок, які допускає вчитель, негайно застосовуючи заходи впливу на учня в ході виниклої ситуації. Основною метою психологічного аналізу ситуації є створення достатньої інформаційної основи для прийняття психологічно обґрунтованого рішення виниклої ситуації, тому що кваплива реакція вчителя, як правило, викликає імпульсивну відповідь учня, призводить до обміну «словесними ударами», а ситуація стає конфліктною.

Психологічний аналіз дає можливість побачити позитивне в учинках «поганого» учня та «капость» у поведінці зразкового й тим самим правильно розв'язати ситуацію.

Грамотно проведений психологічний аналіз допоможе вчителю знайти не тільки варіанти розв'язання, а й можливі шляхи попередження чи погашення конфлікту.

Адже попередити конфлікт, розв'язати його на рівні педагогічної ситуації - це найбільш оптимальний, «безкровний» для обох сторін варіант виходу із ситуації.

Учитель при цьому визначає момент можливого переходу ситуації в конфлікт, знижує непрямыми прийомами напруженість і бере ситуацію під контроль.

Картка 5

ПЕДАГОГ: СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА ТА СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ

Педагогічне спілкування - специфічна форма спілкування, яка має свої особливості, і у той же час підкоряється загальним психологічним закономірностям, властивим спілкуванню як формі взаємодії людини з іншими людьми, що включає *комунікативний, інтерактивний і перцептивний компоненти*.

Педагогічне спілкування - сукупність засобів і методів, що забезпечують реалізацію цілей і завдань виховання і навчання студентів і визначають характер взаємодії педагога і студентів.

Дослідження в області педагогічної психології показують, що значна частина педагогічних труднощів обумовлена не стільки недоліками наукової і методичної підготовки викладачів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування.

Стилі керівництва викладача:

- *автократичний* (самовладний стиль керівництва), коли викладач здійснює одноосібне управління колективом студентів, не дозволяючи їм висловлювати свої погляди і критичні зауваження, педагог послідовно пред'являє до студентів вимоги та здійснює жорсткий контроль за їх виконанням;
- *авторитарний* (владний) стиль керівництва допускає можливість для студентів брати участь в обговоренні питань навчальної або колективного життя, але рішення у кінцевому рахунку приймає викладач у відповідності зі своїми установками;
- *демократичний стиль* передбачає увагу і облік викладачем думок студентів, він прагне зрозуміти їх, переконати, а не наказувати, веде діалогічне спілкування на рівних;
- *стиль ігнорування* характеризується тим, що викладач прагне якомога менше втручатися в життєдіяльність студентів, практично усувається від керівництва ними, обмежуючись формальним виконанням обов'язків передачі навчальної та адміністративної інформації;
- «*потурання*», *конформний стиль* проявляється у тому випадку, коли викладач усувається від керівництва групою студентів або йде на поводу їх бажань;
- *непослідовний, алогічний стиль* - викладач у залежності від зовнішніх обставин і власного емоційного стану здійснює будь-який з названих стилів керівництва, що веде до дезорганізації і ситуативності системи взаємин викладача зі студентами, до появи конфліктних ситуацій.

Від обраного стилю залежить не тільки які взаємини складуться у викладача зі студентами, але і ставлення студентів до самого освітнього процесу, до знань.

Відомий психолог В.А. Кан-Калик виділяв такі стилі педагогічного спілкування:

1. Спілкування з урахуванням високих професійних установок педагога, його ставлення до педагогічної діяльності у цілому. Про таких кажуть: "За ним студенти буквально по п'ятах ходять!". Причому у вищій школі інтерес у спілкуванні стимулюється ще й спільними професійними інтересами, особливо на профільюючих кафедрах.

2. Спілкування з урахуванням дружнього ставлення. Воно передбачає захопленість спільною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності. Однак при цьому слід уникати панібратства. Особливо це стосується молодих педагогів, які не бажають потрапити у конфліктні ситуації.

3. Спілкування-дистанція належить до найбільш поширених типів педагогічного

спілкування. У цьому випадку у взаєминах постійно простежується дистанція у всіх сферах, у навчанні, з посиланням на авторитет і професіоналізм, у вихованні з посиланням на життєвий досвід і вік. Такий стиль формує ставлення "вчитель - учні". Але це не означає, що учні повинні сприймати вчителя як однолітка.

4. Спілкування-залякування - негативна форма спілкування, антигуманна, розкриває педагогічну неспроможність викладача.

5. Спілкування-загравання - характерно для молодих викладачів, що прагнуть до популярності. Таке спілкування забезпечує лише помилковий, дешевий авторитет.

Найчастіше у педагогічній практиці спостерігається поєднання стилів у тій чи іншій пропорції, коли домінує один із них.

З числа розроблених в останні роки за кордоном *класифікації стилів педагогічного спілкування* цікавою видається типологія професійних позицій вчителів, яка запропонована К. Левінім та М. Тальоні.

Модель 1 - "Сократ". Це викладач з репутацією любителя суперечок і дискусій, навмисно їх провокує на заняттях. Йому властиві індивідуалізм, не систематичність у навчальному процесі через постійну конфронтацію. У таких ситуаціях взаємодії студенти посилюють захист власних позицій, вчать їх відстоювати.

Модель 2 - "Керівник групової дискусії". Головним у навчально-виховному процесі вважає досягнення згоди і встановлення співпраці між студентами, відводячи собі роль посередника, для якого пошук демократичної згоди важливіше результату дискусії.

Модель 3 - "Майстер". Викладач виступає як зразок для наслідування, що підлягає безумовному копіюванню і насамперед не стільки у навчальному процесі, як у ставленні до життя взагалі.

Модель 4 - "Генерал". Унікає будь-якої двозначності, підкреслено вимогливий, жорстко домагається послуху, так як вважає, що завжди і у всьому правий, а студент, як армійський новобранець, повинен беззаперечно підкорятися його наказам. За даними авторів типології, цей стиль найбільш поширений, ніж усі разом узяті, у педагогічній практиці.

Модель 5 - "Менеджер". Стиль, який пов'язаний з атмосферою ефективної діяльності студентів, заохоченням їх ініціативи та самостійності. Викладач прагне до обговорення з кожним студентом сенсу розв'язуваної задачі, якісному контролю та об'єктивній оцінці кінцевого результату.

Модель 6 - "Тренер". Атмосфера спілкування в аудиторії пронизана духом корпоративності. Студенти у цьому випадку подібні гравцям однієї команди, де кожен окремо не важливий як індивідуальність, але усі разом вони можуть багато чого. Викладачеві відводиться роль натхненника групових зусиль, для якого головне - кінцевий результат, блискучий успіх, перемога.

Модель 7 - "Гід". Утілений образ ходячою енциклопедії. Лаконічний, точний, стриманий. Відповіді на всі питання йому відомі заздалегідь, як і самі питання. Технічно бездоганний і саме тому часто відверто нудний.

М. Тальоні спеціально вказує на основу, закладену в типологізацію, - вибір ролі педагогом на підставі власних потреб, а не потреб студентів (учнів).

Картка 6

ДІАЛОГ І МОНОЛОГ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

Різні стилі комунікативної взаємодії породжують кілька моделей поведінки викладача у спілкуванні зі студентами на заняттях. Умовно їх можна визначити таким чином:

- *Модель диктаторська "Монблан"* - викладач як би відсторонений від студентів, він пирає над ними, перебуваючи у царстві знань. Студенти у цьому процесі для нього лише безлика маса слухачів. Ніякої особистісної взаємодії. Педагогічні функції зведені до інформаційного повідомлення.

Наслідки: відсутність психологічного контакту, а звідси безініціативність і пасивність студентів.

- *Модель неконтактності ("Китайська стіна")* - близька за своїм психологічним змістом до першої. Різниця у тому, що між викладачем і студентами існує слабкий зворотний зв'язок через довільно або ненавмисно зведений бар'єр спілкування. У ролі такого бар'єру можуть виступити відсутність бажання до співпраці з будь-якої сторони, інформаційний, а не діалоговий характер заняття; мимовільне підкреслення викладачем свого статусу, поблажливе ставлення до студентів.

Наслідки: слабка взаємодія з студентами, а з їхнього боку - байдуже ставлення до викладача.

- *Модель диференційованої уваги ("Локатор")* - заснована на «вибіркових» стосунках зі студентами. Викладач орієнтований не на весь склад аудиторії, а лише на частину, припустимо, на талановитих або ж, навпаки, слабких, на лідерів або аутсайдерів. У спілкуванні він ніби ставить їх у становище своєрідних індикаторів, за якими орієнтується на настрої колективу, концентрує на них свою увагу. Однією з причин такої моделі спілкування на заняттях може бути невміння поєднувати індивідуалізацію навчання студентів з фронтальним підходом.

Наслідки: порушується цілісність акту взаємодії в системі «викладач - колектив студентів», вона підміняється фрагментарністю ситуативних контактів.

- *Модель гіпореклексивності ("Тетерів")* - полягає у тому, що викладач у спілкуванні нібито замкнений на собі: його мовлення здебільшого монологічне. Розмовляючи, він чує тільки самого себе і ніяк не реагує на слухачів. У діалозі опонентів марно намагатися вставити репліку, вона просто не буде прийнята. Навіть у спільній трудовій діяльності такий викладач поглинений своїми ідеями і проявляє емоційну глухоту до оточуючих.

Наслідки: практично відсутня взаємодія між студентами і викладачем, а навколо останнього утворюється поле психологічного вакууму. Сторони процесу спілкування істотно ізольовані один від одного, навчально-виховний вплив представлено формально.

- *Модель гіпореклексивності ("Гамлет")* - протилежна до попередньої за психологічною канвою. Викладач стурбований не стільки змістовною стороною взаємодії, скільки тим, як він сприймається оточуючими. Міжособистісні стосунки зводяться ним в абсолют, набуваючи домінуюче значення для нього. Викладач постійно сумнівається у дієвості своїх аргументів, у правильності вчинків, гостро реагує на нюанси психологічної атмосфери студентів, сприймаючи їх на свій рахунок. Такий викладач подібний оголеному нерву.

Наслідки: загострена соціально-психологічна чутливість викладача призводить до його неадекватних реакцій на репліки і дії аудиторії. У такій моделі поведінки не виключено, що кермо влади опиняється у руках студентів, а викладач займає пасивну позицію у

стосунках.

- *Модель негнучкого реагування ("Робот")* - взаємовідносини викладача зі студентами будуються за жорсткою програмою, де чітко витримуються цілі і завдання заняття, дидактично виправдані методичні прийоми, має місце бездоганна логіка викладу і аргументація фактів, відшліфовані міміка та жести. Проте викладач не має відчуття розуміння мінливості ситуації спілкування. Ним не враховується педагогічна дійсність, склад і психологічний стан студентів, їх вікові та етнічні особливості. Ідеально сплановане і методично відпрацьоване заняття розбивається об рифи соціально-психологічної реальності, не досягаючи своєї мети.

Наслідок: низький ефект педагогічної взаємодії.

- *Модель авторитарна ("Я - сам")* - навчально-виховний процес цілком фокусується на викладачеві. Він - головна і єдина діюча особа. Від нього надходять питання і відповіді, судження й аргументи. Практично відсутня творча взаємодія між ним і аудиторією. Одностороння активність викладача пригнічує будь-яку особисту ініціативу з боку студентів, які усвідомлюють себе лише як виконавці, чекають інструкцій до дії. До мінімуму знижується їх пізнавальна і громадська активність.

Наслідок: виховується безініціативність студентів, втрачається творчий характер навчання, спотворюється мотиваційна сфера пізнавальної активності.

- *Модель активної взаємодії ("Союз")* - викладач постійно перебуває в діалозі з тими, кого навчає, тримає їх у мажорному настрої, заохочує ініціативу, легко схоплює зміни у психологічному кліматі групи і гнучко реагує на них. Переважає стиль дружньої взаємодії зі збереженням рольової дистанції.

Наслідок: виникають навчальні, організаційні та етичні проблеми, які творчо вирішуються спільними зусиллями. Така модель найбільш продуктивна.

Картка 7

Найважливішим фактором, що визначає ефективність педагогічного спілкування, є тип установки педагога. Під установкою мається на увазі готовність реагувати належним чином у одній типовій ситуації.

Наявність негативної установки викладача на того чи іншого студента можна визначити за такими ознаками: викладач дає "поганому" студенту менше часу на відповідь, ніж "хорошому"; не використовує уточнюючі питання і підказки, при невірній відповіді поспішає переадресувати питання іншому студентові або відповідає сам; частіше сварить і менше заохочує; не реагує на вдалу дію студента і не помічає його успіхів, іноді взагалі не працює з ним на занятті.

Відповідно про наявність позитивної установки можна судити з таких деталей: довше чекає відповіді на питання; при скрутні задає уточнюючі запитання, заохочує посмішкою, поглядам; при невірній відповіді не поспішає з оцінкою, а намагається відкоригувати його; частіше звертається до студента поглядом у ході заняття тощо.

Спеціальні дослідження показують, що "погані" студенти у чотири рази рідше звертаються до педагога, ніж "хороші", вони гостро відчувають необ'єктивність педагога і болісно переживають її.

Реалізуючи свою установку по відношенню до "хороших" і "поганих" студентів, педагог, без спеціального на це наміру, має сильний вплив на студентів, бо саме він визначає

програму їх подальшого розвитку.

Найбільш ефективно вирішувати педагогічні задачі дозволяє *демократичний стиль* при якому викладач враховує індивідуальні особливості студентів, їх особистий досвід, специфіку їх потреб і можливостей. Викладач, який володіє таким стилем, усвідомлено ставить завдання перед студентами, не виявляє негативних установок, об'єктивний в оцінках, різнобічний та ініціативний у контактах. По суті, цей стиль спілкування можна охарактеризувати як *особистісний*. Виробити його може тільки людина, що має високий рівень професійного самоусвідомлення, здатний до постійного самоаналізу своєї поведінки та адекватної самооцінки.

Картка 8

ПРОФЕСІЙНІ ПОЗИЦІЇ ВИКЛАДАЧА В ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Своєрідність сучасної професійної діяльності викладача університету полягає у тому, що повертається істинний сенс призначення діяльності педагога: навчання, підтримка, створення умов для навчання. Допомогти кожному студенту усвідомити його власні можливості, увійти у світ культури обраної професії, знайти свій життєвий шлях - такі пріоритети сучасного викладача університету.

У традиційній моделі освіти такі атрибути особистості та її психіки, як свідомість, активність, суб'єктність, ставлення, цілеспрямованість, вмотивованість, виявляються затребуваними не повною мірою, тому викладачі ЗВО звертаються до такого явища, як *фасилітація*. У західному «людинознавстві» це явище було розкрито у працях К. Роджерса ще у минулому столітті. У наш час сутність терміна *фасилітація* - приведення у дію численних ситуацій взаємодії - розглянута в одному з монографічних досліджень Р.С. Дімухаметова. Він виділяє такі атрибути поняття «фасилітація», як істинність, відкритість, прийняття, довіра, емпатичне розуміння. Фасилітація виконує функції стимулювання педагогічної діяльності, принципу навчання та управління освітнім процесом, що сприяє конструктивній взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Викладач-фасилітатор надає педагогічну допомогу і підтримку студентам, яка виражається у підвищенні продуктивності діяльності окремого студента або групи студентів. Ця підтримка м'яка, не спрямована, не імперативна, але все ж зумовлює певні зміни в особистості студента. Надаючи таку підтримку, викладач спонукає студента реалізувати свої задуми у конкретних актах дій як формах прояву активності суб'єкта, відповідальність за які несе сам суб'єкт. Такого роду не спрямований вплив викладача на студентів сприяє зміні розумової діяльності (підвищується рівень креативності), перцепції, зрушень в емоційних проявах.

Викладач-фасилітатор ставить студентів у позицію помічників, супутників на шляху пошуку спільних рішень, надає студентам повну свободу у цьому пошуку і право вибору свого рішення. При цьому функція викладача-фасилітатора реалізується як педагогічна підтримка самопізнання студентів на основі встановлення ціннісно значимих зв'язків суб'єктів взаємодії при збереженні їх особистісної унікальності і цілісності.

Професійна позиція кожного викладача змінюється у процесі взаємодії. Так, виділяють наступні позиції викладача, які полягають головним чином у супроводі та підтримці діяльності студента.

Викладач - консультант. Сутність пропонованої моделі полягає у тому, що відсутній

традиційний виклад матеріалу викладачем. Навчальна функція реалізується через консультування, що може здійснюватися як в реальному, так і в дистанційному режимі. Консультування зосереджено на вирішенні конкретної проблеми. Консультант або знає готове рішення, яке він може запропонувати, або володіє способами діяльності, які вказують шлях до вирішення проблеми. Головна мета викладача у такій моделі навчання - навчити студента вчитися.

Викладач-модератор. Модерування - діяльність, спрямована на розкриття потенційних можливостей студента і його здібностей. В основу модерування покладено використання спеціальних технологій, що допомагають організувати процес вільної комунікації, обміну думками, судженнями, а також допомагають студентам прийняти рішення за рахунок реалізації внутрішніх можливостей. Модерування націлене на розкриття внутрішнього потенціалу студента, на виявлення прихованих можливостей і нереалізованих умінь.

Основними методами роботи викладача-модератора є такі, які спонукають студентів до діяльності та активізують їх, виявляють існуючі у них проблеми і очікування, організують дискусійний процес, створюють атмосферу товариського співробітництва. Викладач-модератор виступає посередником, який сприяє встановленню відносин між студентами.

Викладач-тьютор здійснює педагогічний супровід студентів. Він розробляє групові завдання, організовує групові обговорення будь-якої проблеми. Діяльність викладача-тьютора, як і викладача-консультанта, спрямована не на відтворення інформації, а на роботу з особистісним досвідом студента. Викладач аналізує пізнавальні інтереси, наміри, потреби, особисті устремління кожного. Він розробляє спеціальні вправи і завдання, які спираються на сучасні комунікативні методи, особисту і групову підтримку. Викладач-тьютор продумує способи мотивації, варіанти фіксації досягнень, визначає напрямки проектної діяльності. Взаємодія з тьюторами здійснюється через тьюторіали, денні семінари, групи взаємодопомоги, комп'ютерні конференції.

Завдання викладача-тьютора - допомогти студентам отримати максимально високий результат у навчанні, стежити за ходом навчання, здійснювати зворотний зв'язок у процесі виконання завдань, проводити групові тьюторіали, консультувати студентів, підтримувати їх зацікавленість у навчанні протягом всього вивчення дисципліни, забезпечувати можливість використання різних форм контакту з ним (особисті зустрічі, електронна пошта, комп'ютерні конференції).

Викладач-тренер (анг. *coach*), що у перекладі з англійської означає репетитор, інструктор. Виходячи з перекладу цього поняття, розглядають його функції в освітньому процесі. Викладач-тренер виступає як тренер навчального процесу, як тренер майстерного оволодіння студентом майбутньою професійною діяльністю, через подання системи певних знань.

Викладач-тренер допомагає студентам у проходженні певних навчальних курсів, у навчанні, у підготовці до публічних виступів під час семінарських і практичних занять, виступів з доповідями та повідомленнями на навчальних, а потім і наукових конференціях.

Освітній процес ЗВО реалізується у взаємодії його суб'єктів - викладачів і студентів. Розглянуті професійні позиції викладача сучасного закладу вищої освіти сприяють як розвитку суб'єктної позиції студента, так і взаємодії у системі «викладач-студент» у цілому.

Картка 9

СОЦІОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА : ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Взаємодія у сфері вищої професійної освіти - це взаємодія викладачів і студентів, що виникає у ході реалізації їх особистих і суспільних інтересів. У процесі розвитку взаємодії створюється структура відносин викладачів і студентів, яка закріплюється на рівні їх міжособистісних контактів.

Вивчення взаємодії викладачів і студентів у вищій школі є однією з найактуальніших проблем. Цей феномен являє собою предметну область цілого ряду теорій міжособистісних відносин, розгляд яких виявляє особливості взаємодії, заданих природою освітніх послуг.

Вища освіта створюється процедурами взаємодії учасників освітнього процесу, кожен з яких одночасно виступає і як суб'єкт, який переслідує загальні цілі, і як об'єкт орієнтації для інших індивідів. Взаємодія спільнот студентів і викладачів – результат взаємоузгоджених одиничних дій, що включають індивіда (групу індивідів), цілі діяльності, соціальну ситуацію, представлену засобами навчання і атмосферою вищого освітнього закладу, норми і цінності, за допомогою яких визначається якість освіти у ЗВО.

При дослідженні взаємодії викладачів і студентів у сфері вищої освіти велике значення набуває об'єктивна обґрунтованість очікувань суб'єктів, що виступають як учасники взаємодії. Відмінності у взаємних очікуваннях викладачів і студентів охоплюють широке коло проблем - від ціннісних орієнтацій до якості отримуваних знань та ефективності їх засвоєння.

Важливу роль при аналізі взаємодії відіграє вивчення не тільки явних, але і латентних функцій, виконуваних інститутом вищої освіти. Непередбачені наслідки допомагають підтримувати безперервне відтворення практики взаємодії у вищій освіті, виконуючи латентну функцію посилення загальної ідентифікації, наприклад, статусної приналежності. Навчаючи, викладач повинен виявити прихований мотив учня, на задоволення якого студент вузу орієнтований в першу чергу: престиж, розширення кругозору, придбання наукових знань та ін. Тому одним з основних вимог до організації освітнього процесу має стати готовність викладача задовольнити "невисловлені" побажання студентів.

Підвищення ступеня задоволеності від процесу взаємодії включає в себе забезпечення ступеня комфортності в системі взаємних дій, адекватного сприйняття себе і партнера по взаємодії. Очікуваний результат спільної діяльності визначено наявністю спільної мети, що відповідає інтересам усіх і сприяє реалізації потреб кожного, засобами та умовами її досягнення, рівнем кваліфікації професорсько-викладацького складу.

Центральна проблема у взаємодії викладачів і студентів - це проблема їхніх стосунків. Кожен з учасників освітнього процесу входить в соціальну ситуацію, володіючи певним накопиченим досвідом і з культурними передумовами. Спільні усіма учасниками когнітивні та нормативні передумови є основою для взаємодії.

У сфері вищої освіти переважає встановлення однакового підходу до всіх студентів. Цей порядок закріплений інституційно. Закріплення шанобливого ставлення до викладача - обов'язкове правило очікування ввічливого ставлення з боку студента. Аналогічного правила повинні дотримуватися також викладачі при взаємодії зі студентами. Взаємне переломлення соціальних норм і цінностей у свідомості учасників освітнього процесу, його осмислення і відображення в реальних діях викладачів і студентів визначає домінанту особистісно-

орієнтованого підходу в освітній діяльності.

Соціальний світ студентів формується в результаті соціальних взаємодій один з одним і з викладачами. При цьому вирішальний вплив на студентів надає символічне оточення, тому що воно сприяє формуванню їх свідомості і людського "Я". З позицій символічного інтеракціонізму, взаємодія між викладачем і студентом розглядається як безперервний діалог, у процесі якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного і реагують на них. Для створення стійкої і комфортної взаємодії і викладачам, і студентам доводиться докладати чимало зусиль.

Таким чином, розгляд проблеми соціальної взаємодії викладачів і студентів - це пошук відповідей на різноманітні питання: які умови виникнення соціальної взаємодії, як вона розвивається, що необхідно зробити, щоб взаємодія була ефективною, які фактори впливають на цю взаємодію тощо.

Картка 10

ОСОБЛИВОСТІ МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У середовищі студентів на перших курсах йде процес самоствердження у групі. У цей час на мотивацію їх поведінки великий вплив мають темперамент, риси характеру і рівень вихованості. Дослідники вказують, що першокурсників характеризує загострене почуття власної гідності, максималізм, категоричність і однозначність моральних критеріїв, оцінки фактів, подій, своєї поведінки. Властиві цьому періоду раціоналізм і небажання приймати все на віру створюють недовіру до старших, у тому числі й до викладачів вишу.

До старших курсів міжособистісні взаємодії студентів набувають більш усвідомлений характер, відбувається формування мікрогруп за принципом міжособистісної сумісності, в яких міжособистісні конфлікти стають рідкісним явищем. Конфлікти вирішуються самими студентами, але можуть закінчуватися розривом відносин.

Найбільш поширена причина конфліктів між студентами і викладачами - неадекватність оцінки знань студентів. У таких ситуаціях суб'єктивною стороною можуть виступати необ'єктивні претензії студента на більш високу оцінку і суб'єктивність викладача, який занижує оцінку студенту. Є викладачі, які майже ніколи не ставлять оцінку "відмінно", вони переконані у тому, що досконало знають предмет тільки вони самі. Такий викладач постійно знаходиться у конфліктній ситуації зі студентами. Вплив на оцінку можуть надавати особистісні якості студента, його поведінка на лекціях та практичних заняттях (репліки, сперечання, вступ у суперечки).

Іноді студенти, вважаючи оцінку їх знань неадекватною, вступають у конфлікт з викладачем у відкритій формі, але частіше студент вибирає приховані форми протесту у вигляді негативних почуттів: недовіри, ненависті, ворожості, ревності, праги помсти тощо, якими ділиться з усім своїм оточенням або на форумах студентських сайтів в Інтернеті.

Міжособистісні конфлікти з колегами та керівництвом існують і серед викладачів вищої школи. Суперечності можуть виникати через розбіжність думок з якоїсь обговорюваної на кафедрі проблеми, не обов'язково наукової, наприклад, під час обговорення вимог трудової дисципліни (це різного роду чергування, дні відпрацювань тощо); із-за нерівномірного розподілу навчального навантаження, особливо у тих випадках, коли надається можливість додаткового заробітку.

Якщо конфліктні ситуації при взаємодії «студент – студент» вирішуються самими

студентами, то міжособистісні конфлікти на рівні «викладач – студент» приймає більш складні форми. Основну роль у їхньому попередженні та розв'язанні грає викладач, який може використовувати для цього деякі обов'язкові у цих випадках методики та вимоги:

- при опитуванні необхідно психологічно налаштувати студента до максимально можливої плідної відповіді, виключити виникнення стресової ситуації;
- у разі незадовільної відповіді студент повинен усвідомити, що його відповідь не задовольняє не викладача, а просто не відповідає вимогам програми;
- ні в якій формі і ні з якого приводу не допускаються образи студента.

Попередження конфліктних ситуацій при взаємодії «викладач – викладач», «викладач – керівництво» залежить від багатьох факторів, у тому числі і від таких:

- компетенції керівника та його мистецтва управління міжособистісною взаємодією;
- високого рівня особистісного розвитку кожного викладача;
- надання можливостей для реалізації творчого потенціалу кожного учасника навчальної групи;
- рівномірного розподілу робочого навантаження на всіх викладачів;
- постійного вдосконалення методики взаємодії зі студентами;
- культивування на кафедрі доброзичливої міжособистісної взаємодії між керівником і лідерами.

Картка 11

ТИПИ КОНФЛІКТІВ у СИСТЕМІ "СТУДЕНТ - ВИКЛАДАЧ"

Учасниками більшої частини зафіксованих студентами конфліктів є викладачі. Тільки десята частина цих конфліктів ніяк не описується. Характер інших цілком стосується особистості педагога - його поведінки стосовно студентів (таблиця 1). Лише у поодиноких випадках "винуватцями" виступають самі студенти: не вимикають мобільні телефони під час занять або демонструють свої матеріальні переваги.

Таблиця 1

Оцінка студентами причин конфліктів з викладачами

Причина	Кількісний показник (з 10)
Несправедливість, упередженість викладачів на заняттях та іспитах	9
Зарозумілість, зневажливе ставлення до студентів, невірноваженість викладачів	9
Некомпетентність, халатне ставлення до занять, неефективна організація викладання	3

З таблиці 1 випливає, що більше третини зазначених конфліктів пов'язані з фактором справедливості оцінювання знань. Дві інші причини ідентифікуються з професійною

некомпетентністю.

Звертає на себе увагу численність висловлювань, що відносяться до нерівноваженості педагогів. Описи конфліктів такого роду зводяться до того, що «викладачі кричать на студентів», «принижують», «ображають». Викладачі характеризуються як зарозумілі, "амбітні", не прагнуть зрозуміти студента і переносять на нього свій поганий настрій. Дійсно, надзвичайна ситуація в суспільстві і у вищій школі призводить до погіршення психологічного самопочуття людей. Наше дослідження способу життя викладачів виявило, що у них спостерігаються симптоми неврозу. На питання: "Чи буває у Вас стан дратівливості, нетерплячості, неуважності, тривожності, порушення сну і яких-небудь інших проявів дискомфорту?", 12% відповіли, що це їх постійне самопочуття останнім часом. Ще 77% сказали, що такий стан періодично виникає. Дослідження підтвердило думку про соціальне походження неврозу: викладачі з більш низьким статусом, відповідною зарплатою і низькими можливостями частіше відзначають у себе тривожні симптоми. Проте у тому же невротичному середовищі живе інший контрагент конфліктів - студенти. Викладачі фіксують їх "хамство", прагнення схитрувати, безвідповідальність і небажання відповідати статусу студента. Можлива суб'єктивність взаємних характеристик не знімає проблеми професійної поведінки викладача.

Наслідком подібного роду конфліктів може бути "емоційне відчуження" студентів від викладачів. Передбачається, що конфліктність такого роду в останні роки має тенденцію до зростання. Разом з тим не виключені й крайні форми студентської реакції - скарги в деканат, ректорат, навчальну частину, вимоги прибрати неугодного викладача і замінити його іншим.

ЧАСТИНА IV

Завдання 1. Ознайомтеся з прикладом і аналізом конфліктної педагогічної ситуації №1.

ПРИКЛАДИ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ ДЛЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

СИТУАЦІЯ ПЕРША

На занятті з біохімії викладач кілька разів робила зауваження студенту щодо його неробства на занятті. На зауваження викладача він не реагував, продовжуючи заважати іншим. Викладач припинила урок. Студенти зашуміли, а винуватець продовжував сидіти на своєму місці. Викладач сіла за стіл і стала заповнювати журнал, незважаючи уваги на те, чим займаються студенти, тобто стала ігнорувати усю групу.. Студенти займалися своїми справами, хто чим. Так пройшло двадцять хвилин. Прозвенів дзвінок, викладач підвелась і сказала, що вся група залишається після заняття. Усі зашуміли. Почалась суперечка, студенти були обурені, що їх усіх наказують.

ВАРІАНТ АНАЛІЗУ

Така поведінка студента свідчить про повний розрив взаємин зі своїм викладачем і призводить до ситуації, коли робота викладача залежить від «милості» студента.

Подібні конфлікти часто відбуваються зі студентами, які мають труднощі у навчанні, коли викладач веде предмет у групі нетривалий час і стосунки між ним та студентами обмежуються контактами тільки навколо навчальної роботи.

Такі конфлікти можливі через те, що викладачі часто висувають завищені вимоги до засвоєння предмета, а оцінки використовують як засіб покарання тих, хто не підкоряється викладачеві, порушує дисципліну на занятті. Часто викладачі, коли не вміють вирішувати конфліктну ситуацію самостійно, звертаються до методу колективної відповідальності, змушуючи нести відповідальність усією групою за провину одного члена колективу. Така тактика є часто хибною і малоефективною. У конкретній ситуації викладач допустився педагогічної помилки, наказуючи усю групу. Допущено також методичної помилки і показана фахова некомпетентність: замість вирішення конфлікту викладач відмовився виконувати свої професійні педагогічні обов'язки – проведення заняття.

Завдання 2. Запропонуйте шляхи виходу з ситуації №1.

Завдання 3. Прийміть участь у дискусії.

Питання та завдання для дискусії

1. Що передувало виникненню ситуації?
2. Основні причини виниклого конфлікту та його зміст.
3. Особистісна позиція викладача у виниклій ситуації (його ставлення до студента), реальні цілі викладача у взаємодії зі студентом (чого він хоче – позбутися студента, допомогти йому чи він байдужий до студента?)
4. Визначте в ситуації момент, коли викладач могла б попередити її перехід у конфлікт.
5. Що перешкодило викладачеві зробити це (емоційний стан, присутність свідків, розгубленість, несподіванка...)?
6. Які прийоми впливу міг би використовувати викладач у ситуації і як він їх використовував?
7. Зміст конфлікту для кожного з його учасників.
8. Варіанти стосунків зі студентом після конфлікту.

Завдання 4. Ознайомтеся з конфліктною педагогічною ситуацією № 2.

Завдання 5. Надайте аналіз цієї ситуації.

СИТУАЦІЯ ДРУГА

РЕКОМЕНДАЦІЇ.

Проведіть аналіз ситуації за аналогією з аналізом першої ситуації.

Викладач спеціальної технології почав заняття з перевірки виконання письмового домашнього завдання. У студента К. не було домашнього завдання і зошита з предмета. Викладач, не з'ясовуючи причин невиконання завдання, почав вичитувати студента, заявивши, що він ледар. У відповідь К. у різкій формі відповів, що взагалі не збирається заводити зошит із цього предмета. Тоді викладач велів К. вийти з аудиторії, на що студент відповів: «І не подумаю». «Раз так, я сам піду», - сказала викладач і пішов.

У збудженому стані викладач прийшов до завідуючого кафедри, усе розповів та заявив, що поки студент не вийде з аудиторії, він не буде проводити заняття.

Завідувач повівся у цій ситуації так: знайшов вільну аудиторію і попросив усіх

студентів перейти до неї для продовження заняття, а К. попросив залишитись на місці. Під час заняття, що проводилось без К., завідувач з'ясував, що зошит зі спеціальної технології у студента є і домашнє завдання він виконав, але забув зошит удома, а нагрубив він викладачу через те, що той, не з'ясувавши причини відсутності зошита, відразу почав його ображати. Завідувачу вдалось переконати К. у тому, що він був неправий, що повинен принести та показати зошит викладачеві, вибачитись перед ним та попросити дозволу бути присутнім на заняттях.

Після заняття викладач зайшла до завідувача, і вони разом дійшли згоди щодо правильності рішення завідувача кафедри.

Завдання 6. Проведіть експрес-діагностику схильності вашого однокласника до певного стилю керівництва. Повідомте йому Ваш аналіз і вясніть, на скільки коректними були Ваші висновки.

ДІАГНОСТИКА СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕВНОГО СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА

1. При прийнятті важливих рішень Ви ...
  - А. порадитесь з колективом
  - В. постараетесь не брати на себе відповідальність за прийняття рішення
  - С. приймете рішення одноосібно

2. При організації виконання завдання ...
  - А. надаєте свободу вибору способу виконання завдання учасникам колективу, залишивши за собою лише загальний контроль
  - В. не будете втручатися у хід виконання завдання, вважаючи, що колектив сам зробить все як треба
  - С. будете регламентувати діяльність членів колективу, суворо визначаючи, як треба робити

3. При здійсненні контролю над діяльністю підлеглих...
  - А. будете жорстко контролювати кожного з них
  - В. довірите здійснення контролю самим підлеглим
  - С. вважаєте, що контроль не обов'язковий

4. В екстремальній для колективу ситуації ...
  - А. будете радитися з колективом
  - В. візьмете все керівництво на себе
  - С. повністю покладаетесь на лідерів колективу

5. Будуючи взаємини з членами колективу, ...
  - А. будете надавати допомогу підлеглим в їх особових справах
  - В. будете спілкуватися в основному, якщо до вас звернуться
  - С. будете підтримувати свободу спілкування між вами і підлеглими

6. При управлінні колективом ...
  - А. будете надавати допомогу підлеглим в їх особових справах
  - В. вважаєте, що в особисті справи підлеглих немає необхідності втручатися

- С. будете цікавитися особистими справами підлеглих, скоріше з ввічливості
7. У відносинах з членами колективу ... .
- А. будете намагатися підтримувати хороші особисті стосунки навіть на шкоду діловим
  - В. будете підтримувати тільки ділові стосунки
  - С. будете намагатися підтримувати і особисті, і ділові відносини в однаковій мірі
8. Стосовно зауважень з боку колективу ... .
- А. не допустите зауважень на свою адресу
  - В. вислухаєте і врахуєте зауваження
  - С. поставитеся до зауважень байдуже
9. При підтримці дисципліни ... .
- А. будете прагнути до беззаперечної слухняності підлеглих
  - В. зумієте підтримувати дисципліну без нагадування про неї підлеглим
  - С. врахуєте, що підтримка дисципліни - це не ваш коник, не будете чинити тиск на підлеглих
10. Відносно того, що про вас подумає колектив, ...
- А. Вам буде байдуже
  - В. постараетесь завжди бути хорошим для підлеглих, на загострення не піде
  - С. внесете корективи у свою поведінку, якщо оцінка буде негативною
11. Розподіливши повноваження між собою і підлеглими, ...
- А. будете вимагати, щоб Вам доповідали про всі деталі
  - В. будете покладатися на старанність підлеглих
  - С. будете здійснювати тільки загальний контроль
12. При виникненні труднощів при прийнятті рішення ... .
- А. звернетесь за порадою до підлеглих
  - В. порадитися з підлеглими не будете, так як все рівніші відповідати за все доведеться Вам
  - С. приймете поради підлеглих, навіть якщо їх не питали
13. Контролюючи роботу підлеглих, ...
- А. будете хвалити виконавців, відзначати їх позитивні результати
  - В. будете шукати в першу чергу недоліки, які треба виправити
  - С. будете здійснювати контроль час від часу (навіщо втручатися?)
14. Керуючи підлеглими, ...
- А. зумієте так наказати, що завдання будуть виконуватися беззаперечно
  - В. будете в основному використовувати прохання, а не наказ
  - С. взагалі не вмієте наказувати
15. При нестачі знань для прийняття рішення ... .

- А. будете вирішувати самі - адже Ви ж керівник
- В. не боїтеся звернутися за допомогою до підлеглих
- С. постараетесь відкласти рішення: може, все владнається само собою

16. Оцінюючи себе як керівника, можете припустити, що ви ... .

- А. будете суворим, навіть прискіпливим
- В. будете вимогливим, але справедливим
- С. на жаль, будете не дуже вимогливим

17. Щодо нововведень ... .

- А. будете, скоріше, консервативним (як би чого не вийшло)
- В. якщо вони доцільні, то охоче їх підтримаєте
- С. якщо вони корисні, досягнете їх впровадження в наказовому порядку

18. Ви вважаєте, що в нормальному колективі

- А. підлеглі повинні мати можливість працювати самостійно, без постійного і жорсткого контролю керівника
- В. повинен здійснюватися жорсткий і постійний контроль, так як на совість підлеглих розраховувати годі й говорити
- С. виконавці можуть бути надані самі собі

Обробка та інтерпретація результатів

- ❖ Внесіть до таблиці вибрані вами відповіді: за кожен зроблений вибір проставляється по 1 балу у відповідний стовпець.

Номер питання	Вибір відповіді		
	А	В	С
1	Д	Л	Л
2	Д	Л	Л
3	А	Д	Л
4	Д	А	Л
5	Д	А	Л
6	Д	А	Л
7	Д	А	Л
8	А	Д	Л

9	А	Д	Л
10	А	Д	Л
11	А	Д	Л
12	Д	А	Л
13	Д	А	Л
14	А	Д	Л
15	А	Д	Л
16	А	Д	Л
17	Л	Д	А
18	Д	А	А

- ❖ Підрахуйте, скільки балів припадає на: *А* - *автократичний* (авторитарний) стиль керівництва; *Д* - *демократичний* стиль керівництва; *Л* - *ліберальний* («потурання») стиль керівництва.

Оскільки в чистому вигляді схильність до одного із стилів керівництва практично не зустрічається, мова може йти про змішані стилі з тенденцією схильності до одного з них.

Опитувані найчастіше вибирають відповіді, що характеризують демократичний стиль керівництва. Якщо таких відповідей більше 12 - можна говорити про схильність до демократичного стилю, якщо менше і при цьому вибори *А* на 3 бали превалюють над *Л* - можна говорити про схильність до авторитарно-демократичного стилю, а в разі превалювання на 3 бали виборів *Л* над *А* - про схильності до ліберально-демократичного стилю.

ЧАСТИНА V

САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

Завдання 1. Підготувати 1 повідомлення на тему за вибором здобувача.

Тема 1 «Етику взаємовідносин викладача і студентів»

Тема 2 «Основи комунікативної культури педагога»

Тема 3 «Базова культура особистості та шляхи її формування»

Завдання 2. Підготувати методичну розробку заняття з теми повідомлення або з теми за Вашим фахом.

Інструкція

Підготуватися до проведення заняття: розподіл функціональних обов'язків у групі, вибір форм, методів проведення заняття, стилю спілкування і керування навчально-виховним процесом на занятті - за вибором здобувачів.

Розрахунок часу на заняття - 30 хвилин.

Використання мультимедіа презентації – додатковий бал до оцінювання заняття.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Конспект лекції № 8.
2. Інформаційний матеріал практичного заняття № 9.
3. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А.Гладуш, Г.І. Лисенко. Д., 2014. 416 с.
4. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д. Максименко, М. М. Філоненко. К. :«Центр учбової літератури»,2014. 288 с.
5. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW)
6. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.psyh.kiev.ua/подоляк_л.г., Юрченко_В.І. Психол...](http://www.psyh.kiev.ua/подоляк_л.г.,_Юрченко_В.І._Психол...)

БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. Д., 2014. 416 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
3. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. К. :«Центр учбової літератури»,2014. 288 с.
4. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л. І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW)

5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. 2015. Режим доступу: www.mon.gov.ua.
6. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. 2016. Режим доступу: [http://doc.zsmu.edu.ua /index.php](http://doc.zsmu.edu.ua/index.php)
7. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.psyh.kiev.ua/подоляк_л.г.,юрченко_в.і.психоло...

ЗАНЯТТЯ № 10

ВИДИ І ФОРМИ СПІЛКУВАННЯ У СИСТЕМІ «ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ»

Комунікативна тема

Тема 1. Ділова гра з моделювання стилів педагогічного спілкування: визначення стилів спілкування викладача. Рішення конкретних проблемних педагогічних ситуацій. Педагогічні поради щодо особливості спілкування на практичних заняття.

Тема 2. Творчі завдання з теми «Базова культура особистості та шляхи її формування». Побудова образу ідеального викладача ЗВО.

МЕТА ЗАНЯТТЯ

- Перевірка знань засобів спілкування, невербальні компоненти спілкування, стилів педагогічного спілкування і стилів керування навчально-виховним процесом.
- Розвиток комунікативних умінь спілкування у системі «викладач – студент».
- Розвиток умінь спілкування у системі «викладач-студент», діагностики стилю спілкування та стилю керування навчально-виховним процесом.
- Розвиток умінь рішення конкретних проблемних педагогічних ситуацій.
- Удосконалення умінь проводити навчальну дискусію.
- Удосконалення умінь написання есе з аргументованим вираженням своєї педагогічної позиції, висловлювання щодо свого іміджу викладача
- Розвиток умінь самооцінки і самоаналізу.

ЗАВДАННЯ

Освітні - закріпити знання

- ✓ про види і форми спілкування у системі «викладач-студент»,
- ✓ про діагностику стилю спілкування та стилю керування навчально-виховним процесом, про професійні деформації особистості викладача,
- ✓ про подолання проблем педагогічного спілкування на практичних заняттях.

Розвивальні – розвиток умінь

- ✓ організації й проведення різних видів практичних занять,
- ✓ ефективного використання видів і форм спілкування у системі «викладач- студент»,
- ✓ вибирати оптимальну модель керування навчально-виховним процесом на занятті,
- ✓ ефективно користуватися стратегіями і тактиками спілкування в конфліктних

- педагогічних ситуаціях, під час виникнення бар'єру у спілкування,
- ✓ знаходити раціональне вирішення проблемних педагогічних ситуацій,
  - ✓ давати практичні педагогічні поради своїм колегам щодо спілкування на занятті.

Виховні – розвиток творчої активності й самостійності мислення, стимулювання до активної педагогічної роботи, самоаналізу й самооцінки.

Здобувач повинен знати

1. Визначення поняття «імідж викладача», «творчість», «креативність», «класичний стиль одягу», «візуальна привабливість», «вербальна поведінка», «педагогічна етика», «педагогічна справедливість», «професійна честь та гідність», «педагогічна совість», «педагогічний етикет», «іміджологія», «професійний Я-образ», «професійна самооцінка», «структура іміджу викладача».
2. Основні стилі педагогічного спілкування.
3. Основні стилі керування навчально-методичним процесом на практичному занятті.
4. Основні прийоми і тактики вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.
5. Основні тактики і стратегії спілкування у системі «викладач-студент».
6. Особливості культури особистості та шляхи її формування.
7. Методику аналізу практичного заняття.
8. Методику організації й проведення навчальної дискусії.

Здобувач повинен уміти

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях педагогіки з питань стилів керування навчально-виховним процесом та стратегій і тактик спілкування у системі «викладач- студент».
2. Використовувати знання про методику організації і проведення практичного заняття у ЗВО на практиці.
3. Проектувати власну методичну діяльність.
4. Розробляти й аналізувати методичну діяльність інших педагогів.
5. Організувати й проводити творчі заняття.
6. Використовувати різноманітні стилі керування навчально-методичним процесом на практичному занятті.
7. Використовувати основні прийоми і тактики вирішення педагогічних конфліктних ситуацій.
8. Виконувати самоаналіз й самооцінку своєї педагогічної діяльності.
9. Створювати власний імідж викладача ЗВО.

Здобувач повинен володіти

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Психолого-педагогічні основи процесу навчання і виховання».
2. Основними стилями керування навчально-виховним процесом у ЗВО.
3. Основними стилями спілкування у системі «викладач-студент».
3. Основними стратегіями і тактиками спілкування у системі «викладач-студент».
4. Основними прийомами і тактиками вирішення педагогічних проблемних ситуацій.

ЧАСТИНА I

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття за розділом педагогіки з теми «Педагогічна діяльність: її об'єктивний і суб'єктивний характер».

1. ... – це сукупність уявлення про те, яким повинен бути індивід відповідно до свого статусу.
  - A. Імідж
  - B. Безпосередність
  - C. Моральність
  - D. Принциповість
2. Імідж – це образ, до складу якого входять ... .
  - A. внутрішні і зовнішні характеристики
  - B. тільки зовнішні характеристики
  - C. тільки внутрішні характеристики
  - D. будь які характеристики
3. Імідж містити такі структурні компоненти: ... .
  - A. індивідуальні характеристики, особистісні, комунікативні, діяльнісно- та зовні поведінкові
  - B. внутрішній світ, інтереси, цінності, її особистість загалом
  - C. вдосконалювання, саморозвиток, критичне ставлення до людей
  - D. особистісні характеристики, професійний статус, інтереси
4. Позитивний імідж залежить від внутрішньої сутності людини: ... .
  - A. системи цінностей, переконань, позицій, що виявляються й у зовнішньому вигляді
  - B. кваліфікації, гуманізму та самоповаги
  - C. естетичних смаків, вишуканих манер і альтруїзму
  - D. працьовитості, вихованості, фаховості
5. На відміну від представників інших професій: артиста, спортсмена, політика та інших, – педагогу ... .
  - A. легше відповідати своєму іміджу

- B. складніше відповідати своєму іміджу
  - C. не складно відповідати своєму іміджу
  - D. не треба відповідати своєму іміджу
6. Щоб вийти перед аудиторією треба не тільки навчитись говорити, але й ... .
- A. володіти технікою самовладання, тримати себе в руках
  - B. не реагувати на конфліктні ситуації, бути байдужим
  - C. показувати свою незалежність і неповторність
  - D. показувати свою компетентність, самовпевненість
7. У структурі міжособистісних відносин повинен переважати ... , допускаються лише конструктивні конфлікти з принципових питань
- A. демократичний стиль спілкування
  - B. авторитарний стиль спілкування
  - C. конформний стиль спілкування
  - D. авторитарний стиль спілкування
8. Творчість – це чинник ..., а креативність – це вроджене внутрішнє утворення.
- A. зовнішнього впливу
  - B. психологічного впливу
  - C. соціального впливу
  - D. внутрішнього впливу
9. Можливість спілкування викладача зі студентами можна подати у вигляді таких складових: ... .
- A. передача чи обмін інформацією; вплив викладача на поведінку того чи іншого студента; вплив студентів на поведінку свого викладача
  - B. знання риторики, навичок красномовства і ведення полеміки і соціального впливу
  - C. знання професійної термінології, уміння використовувати формально логічні прийоми і закони літературної мови
  - D. знання предмету, навичок монологічного мовлення і соціального впливу
10. Новий рівень вимог до іміджу викладача вимагає від нього вміння ... .
- A. володіти теорією управління, знання законів нейролінгвістичного програмування і паралінгвістики
  - B. вести полеміку, домовлюватися зі студентами і не виявляти емоцій
  - C. володіти тільки йому властивими прийомами, навичками, методиками
  - D. вести діалог, володіти логікою висловлювання, керування
11. Саме класичний стиль одягу педагога викликає почуття..., демонструє рівень його культури.
- A. стабільності і респектабельності навчального закладу
  - B. роздратування та розчарування у навчальному закладі
  - C. дискомфорту та розчарування у навчальному закладі

D. нестабільності та розчарування у навчальному закладі

12. ... іміджу педагога є вміння вибирати ті чи інші моделі поведінки залежно від ситуації, що склалась.

- A. Важливою складовою
- B. Неважливою складовою
- C. Незначною складовою
- D. Малозначною складовою

13. Розбіжність самооцінки викладача з оцінками його іншими людьми та студентами

... .

- A. не є ознакою і причиною виникнення явних чи схованих внутрішньо групових конфліктів
- B. не завжди є ознакою і причиною виникнення явних чи схованих внутрішньо групових конфліктів
- C. є ознакою і причиною виникнення явних чи схованих внутрішньо групових конфліктів
- D. є лише незначною умовою виникнення схованих внутрішньо групових конфліктів

14. Прийняття або неприйняття іміджу педагога ... .

- A. необхідно шукати в очах студентів, у змісті та інтонаціях їх реплік і питань
- B. не треба шукати в очах студентів, у змісті та інтонаціях їх реплік і питань
- C. необхідно шукати в очах колег, у змісті та інтонаціях їх реплік і коментарів
- D. не треба шукати в очах колег, у змісті та інтонаціях їх реплік і коментарів

15. Візуальна привабливість - це..., залежних безпосередньо від нас.

- A. не тільки наші фізичні дані, а й значна кількість зовнішніх додатків
- B. тільки наші фізичні дані та значна кількість зовнішніх додатків
- C. тільки наші індивідуальні дані та незначна кількість зовнішніх додатків
- D. не тільки наші фізичні дані, а й незначна кількість внутрішніх додатків

16. Одяг викладача ... .

- A. не несе на собі ніякого психологічне навантаження
- B. несе на собі дистанційність та дисциплінованість
- C. несе на собі психологічне навантаження
- D. несе на собі емоційне навантаження

17. У поняття педагогічної честі входить ... .

- A. прагнення викладача підтримувати свій престиж, свою репутацію
- B. відповідність між гідністю людини (студента) та його громадським визнанням
- C. контроль виконання викладачем його професійного обов'язку
- D. прагнення викладача підтримувати дружні стосунки з колегами та студентами

18. У ході професіоналізації особистості відбувається становлення її професійної самосвідомості, структурним компонентом якої виступає ... .

- A. професійна самооцінка

- В. педагогічна корекція
- С. професійна цілеспрямованість
- Д. професійна честь

19. Професійну самооцінку тлумачать як оцінку педагогом самого себе як ... .
- А. фахівця, своїх педагогічних можливостей, професійних якостей і місця в професійному середовищі
  - В. людину, своїх особливих можливостей, професійних якостей і місця в професійному середовищі
  - С. неповторну особистість, своїх особливих можливостей, професійних якостей і місця в професійному середовищі
  - Д. людину, без особливих можливостей, незначних професійних якостей і місця в професійному середовищі
20. Важливою є не лише характеристика адекватності професійної самооцінки педагога, а й її ... .
- А. сталість
  - В. змінність
  - С. періодичність
  - Д. вмотивованість

ЧАСТИНА II

Завдання 1. Проведіть практичне заняття за обраною Вами темою.

ІНСТРУКЦІЯ

Критерії оцінювання етапів практичного заняття

1. *Загальні відомості про навчальне заняття - це*
  - тема навчального заняття,
  - тип навчального заняття ,
  - структура, відповідність темі та поставленим цілям.
2. *Підготовка викладача до організації навчального заняття - це*
  - володіння викладачем матеріалом (орієнтація в складній системі фактів, ідей, понять, над якими він працює разом зі студентами на занятті, вміле використання міжпредметних зв'язків);
  - визначення структури навчального заняття, його етапів відповідно до теми і цілей заняття;
  - планування змісту, методів, форм організації навчання на різних етапах підготовки навчального матеріалу;
  - розробка практичних завдань, вправ, ситуативних задач;
  - підготовка дидактичних та роздаткових матеріалів, навчальних посібників і засобів;
  - вивчення та знання індивідуально-психологічних особливостей студентів;

- використання фахової та методичної літератури.

3. *Відбір змісту навчального матеріалу - це*

- відбір змісту навчального матеріалу відповідно до теми, поставленим цілям;
- відбір наукових, фахових понять, що складають основу розвитку умінь, навичок та клінічного мислення;
- спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, на розвиток пізнавальних особистісних потреб та інтересів студентів;
- послідовність та логічність структурування змісту за етапами навчального заняття;
- аргументованість, логічність, доказовість викладу знань, понять, фактів забезпечення сприймання, розуміння, осмислення навчального матеріалу стимулювання інтересу до змісту, сприяння формуванню допитливості (новизна знань, умінь, їхня різностороння значущість).

4. *Застосування методів, прийомів та форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів – це*

- поєднання різноманітних методів, прийомів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів для досягнення поставленої мети, цілей заняття, відповідно до змісту навчального матеріалу, вікових особливостей, рівня навчальних можливостей студентів;
- застосування різноманітних методів, прийомів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності для забезпечення сприймання, розуміння, осмислення, закріплення знань, формування умінь і навичок;
- стимулювання активності студентів, їх самостійного пошуку задоволення різних особистісних потреб студентів (у пізнанні, розвитку, самооцінці, самоствердженні тощо).

5. *Діяльність педагога – це*

- педагогічна техніка викладача (якість мови викладача: оптимальність темпу, чіткість дикції, інтенсивність, образність, емоційність, загальна та специфічна грамотність);
- педагогічна культура, побудова взаємин зі студентами, такт і зовнішній вигляд викладача;
- ставлення до студентів, наявність позитивної установки на кожного студента;
- залучення кожного студента до навчальної діяльності, сприяння його активності;
- стиль діяльності та поведінки викладача, його комунікативні уміння, відкритість, щирість, ерудиція, ораторські вміння, соціальна перцепція, педагогічна спостережливість, рефлексія;
- створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті;
- забезпечення дисципліни як організації порядку на навчальному занятті.

6. *Діяльність студентів - це*

- ставлення студентів до процесу навчання, їхня мотивація;
- позиція студентів як партнерів у навчанні;
- зовнішня і внутрішня активність студентів, їхнє співвідношення;
- відчуття та усвідомлення студентів своєї ролі, відповідальності у навчальному процесі;

- дисципліна студентів, дотримання правил поведінки, діяльності на навчальному занятті.
- активність, зацікавленість, рівень самостійності роботи студентів; рівень клінічного мислення;
- ступінь актуалізації знань (вміння виділити провідні ідеї);
- розвиток мовлення, письмових, клінічних і спеціальних навичок і вмінь;
- рівень організованості і дисциплінованості;
- зовнішній вигляд студентів.

7. *Методи зворотного зв'язку - це*

- застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо);
- методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття;
- активізація роботи студентів на всіх етапах заняття;
- перевірка викладачем рівня розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу, рівня сформованості їхніх знань та умінь.

8. *Методи оцінювання – це*

- застосування індивідуального опитування, програмованого контролю,
- вирішення ситуаційних задач різних рівнів складності
- оцінка роботи кожного студента і групи у цілому.

9. *Дидактичні та роздаткові матеріали*

- методично обґрунтоване застосування демонстраційного і роздаткового матеріалу;
- використання дидактичного матеріалу та комп'ютерних засобів навчання на ПЗ.

10. *Зауваження щодо ходу заняття – це пропозиції і поради щодо вдосконалення підготовки і проведення наступних навчальних занять:*

- Чи реалізовано освітня, розвивальна і виховна мета заняття?
- Чи реалізовані навчальні цілі на рівнях засвоєння вмінь і навичок?
- Чи реалізована міжпредметна інтеграція?
- Чи були різноманітними методи навчання та контролю і чи забезпечували вони формування вмінь?
- Чи реалізовані етапи навчального заняття?
- Чи було методичне забезпечення заняття на відповідному рівні?
- У якій мірі сприятиме це практичне заняття подальшій самостійній роботі студентів по темі, що вивчається?
- Чи відбулося дотримання вимоги щодо терміну реалізації заняття (відповідність часових меж як всього заняття, так і його етапів)?

Висновки про якість проведення практичного заняття

1. Прізвище, ім'я викладача, що проводить заняття.
2. Назва кафедри.
3. З курсу.

4. Назва дисципліни.
5. Тема заняття.
6. Кількість студентів за списком присутніх.
7. Навчальні цілі заняття.
8. Дотримання структури практичного заняття.
9. Зміст і методика проведення заняття.
10. Керівництво роботою студентів.
11. Результативність практичного заняття.
12. Зауваження по практичному заняттю.
13. Пропозиції перевіряючого, спрямовані на підвищення якості проведення заняття.

❖ *Примітка:* У кожному пункті повинні бути наведені конкретні приклади, факти, що підтверджують ті чи інші висновки, міркування тощо.

Перевіряючий

Підпис( ) наукове звання і ступінь, прізвище, ім'я, по батькові «дата» 20 р.

ЧАСТИНА ІІІ

Завдання 1. Виступіть з повідомленням про базову культуру особистості та шляхи її формування (або за іншою темою, яку Ви обрали – див. СРЗ заняття № 9)

Завдання 2. Запропонуйте свої варіанти сценарію проведення дискусії та проведіть дискусію за темою повідомлення.

Завдання 3. Ознайомтеся з матеріалом для дискусії з теми «Професійна деформація».

Завдання 4. Складіть список проблемних питань до проведення дискусії та проведіть дискусію.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Картка 1

ПРОФЕСІЙНІ ДЕФОРМАЦІЇ

Загальновідомо, що педагогічна професія вимагає постійного і значного емоційного, інтелектуального і фізичного напруження. Соціально-психологічними та психологічними дослідженнями виявлено, що через 10-15 років педагогічної діяльності у структурі особистості фахівця виникають зміни, які отримали назву професійних деформацій. Виділяють загально педагогічні, типологічні, специфічні та індивідуальні деформації.

Загально педагогічні деформації характеризуються змінами, які є побічними у всіх осіб, котрі займаються педагогічною діяльністю. Вони проявляються у процесі взаємодії зі студентами: викладач використовує, в основному, авторитарний стиль керівництва – «Ви повинні робити так, як я цього вимагаю», «Я сказав – отже виконуйте!». У поведінці педагога починають переважати надмірна самовпевненість, ментарство, догматизм, відсутність гнучкості у спілкуванні з колегами і студентами.

Типологічні деформації викликаються у результаті поєднання в поведінкові комплекси індивідуальних особливостей викладача з відповідними структурами функцій педагогічної діяльності. Науковці (Т. Ларі) виокремлюють такі:

1. *Педагог-«комунікатор»*, для якого характерним є надмірна комунікабельність скорочення дистанції зі студентами, намагання обговорити глибоко особистісні теми приватного життя. Як правило, викладач такого типу багато уваги приділяє спілкуванню на сторонні теми і недостатньо - змісту навчального матеріалу. Самооцінка викладача зазвичай занижена. Переважає співробітницько-конфедційний тип міжособистісних стосунків.

2. *Педагог-«організатор»* - викладач з високою самооцінкою, владно-лідуючим або незалежно-домінуючим типом міжособистісних стосунків, гіпертимною акцентуацією характеру. Він намагається підкорити собі оточуючих, одноосібно і авторитарно керувати ними. Такий педагог надзвичайно активний, втручається у справи студентів і колег, намагається навчити їх діяти «правильно». «Організатори» залюбки реалізують свої здібності в громадських організаціях, неформальних об'єднаннях, партіях тощо.

3. *Педагог-«інтелект»* - особистість з тяжінням до недовірливо-скептичних міжособистісних стосунків (найчастіше з 20-25 річним досвідом роботи). Це люди, у яких сформувалась схильність до філософських розмірковувань та мудрування. Залежно від умов «інтелекти» можуть стати «моралізаторами», які вбачають навколо себе тільки негативне, вихваляючи минуле і підкреслюючи аморальність сучасної молоді, або ж завдяки здібностям до самоаналізу, зануритись у власні переживання, зайнятися спогляданням оточуючого світу і роздумами про його недосконалість.

4. *Педагог-«предметник»* намагається внести елементи науковості у кожен, навіть побутову ситуацію. Студентів і колег зазвичай сприяє через призму відношення до навчальної дисципліни, яку викладає. «Предметники» - це люди, як із завищеною, так і заниженою самооцінкою, незалежно-домінуючим, відповідально-великодумним, недовірливо-скептичним типом міжособистісних стосунків.

Специфічні деформації особистості педагога обумовлені специфікою дисципліни, яку він викладає. Ця дисципліна накладає відбиток на одяг, міміку, манери спілкування тощо. Так, наприклад, філологи можуть належати до демонстративного, екзальтованого чи тривожного типів акцентуації (за К. Леонгардом). Їм може бути властива висока контактність, комунікабельність, яскравість почуттів. Водночас такі негативні риси як потреба увесь час бути у центрі уваги, швидкі коливання настрою, імпульсивність можуть зробити таких педагогів предметом жартів тощо. Так звані «технарі» можуть бути глибокими інтровертами, абстрагуючись від вияву емоцій та почуттів тощо.

Індивідуальні деформації визначаються змінами, які відбуваються з підструктурами особистості і зовнішньо не пов'язані з процесом педагогічної діяльності. Коли паралельно становленню професійно важливих для викладача рис відбувається розвиток якостей, які на перший погляд не мають відношення до педагогічної професії.

Для таких викладачів характерні низький рівень контактності, замкнутість, відірваність від реалій життя. Вони прагнуть усамітнення, типовими є емоційна холодність,

БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А.Гладуш, Г.І. Лисенко. Д., 2014. 416 с.
2. Літвінчук Л. Й. Методика конструювання тестів для визначення результатів професійного навчання у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості : наук.-практ. рекомендації / Л.Й. Літвінчук. К. : ППК ДСЗУ, 2014. 24 с.
3. Максименко С. Д.Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С.Д.Максименко, М. М. Філоненко. К. :«Центр учбової літератури»,2014. 288 с.
4. Закон України «Про вищу освіту»: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
6. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу:[http://doc.zsmu.edu.ua /index.php](http://doc.zsmu.edu.ua/index.php)
7. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення [Електронний ресурс].– Режим доступу:www.psyh.kiev.ua/подоляк_л.г.,юрченко_в.і.психоло...

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Буяльська Т. Б. Робота кураторів академічних груп у вищому навчальному закладі /Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак, Л. А. Мацько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://posibnyky.vntu.edu.ua/r_k/index.html.
2. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf
3. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
4. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. 2016. – Режим доступу:<http://doc.zsmu.edu.ua/index.php>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буяльська Т. Б. Робота кураторів академічних груп у вищому навчальному закладі /Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак, Л. А. Мацько [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://posibnyky.vntu.edu.ua/r_k/index.html.
2. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
4. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. К.: НТУ, 2017. 172 с. Режим доступу: <https://ukreligieznavstvo.wordpress.com/2019/01/18/itn/>
5. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. К. :«Центр учбової літератури», 2014. 288 с.
6. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі. Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л. І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 189с. ел. опт. диск (CD-RW)
7. Офіційний сайт Запорізького державного медичного університету [Електронний ресурс]. 2016. Режим доступу:<http://doc.zsmu.edu.ua/index.php>
8. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. 2015. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
9. Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік. Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с. Режим доступу: <https://dspace.bdpu.org/bitstream/123456789/3261/3/Pedahohika%20vyshchoyi%20shkoly.pdf>
10. Тест Томаса-Килманна, ТКІ [Електронний ресурс]. 2023. Режим доступу: <https://psytests.org/result?v=tkiAHS-4Nf>